

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ ANASANAT DALI**

**ARKEOLOJİK TEKSTİL KONSERVASYONU:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

ÖZLEM TOPUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Ü. Öznur AYDIN**

ANTALYA - 2018

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
HALI KİLİM VE ESKİ KUMAŞ DESENLERİ ANASANAT DALI**

**ARKEOLOJİK TEKSTİL KONSERVASYONU:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

ÖZLEM TOPUZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Ü. Öznur AYDIN**

ANTALYA - 2018

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Önsöz/Teşekkür	ii
Özet	iii
Summary	v
Kısaltmalar ve Simgeler	vii
Fotoğraf Listesi	viii
Giriş	1
BİRİNCİ BÖLÜM- Arkeolojik Tekstillerin Tanımı, Tarihsel Gelişimi	5
1.1. Arkeolojik Tekstil Nedir?.....	5
1.2. Ulaşılan Kaynaklardaki Arkeolojik Tekstil Örnekleri	7
1.2.1. Orta Asya	7
1.2.2. Mısır	18
1.2.3. Yakındoğu Tekstilleri (Mezapotamya-Irak, İran)	27
1.2.2. Avrupa ve Afrika	30
1.3. Türkiye’de Ulaşılabilen Arkeolojik Tekstil Örnekleri	37
İKİNCİ BÖLÜM- Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu’nda Günümüzde Uygulanan Teknikler	55
2.1. Dünya Koruma Kurumları Nelerdir?	55
2.2. Tekstil Ürünlerinin Konservasyonu	61
2.3. Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu	68
Sonuç	73
Kaynakça	76
Ekler	86
Özgeçmiş	91

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

...../...../.....

Öğrencinin
Adı ve Soyadı
Özlem TOPUZ

İmzası

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR

İnsanoğlu dünya üzerinde hayatını sürdürmek, kendisini doğa olaylarından korumak için birçok yol ve yöntem bulmuştur. Bu yöntemlerin başında sığınacak yer yapmak, yiyeceklerini saklamak için kap kacak yapımını gerçekleştirmek, soğuktan ya da sıcaktan kendini koruyabilmek, vücudunun belirli yerlerini örtmek için hayvanların postlarından yararlanmayı, bitkilerin gövde liflerinden ip yapımını keşfedip önceleri basit şekilde gerçekleştirdikleri dokumaları zamanla geliştirerek desenler koymuşlar ve dokudukları tekstilleri boyamayı öğrenmişlerdir. Bu verileri bizlere Arkeoloji bilimi zorlu süreçler sonucunda gün yüzüne çıkartarak sunmaktadır. Kazılar sonucunda bulunan tekstil parçalarının her biri bizlere geçmiş tarihimizin gelişim safhalarını göz önüne sermekle birlikte önceki yüzyılların teknikleri hakkında da bizleri aydınlatmaktadır. Asıl zor süreç kazı esnasında çıkartılan Arkeolojik Tekstillerin nasıl çıkartılması, nasıl korumaya alınması ve nasıl depolanması gerektiği aşamasında başlamaktadır.

Bu araştırma fikrini bana veren danışmanım sayın **Dr. Öğr. Üyesi Öznur AYDIN**'ın araştırmacı yönüm sayesinde beni desteklemesi ile beni bu çalışmaya başlamama ve yoğun bir literatür külliyyatının olduğu *Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu* konusunu özümsememe dikkat çektiği için teşekkür ederim. Tez yazım aşamasında takıldığım noktalarda uzaktan da olsa iletişim halinde olup soru sorduğum sayın **Prof. Dr. Bekir DENİZ** hocama sabrından dolayı minnettarlığımı sunuyorum. Ayrıca sayın **Prof. Dr. İsa KIZGUT** hocamı çok uzun süredir tanımamama rağmen tezimi okuyup beni gerekli konularda yönlendirdiği ve hatalarımı ise öğretici bir şekilde aktardığı için müteşekkirim. Her an yanımda olan ofisini benimle paylaşan, başım sıkıştığında her daim yanımda olan sevgili arkadaşım **Ar. Gör. Elif ALTEN Güler**'e ise teşekkürlerimi bir borç bilirim. Yüksek lisansa başladığımda akademik hayatın ne derece zorlu ve engebeli olduğunu fark edemeyen ve sabahladığım zamanlarda benimle empati kurup her türlü desteğini esirgemeyen sevgili eşim **Aydın Topuz**'a maddi manevi yanımda olduğu için, evdeki varlıkları yeterli olan sevgili çocuklarım **Ural** ve **Bora TOPUZ**'a teşekkür ederim.

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Özlem TOPUZ
	Numarası	20165305008
	Anasanat Dalı	Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
	Danışmanı	Dr. Öğr.Üyesi Öznur AYDIN
Tezin Adı		Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu: Türkiye Örnekleri

ÖZET

Tarih boyunca tekstilin insanların yaşamında vazgeçilmez bir yeri olmuştur. Organik maddelerden meydana gelen tekstillerin koruması ise oldukça zor olmuştur. Bu korumayı müzeler üstlenmişken kaybolan kültürel mirasın korunması hakkında konulan kurallar ICOM (*International Council of Museums*) tarafından belirlenmiştir. Müzelerde sergilenmekte ve depolarda tutulmakta olan tekstil maddelerinin, çeşitli analizler ve incelemelerden sonra konservatörler tarafından müdahale şekline karar verilir. Bu müdahale ise tekstil malzemesinin üzerinde korumaya yönelik ya da eksik yerin tamamlanması için gerekli işlemlerdir. Teknoloji geliştikçe tekstil ürünlerine müdahaleler de farklılaşmıştır. Genellikle tekstil bozulmuş yüzeyine müdahale etmeden eksik parça aynı kalarak bütününün bozulması engellenerek koruma altına alınmalıdır. Arkeolojik tekstillere müdahale ise daha farklı yapılmalıdır, uzun yıllar boyunca toprak altında kalan tekstil yüzeyinin kırılganlığı daha fazla artmaktadır. Müdahale yapılmadan önce nasıl topraktan çıkartılacağı, nasıl bir işleme tabi tutulması gerektiğinin kesinlikle bilinmesi gerekmektedir. Bu işlemlerin yapılabilmesi ise uygun ortamların hazırlanması gerekmektedir. Tekstilde yer alan bozulmaların tamamlanması oldukça güç metotlar arasındadır. Bulduğu yüzyılın tüm özelliğini üzerinde taşıyan tekstil' in onarılması, temizlenmesi oldukça dikkat isteyen bir işlemdir. Ehil ellerde gerçekleşmeyen bir onarım ve temizlik, tekstil yüzeyinde geri dönüşü olmayan tahribatlar bırakmaktadır. Bir konservatörün en dikkat etmesi gereken husus da budur. Tüm tekstiller bir toplumun geçmişini aydınlatan parçalardır. Heykeller veya

resimler nasıl bir müzede izleyiciye görsellik keyfi sağlayan parçalarsa tekstil ürünleri de o toplumun folklorik öğelerini taşırlar. Görünüş, teknik açıdan farklılık gösterse de bir sanat nesnesini koruma temel olarak ele alacağımız hususlardan olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Arkeoloji, Tekstil, Konservasyon, Müze

T.R.
AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student	Name Surname	Özlem TOPUZ
	Number	20165305008
	Department	Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri
	Advisor	Dr. Öğr. Üyesi. Öznur AYDIN
Thesis Name		Conservation of Archaeological Textiles: The Case of Turkey

SUMMARY

Throughout history, the textile has become an indispensable place in people's lives. The protection of the textiles from organic materials has also become quite difficult. While the protection is undertaken by the museums, the rules on the preservation of the lost cultural heritage have been set by ICOM (International Council of Museums). Textile materials which are exhibited in the museums and kept in the storage are decided by the conservators to intervene after various analyzes and examinations. This intervention is necessary to protect the textile material or to complete the missing place. As technology has improved, interventions in textiles have also been differentiated. Generally, the missing piece must remain the same without interfering with the damaged surface of the textile, and must be protected by preventing the deterioration of the whole. Intervention to archaeological textiles should be done more differently, the fragility of the surface of the textile which has been under the ground for many years is increasing more. Before the intervention is made, it is absolutely necessary to be known how to remove it from the ground and how it should be treated. In order to be carried out these operations, it is necessary to be prepared suitable environments. Completion of the distortions in the textiles is a very difficult method. The repair and clean of the textile, which carries all the features of the century, is a process that requires great care. The repair and cleaning that are taken place in experienced hands, leaves irreversible damage on the textile surface. This is the most important aspect of a conservator. All the textiles are pieces that illuminate the past of a society. As if how sculptures or paintings are pieces that

provide visual pleasure to the spectator in the museum, textile products also carry the folkloric items of that community. Although appearance also shows technically the variation, protecting an object of art should be aspect we will basically consider .

Keywords: Archaeology, Textile, Conservation, Museum

KISALTMALAR VE SİMGELER

MÖ: Milattan Önce

MS.: Milattan Sonra

ICOM: International Council of Museums

CCI: Canada Conservation Institute

DAI: Deutsches Archäologisches Institut

IFEA: Institute of French Anatolian Research

TİKA: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı

MOTAP: Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

ICOMOS: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

IUCN: Dünya Doğa Birliği

ICOM-CC: International Council of Museums- Committee for Conservation
Prof. Dr: Profesör Doktor.

KST: Kazı sonuçları Toplantısı.

USA: Amerika Birleşik Devletleri

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Vol: Volum

Nov: November

Pp: Sayfa

y.y: Yüzyıl

vb.: ve benzeri

cm: santimetre

dk: dakika

c:santigrat

C: Cilt

S: Sayı

S: sayfa

Dr. Öğr. Ü.: Doktor Öğretim Üyesi.

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf- 1 Altın Elbiseli adam	10
Fotoğraf- 2 Pazırık Kurganından Çıkartılan Halı.....	12
Fotoğraf- 3 Noin-Ula Kurganından Çıkan İpekli Kumaş.....	14
Fotoğraf- 4 Ak- Alaha 3-1 kurganından çıkartılan keçe üzerine deri applike edilmiş ceket kolu.....	15
Fotoğraf- 5 Göktürk Dönemine ait Kurgandan çıkartılan keçe örtü.....	16
Fotoğraf- 6 Hun dönemi Elbise ve Pantolon.....	17
Fotoğraf- 7 HUN dönemi, Batı Göktürk dönemi, Ölü maskeleri.....	17
Fotoğraf- 8 Batı Göktürk taş baba- balbal kağan. Balbalın üstünde o dönem giyilen kıyafet görülmekte.....	17
Fotoğraf- 9 Linen Cloth from the Cave of the Scrolls. Scroll mağrasında bulunan kumaş detayı.....	20
Fotoğraf- 10 Mısır da erkekler tarafından giyilen “Kilts”.....	21
Fotoğraf- 11 Birbirinin içine geçmiş kenarlarında ki kaba dikişler belli olan Tarkhan gömleği.....	22
Fotoğraf- 12 Koruma çalışmalarına önce kollardan özellikle bilek uçlarında başlandı	23
Fotoğraf- 13 Tarkhan Gömleğinin temizlenmiş hali.....	25
Fotoğraf- 14 Gömleğin tel örgü altına müslin kumaş geçirilen bir destekle duruşu	25
Fotoğraf- 15 Deshasheh ve Naga-Ed-Der mezar bölgesinden çıkartılan gömlekler.	26
Fotoğraf- 16 Tarkhan Gömleği, Yeni hali Mısır Kahire Müzesi.....	26

Fotoğraf- 17 Pers giyim kuşamıyla ilgili arkeolojik kazı sonrası çıkartılan halı parçaları.....	28
Fotoğraf- 18 Sasani dönemine ait olduğu söylenen sarı renkte yün ve keçe karışımından oluşan kıyafet parçası.....	29
Fotoğraf- 19 Bocksten Adamının çıkartılmış cesedi, 3 D ile yeniden canlandırması.....	31
Fotoğraf- 20 Bataklik cesetlerinden bir örnek daha, adamın saçlarının kırmızı olması ve bugüne kadar gelmesinin nedeni bataklık asididir.....	31
Fotoğraf- 21 Tollund Adamı.....	32
Fotoğraf- 22 Katedralde bulunan kumaş parçasının görüntüsü.....	33
Fotoğraf- 23 Dağ buzulunda bulunan gömlek ve dokuma örneği, Z yönlü dimi.....	34
Fotoğraf- 24 Atkı yüzlü rips dokuma şeması ve görseli.....	36
Fotoğraf- 25 Kissi mezar alanından çıkartılmış nesnelere üzerinde kalmış tekstil örnekleri.....	36
Fotoğraf- 26 Bakır veya metal bir parçada kalarak korunmuş tekstil parçasının görünümü.....	39
Fotoğraf- 27 Tekstildeki birleşim yerinin büyütülmüş fotoğrafı.....	41
Fotoğraf- 28 Çatal Höyük Tekstili.....	41
Fotoğraf-29 Çorum Resuloğlu Tunç Çağı Mezarlığından çıkartılan hançerin üzerindeki kumaş parçası.....	49
Fotoğraf- 30 Barcın Höyük kazısında çıkartılan mermer kaba yapışık kumaş parçası görünümü.....	54
Fotoğraf- 31 Organik Maddelerin sınıflandırılması.....	66
Fotoğraf- 32 Müzedeki koleksiyonların nasıl korunacağına dair şema.....	67
Fotoğraf- 33 Özel hazırlanan depolama destekleri.....	67

GİRİŞ

İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana barınma ve korunma için birçok yöntem ortaya çıkarılmıştır. İnsanlar, öncelikle kendilerini güvende hissetmeleri için mağaralar, ağaç kovukları ve ağaç üstlerinde yaptıkları yaşam alanlarını tercih ederken; gün geçtikçe ev yaparak kendilerini korumaya almışlardır. Giyinme ihtiyacını karşılayabilmek için ise hayvan postlarını tercih etmişler, daha sonraları örtünmek için çevredeki ağaç yapraklarından veya kabuklarından kıyafetler yapmışlardır. Bu çıkarımları edindiğimiz kaynaklar ise arkeolojik veriler kapsamındaki bazı bilgilerdir. Arkeolojik kazılardan çıkan sonuçlar, ilk insanın dokuma yapma özelliğini ne zaman kazandığını ve ne çeşit dokuma yaptığını tahmini çıkarımlar ile sunmaktadır. Lifli malzemelerin ilk kullanıldığı zaman diliminin üst paleolitik dönemlere kadar uzandığı bilinmektedir. Dokumanın ilk tarihlendiği dönem MÖ. 7000 li yıllardır. Bunun bulgusu Irak'ta yapılan bir kazıda üzerlerinde damga bulunan toprak tekstil baskılarından ve o dönemde dokunmuş olan keten ölü gömme bez parçalarından gelmektedir.

Arkeolojik kazılarda elde edilen dokuma kalıntısı dönem insanının sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik olarak gelişimini gösteren en net kanıtlardır. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen dokuma aletlerinin üzerindeki kalıntıların analiz edilmesi sonucunda o dönemlerdeki hangi bitkilerin daha çok kullanıldığı, hangi boya maddelerinden yararlanıldığı ya da dokumaların desenli/desensiz olup olmadığının sorusu yanıtlanır. İşin en zor yanı ise arkeolojik kazılarda çok hassas olan bu dokuma örneklerinin topraktan çıkartılma işlemleridir. Yüzyıllar boyunca doğa şartlarına maruz kalan bu kalıntılar için hassas işlemler gerekmektedir. Dünyada yapılan kazıların iklim şartları da göz önünde bulundurularak çeşitli konservasyon kuruluşları tarafından koruma yöntemleri geliştirilmektedir. Ülkemizde de bu konuda çalışma yapılması gerekliliği tez tarama bloklarına girildiğinde açık bir şekilde görülmektedir. Tarama sırasında sadece iki teze ulaşılmış olup tez tarihlerinin eski oldukları gözlemlenmiştir. İlki 1998 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları - Sanatta Yeterlilik Tezi Rengin Oyman hocaya ait olan *Ulaşılabilinen Yayınlarda ve Bazı Müzelerimizde Bulunan Anadolu Kökenli Arkeolojik Tekstiller (M.Ö. 8000-1000)* eseridir. Diğeri ise 1999

yılında İstanbul Üniversitesi Kültür Varlıklarını Koruma Bölümünde yaptırılan *Tarihi Tekstil Konservasyonun da Temizlik Uygulaması* müzecilik alanında yapılan yüksek lisans tezidir.

Amaç: Ülkemizde, tekstil üzerine yapılan birçok çalışma ve araştırma varken Arkeolojik Tekstil üzerine yapılan araştırmalar oldukça kısıtlıdır. Uygun şartlarda bulunmadığında çabuk bozulan bir materyal olan tekstil, arkeolojik bir veri olduğunda tamamen kırılabilir ve hızlı bozulmaya uğrayan bir yapıya sahiptir. Bundan dolayı müdahale teknikleri önem kazanmaktadır. Bu korumayı müzeler üstlenmişken kaybolan kültürel mirasın korunması hakkında konulan kurallar ICOM (*International Council of Museums*) tarafından belirlenmiştir. Müzelerde sergilenmekte ve depolarda tutulmakta olan tekstil maddelerinin, çeşitli analizler ve incelemelerden sonra konservatörler tarafından müdahale şekline karar verilir. Bu müdahale ise tekstil malzemesinin üzerinde korumaya yönelik ya da eksik yerin tamamlanması için gerekli işlemlerdir. Teknoloji geliştikçe tekstil ürünlerine müdahaleler de farklılaşmıştır. Genellikle tekstil bozulmuş yüzeyine müdahale etmeden eksik parça aynı kalarak bütünü bozulması engellenerek koruma altına alınmalıdır. Bu kapsamda yapılacak çalışmada bu hususlar göz önünde tutularak Türkiye örnekleri perspektifinde arkeolojik tekstillerin korunması incelenecektir. Kazı sonrası uygulanan koruma yöntemlerinin belirlenmesi, Arkeolojik Tekstillerin sergilenme veya saklanma aşamalarına çözümler bulunup standart teknikler geliştirilmesi sonucu tahribatın en aza indirgenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de tekstil üzerine çalışmalar yapan merkezlerin sadece etnografik tekstillerin konservasyonu ile ilgili çalışmalarının olduğu görülmüştür, daha hassas ve dikkat edilecek konumda olan arkeolojik tekstiller üzerine kapsamlı bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Yöntem: *Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu: Türkiye Örneği* adlı tez çalışmasında, ilk üç ay konuyla ilgili literatür taraması yapılarak elde edilen verilerin tasniflenmiş altı ay boyunca yabancı dilde olan kaynaklar çevrilmiş ve edinilemeyen kaynaklar ise İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsünden (DAI), Fransız Anadolu Araştırmaları Kütüphanesinden (İFEA) ve İstanbul Merkez Konservasyon Laboratuvarından elde edilerek kaynak taraması tamamlanmıştır. Son altı ay ise tezin şablonu oluşturularak yazma çalışmaları sürdürülmüştür.

Kapsam: Tez iki bölümden oluşmaktadır, birinci bölüm de Arkeolojik Tekstillerin tanımı, tarihsel gelişimi hakkında ulaşılabilen kaynaklarda Arkeolojik tekstilin tanımı yapılacak, yapılan en eski kazılar, elde edilen tekstil ürünleri ve arkeolojik kazıların hangi ülkelerde yapıldığı hakkında bilgiler verilecektir. Arkeolojik tekstiller için kullanılan kaynaklardan birisi Cybulska, Maria, Maik, Jerzy. “Archaeological Textiles – A Need for New Methods of Analysis and Reconstruction”, *Fibres & Textiles in Eastern Europe*, January/ December. 2007, vol 15, no 5/6, 185-189 dur. Bu eserde arkeolojik tekstillerin genel tanımı yapılarak arkeolojinin yeri ve öneminden bahsedilmiştir.

Bu bölümde kullanılan bir diğer kaynak ise Çilingiroğlu, Ç. Özgüner N. P. “Değişen Arkeoloji: 1. Teorik Arkeoloji Grubu”. Türkiye Toplantısı Bildirileri. Ege Yayınları. İzmir 2013 tür. Arkeolojik kazılarda elde edilen verilerin nasıl korunması gerektiğinden bahsedilmiştir. Gills Carole, Nosch, B. Louise Marie. 2007. *Guidelines for the Excavation of Archaeological Textiles*, Oxbow Books. Oxford. The David Brown Book. USA kaynaktan ise kazı esnasında elde edilen tekstillerin nasıl sınıflandırılması gerektiğinden bahsedilmiştir. Orta Asya kazıları için yararlanılan kaynaklar ise *Türkler Dergisinin* 1-4 ciltlerinde Göktürkler ve Hunlar gibi Türk topluluklarının yaşamları ve kültürleri hakkında genel bilgiler elde edilmiştir. Rus Araştırmacılara ait kitaplar ve araştırma raporları da bu bölüm için önemli yer tutmaktadır. Kurganlarda bulunan ve çıkartılan her eşya ve her tekstil parçası Türk tarihi açısından bizleri etnolojik, arkeolojik ve antropolojik olarak bizlere muhteşem bilgiler kazandırmıştır. Mısır, birçok mezar ve kazı yerine sahip olmasına rağmen önemli olan ve kaynaklarda en fazla adı geçen üç mezar yerinden bahsedilmektedir. Fayyum bölgesinde yer alan bu kazı yerleri Deshasheh, Naga- Ed- Der, Tarkhan mezar yerleridir. Eşine az rastlanan tekstil örnekleri bulunmuştur. Mısır da bu kadar tekstil örneğinin bulunmasındaki ana neden ise iklim koşullarının kuru bir ortam yaratması sayılabilir. Bu bölümde de Barber, W. J. E. 1982. *New Kingdom Egyptian Textiles: Embroidery vs. Weaving*. *American Journal Of Archeology*. Vol.86. No.3. Jul, pp.442-445 adlı makalesinden ve Landi, Sheila, Hall M. Rosalind.1979. *The Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic Bulletin of*

American Schools of Oriental Research, özellikle Tarkhan tuniğinden bahsedilen yazısından yararlanılmıştır.

Avrupa da bulunan tekstil örneklerine çoğunlukla bataklık, donmuş toprak yapısı çok olan Danimarka da rastlanmış olmasına rağmen sırasıyla İngiltere, Norveç, İsviçre ve Fransa'nın Güney sahilinde tekstil parçalarına ait örneklerdir. Tekstil parçalarının tespiti yapılırken Hampton Court Textile Conservation Studio' dan yardım alınmış ve bazı tekstillerin analizleri burada yapıldığına dair raporlar Skals I. 1991. Metal Thread with Animal- Hair Core. Taylor & Francis Ltd. on behalf of the International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, Vol. 36, No. 4 Nov. pp.240-242 ve WILD P.J. 1988. Textiles in Archaeology. England, adlı makale ve kitapta bahsedilmektedir.

Türkiye'de yapılan kazı sonuçlarına ise 1980 den bugüne kadar gerçekleştirilen Kazı Sonuçları Toplantısı (KST) raporlarından ulaşılmıştır. 38 KST raporunun (39. Kazı sonuçları bu sene Çanakkale de yapılmış olup raporu 2019 da yayınlanacaktır) tümü taranarak Türkiye'de kazı sonucunda elde edilen tekstillerin belgelerine ulaşılmıştır. Dünya müzelerinin katalogları incelenerek bünyelerinde barındırdıkları Arkeolojik tekstil örneklerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci bölümü *Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonunda Günümüzde Uygulanan Teknikler* başlığı altında incelenen ilk kaynak CCI bültenleridir, bu bültenlerde gelişen teknolojinin getirdiği konservasyon teknikleri yayınlanmaktadır.

ICOM kontrolünde faaliyet gösteren CCI bültenleri takip edilerek en son yayınlanan konservasyonla ilgili yeni bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Gills, Carole, Nosch, B. Louise Marie. 2007. Guidelines for the Excavation of Archaeological Textiles, Oxbow Books. Oxford. The David Brown Book. USA. Arkeolojik tekstillerle ilgili ilk yardım kitabından yararlanılmıştır.

Tezin hacmi 88 sayfadan oluşmaktadır, toplam sayfa sayısı ise 105 sayfadır. Tezde 208 kaynağa ulaşılmış, taramaları yapılarak 114 adet kaynak kullanılmıştır, tezin içinde 32 adet görsele yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM- ARKEOLOJİK TEKSTİLLERİN TANIMI, TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Arkeolojik Tekstil Nedir?

Arkeolojik kazı sonuçlarında ulaşılabilen en eski kaynaklara baktığımızda, ilk dokuma tarihini Neolitik Çağ'da dokuma tezgâhlarının icadıyla başladığını söyleyebiliriz (Broudy 1979). Bu dönemde ilk yerleşim yerlerinin kurulmasında hayvanların ehlileştirilmesi ve tarımın yapılmaya başlamasıyla insanlar kendilerini dış etkenlerden korumak ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaptıkları dokumaların günümüze kadar kalması mucize gibidir. Uygun hava koşulları ve toprak yapısı arkeolojik tekstillerin günümüze ulaşmasını sağlayabilmiştir.

Arkeolojik kazılar sonucunda alandan ele geçenler sadece mermer, taş, seramik parçaları değildir, iyi korunmuş bir bölge kazısında dokuma parçalarına da rastlanmaktadır. En eski dokuma örneklerinin tarihi "Neolitik" döneme kadar uzanmaktadır.

Dokumanın, çok eski çağlardan beri gıda, konut ve giyim gibi konular açısından insan soyunun devamında önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Giyimi meydana getiren dokuma ve dokumacılığın ilk defa nerede, nasıl ve ne zaman başladığı konusunda tarih henüz tam ve kesin bir hükme varamamıştır. Bilinen en eski dokumanın Mısır kökenli olduğu söylenmektedir. Yerini daha sonra Mezopotamya'ya ve ardından Orta Asya'ya bırakmıştır (Yağan 1978: 9). "*Bilim adamları ve araştırmacılar, kumaş dokumacılığının tarihinin 8-9 bin yıllık bir geçmişe sahip olduğunu belirtirler. Çatalhöyük kazılarında ele geçirilen dokuma parçaları Neolitik çağa ait en eski kumaş parçaları olarak bilinir. Ian Hodder bu dokumaların 9000 yıllık ürünler olduğunu ileri sürer*"(Salman 2002:357).

Arkeolojik yerleşim yerlerinde kazı veya diğer ele geçen tekstillere arkeolojik tekstil denir. Bu tekstiller genellikle toprak altında ve oksijensiz ortamda kaldığından bünyesinde bulunan lif yapısı zarar görür buna rağmen kumaşın yapısı ve bütünlüğü çoğunlukla korunur (Zemaityte, Ubzaitite, Jonaitiene 2006: 12). "*İncelenen ürünlerin bilgi işlemi, nitel ve nicel analiz sonuçları hakkında bilgileri, tarihsel ve kültürel bağlamların analizini ve ürünün bulunduğu arkeolojik alanla ilgili tüm bilgileri içermektedir. Arkeolojik dokumalar genel itibariyle, hayvan veya bitki kökenli (yün, kıl, ipek, pamuk, keten, Hint keneviri, kendir tarağı, ısırgan otu, çimen vb.) doğal*

liflerden yapılan, örülmüş veya dokuması gerçekleştirilmiş ürünleri temsil eder”(Cybulska, Maik 2007: 185).

Arkeolojik tekstiller sadece olağan dışı koşullar altında korunmuştur, bu nedenle Çatal Höyük kazıları da büyük önem taşır. Çatal höyük kazısında bulunan tekstillerin bir yangın sonucunda kerpiç binaların yıkılması nedeniyle molozların altında kalarak son derece sıcak bir ortamda oksijensiz kalmasıyla tekstillerin günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Kazı sezonunda bulunan dokuma ve örme malzemelerin görsel görünümünün düzgünlüğü büyük heyecan yaratmıştır. Bundan önce bulunan dokuma kumaşlar beşinci bin yıla Mısırın Fayyum¹ una tarihlenmektedir. Bu dokumaların önemi ise keten den yapılmalarıdır. Keten lifi uygun koşullar olmadığı durumlarda yok olup gitme kapasitesi yüksektir bu yüzden Mısır da bulunan dokumanın önemi büyüktür. (Burnham 1965: 169). Fayyum da bulunan tekstillerden daha önce ki yüzyıllara tarihlendirilen Orta Asya da yapılan Kurgan kazıları sonucunda M.Ö. 5000-1000 li yıllara tarihlendirilen en eski Türk kültürüne ait arkeolojik eserler ortaya çıkartılmıştır. Çıkartılanların arasında keçe örtüler ve çeşitli giyim kuşam malzemeleri bulunmuştur.

Günümüze kadar ulaşabilen ilk yünlü dokuma; Orta Doğu asıllı kaynaklara rağmen geç Neolitik Çağ'daki Avrupa ile ilişkilendirilmektedir (Broudy: 12). Orta Anadolu'daki Gordion Antik kentinin mezarlık alanında, Frigya kraliyet ailesinin yün ve keten giysiler kullandığına ilişkin arkeolojik veriler ele geçirilmiştir. (Özen, Spirydowicz 2002:3)

Selülozik ve ya proteinli liflerden oluşan arkeolojik tekstillerin doğal bir durumda kalması için son derece kurak (çöl, örneğin: Mısır) ya da soğuk (buzul örneğin: Grönland, İskandinav ve İskit) alan buluntularında olduğu gibi Permofros² toprak koşulları gerekmektedir (Burnham 1965: 170).

Arkeolojik Tekstiller bize, geçmişteki toplumların yaşam kültürleri, doğa şartları, bölgenin biyolojik çeşitliliği ve bitki örtüsü yanı sıra antropolojik bilgiler de sunar. Arkeolojik Tekstillerin bu bağlamda kazı sırasında topraktan çıkarılış anına çok

¹ Fayyum (Feyyum) Kahirenin yaklaşık yüz kilometre güneyinde, Mısır'ın çöl bölgesinde sığ ve tuzlu bir deniz olan, yeşil ve verimli bir havzanın ortasında yer almaktadır. Ekici K.D. Fayyum Portreleri, Karabük Üniversitesi Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2013, cilt 3,S. 1) 21.10.2016, 12.35

² Permofros, Sürekli don altında kalan toprak tabakası, Kutuplarda sürekli donmuş toprak, www.nedirnedemek.com, 27.10.2016, 15. 28.

dikkat etmek gerekmektedir. Yüzyıllar boyunca toprak altında kalan parçalarda oksitlenme (kömürleşme, taşlaşma) gibi yapısal değişimler görülmektedir. Günyüzü'ne çıkarılan arkeolojik tekstiller incelenmek üzere götürüldüğü merkezlerde, çeşitli işlemlerden geçirildikten sonra uygun koşullarda sergilenmeye hazır hale getirilmektedir.

1.2. Ulaşılan Kaynaklardaki Arkeolojik Tekstil Örnekleri

Orta Asya, Yakın Doğu (Mısır, İran- Irak), Avrupa (İngiltere, Danimarka, Norveç, Fransa) ve Türkiye gibi ülkelerde arkeolojik kazılarla gün yüzüne çıkartılan tekstil örnekleri bulunmaktadır.

1.2. 1. Orta Asya

Harita- 1.Orta Asya Haritası

Kaynak:<http://www.genelTurktarihi.net/wp-content/uploads/2014/02/?MA>

İlk vatanları Orta Asya bozkırları olan ve yarı göçebe yaşam süren Türk topluluklarına ait kurganlarda yapılan kazılar sonucunda ele geçen tekstil ve keçe parçalarından oluşan kullanım eşyaları günümüze ışık tutmaktadır. Kurganlarda biyolojik, kimyasal ve fiziksel (elektron spin rezonans) yöntemleriyle tarihlendirmeye imkan veren çok sayıda buluntu türünün olması, kesin tarihlendirmeyi kolaylaştırmaktadır (Arık 2008: 87). Yün ve keçeden yapılan eşyalar

arasında halılar ve kilimin önemli bir yeri vardır. Halının Türk toplulukları için büyük önemi vardır. Türk hakanları, tahta çıkma törenlerinde bir keçe halı konarak tahta oturtuluyordu. Yani devlet sembolü olarak da kullanılmaktadır. Kurganlar da bulunan halı parçalarının bu bağlamda kullanıldığı yani kutsal olarak kabul edilmektedir (Deniz 2002: 340).

Orta Asya da kazısı yapılan kurganların dağılım gösterdikleri bölgeler, Kuzey Çin'de Ordos, İç Moğolistan, Doğu Türkistan'da Turfan, Urimçi, Kansu, Moğolistan'da Ulan Batur, Ulan Ude, Karakum, Noin Ula, Baykal Gölü'nün güneyindeki İvolga, Altay topraklarındaki Başadar, Tuekta, Pazırık, Kazakistan'da Esik, Batı Türkistan'daki Buhara, Pencikent, Semerkant, Ural'da Ufa Filippovka, İdil ve Don gibi önemli arkeolojik alanlardır (Sazak 2001: 2).

XIX. ve XX. yüzyıl başlarında Ön Asya ve Orta Asya'da yapılan kazı ve araştırmalarda Türklere ait çeşitli uygarlıkların izleri gün ışığına çıkarılmaya başlanmıştır. Orta Asya'daki kurgan kazılarında sonra, Mezopotamya ve Mısır'daki uygarlıklardan daha eski olduğu, ele geçen eserlerin çokluğu ve ustaca işlenmesi Türk sanatının kaynaklarına doğru detaylı araştırmaları gerekli kılmıştır. Türklere ait en eski kültür M.Ö. 5000-1000³ yılları arasına kadar uzanmaktadır (Salman 2002:357). Çarlık dönemi Rusya'sı ve onu takip eden SSCB dönemlerinde birçok kazı yapılmıştır. Bu kazıların sonuçları da 1952 yılından başlayarak aralıklarla, 13 cilt halinde, 1991 yılına kadar yayımlanmıştır (Bkz. S. P Tolstov-T.A. Jıdanko, Arkeolojiski i Etnografiski Raboti Harezmkoi Ekspedici, 1945-48, Akademia Nauk CCCR, Enstitü Etnoğrafi i Meni H.H. Mıklıho-Maklaya, Çast-I, Moskva, 1952 (Ruşça); S. P Tolstov-T.A. Jıdanko.....1949-1953, Çast. II, Moskva, 1958).

Bu kazılarda elde edilen eserleri gören I. Petro, yayınladığı bir kanunla bütün yer altı hazinelerinin Rusya'nın malı olduğunu ve bugüne kadar elde edilen bütün eserlerin derhal St. Petersburg' a gönderilmesini ve izinsiz hiçbir yerin kazılmaması gerektiğini bildirmiştir (Ekim 2006:41).

Orta Asya'daki ilk kurganlar W. Radloff tarafından 1860 yılında Berel ve Katanda' da İskit ve Hun devrine ait kurganlar açılmıştır. Radloff'dan günümüze Rus

³ Anav Kültürü: Bugünkü Türkmenistan'da başkent Aşgabat'ın 8 km. Güney Doğusunda bir yerleşim yeridir. MÖ. 7000-1000 arasında iskân edildiği düşünülen yerleşim alanıdır.(www.academia.edu/attachments, 01.02.2018,13:33).

bilim insanları Şibe, Katanda, Başadar, Berel, Tuekta, Noin-Ula, Karakol ve Oğlaktı gibi merkezlerde birçok kurgan kazısı yapmıştır. 1890 yılında Kırgızistan'ın Kaçkor Vadisinde birçok Göktürk Kurganı da kazılmıştır (www.güneytürkistan.wordpress.com).

S. I. Rudenko ve Griaznov'un muhtelif kazılar sayesinde bilim dünyasına tanıtılan Pazırık kazıları 1929'da başlamıştır. Bu kazılar Leningrad Hermitage Müzesi adına Altaylar'da Pazırık Bölgesinde yapılmaya başlanmış ve buzlar içinde korunmuş, Hun soylularına ait olduğu sanılan 40'a (kırk) yakın kurgan bulunmuştur. Kurganların içinde at ve insan iskeletleri elbiseler, sikkeler, takılar ve kumaşlar olağan üstü bir sağlamlıkta bulunmuştur. 1929 da kazılan I. kurgandan sonra 1947-48'de üçüncü kurgan, 1948'de dördüncü ve 1949'da kazılarak gün ışığına çıkarılmıştır. Başadar Kurganı'nda 1950 de kazılmıştır. 1956 yılında T. Dorzhuren ve diğer bir grup arkeolog Hun Devri'ne ait Hangay Dağları'nda Khunui Nehri havzasında keşfedilen bir alanda üç yüz civarında mezarı ortaya çıkarmışlardır. Günümüz de ise çeşitli arkeolojik alanlar keşfedilmiş ve buralarda araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan başka 1969-70 yıllarında Türk asıllı Kazak arkeoloğunun büyük başarısından söz edilebilir. Kimilerine göre Saka, bir kısım Türk araştırmacılara göre ise Hun Devri'ne ait olan Issık Kurganı, Kemal Akişev tarafından Alma-Ata'nın 30 km kadar yakınında Issık Rayonu'nda (bölge) Esik Çayı'nın kenarında tespit edilerek kazısı yapılmıştır (Çoruhlu 2002:83). Issık kurganında dünyada ortaya çıkartılan en büyük eserlerden birine erişilmiştir. MÖ. 5-4 yüzyıla tarihlendirilen Altın Ebiseli adam adıyla anılan 16-17 yaşlarında öldüğü sanılan bir tigin'e (hakan veya kağan oğlu) ait olduğu tahmin edilen (mezardan çıkartılan çok sayıda altın eşya) son derece önemli bulguya erişilmesi Türk tarihi açısından önemlidir. Kurganın içinde 4800 adet altın eşya ve para bulunmuştur.

Fotoğraf- 1: Altın elbiseli adam.

Kaynak: http://www.wikiwand.com/tr/Esik_kurgan%C4%B1.28.05.2018.22:27.

Türkiye Orta Asya kazılarına 1996 yılında Süleyman Demirel tarafından MOTAP⁴ projesi kapsamında Türk Devletleriyle imzalanan antlaşmalar sonrasında başlatılmıştır. Kazılara TİKA tarafından hız kazandırılmıştır. 2009 yılından bu yana Kazak arkeologlar tarafından yapılan kazılarda bulunan Hun ve Göktürk devirlerine ait tapınak, mezar ve yerleşim merkezlerine yönelik çalışmalar sürdürüldü. Türk tarihine ait 2000 kalıntının koruma altına alınması için 2013 yılında çeşitli çalışmalar yapıldı. Ayrıca söz konusu projeye ek olarak, Kazakistan'da Batı Göktürk Kağanlığına ait kalıntılara dair belgesel çekildi (Tika, 03.04.2017). Bu keşiften sonra arkeologlar ilerleyen yıllarda Kazakistan topraklarında yapılacak kazılarla önemli buluntuların tekrar çıkabileceğini söylemişlerdir. Nitekim 1999 yılında Kazakistan'ın en doğu ucunda yer alan Altay Bölgesi yamacındaki Berel 11 numaralı kurgandan ve 2003 yılında Tarbagatay yamacındaki Şilikti Baygetöbe Kurganından çok önemli buluntuların ele geçmesi arkeologları bu konuda haklı çıkarmıştır (Gürsoy 2012: 41).

Bu kazılar sonucunda özellikle Türk tarihinin önemli bir kesiti, Arkeolojik buluntularda elde edilen verilere göre kolay takip edilebilir duruma gelmiştir. Buluntular arasında Pazırık, Noin-Ula, Esik v.b. gibi Kurganlardan çıkartılan obje

⁴ MOTAP: Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi, TİKA tarafından hazırlanan ve takibi yapılan 1993 yılında başlatılan projedir.

çeşitliliği karşılaştırma yapmayı ve dolayısıyla tarihlendirmeyi kolaylaştırmaktadır (Durmuş 2009: 132).

Sovyet arkeoloğu S.V. Kiselev'in Altay ve Sayan Dağları'nda yapmış olduğu kazı sonucunda Türk ileri gelenlerine ait birçok değerli eşyanın yanında İpek ve Yün kumaşlardan yapılmış elbiselere ait büyük parçalar bozulmadan bulunmuştur (M.Ö 800- 700). Tuyahat denilen Bölgede yapılan ikinci kazıda ise bir erkek iskeleti üzerinde elbiselerin üç kat olduğu anlaşılmıştır. Üst kat koyu kırmızı ipekten, ortada yeşilimsi ipekten iç elbisesi de altın sarısı renginde ipek kumaştan yapılmış olduğu görülmüştür (Yağan 1978: 45).

Ulagan Vadisinde bulunan irili ufaklı kurganlarda yapılan kazılarda karşılaşılan en önemli buluntular Pazırık kurganlarından çıkan örneklerdir. Bu kurganlarda ele geçen; erkek ve bayan giysileri, ayakkabılar, takılar, baş süsleri, küçük masalar, halı, deri, keçe eğerler, gem takımları, özellikle keçe üzerine deri aplikeli örtüler ve Çin ipekli kumaşlarıdır (Ekim 2006: 51). Bu kurganlarda atların yanında bulunan eğer örtüsü, yular, at gem, kolan ve kamçı gibi aksesuarlar atların binek takımlarıyla birlikte gömüldüğünü göstermektedir. Mezar duvarlarına asılan örtülerde hayvan figürleri yanında insan figürleri de keçeler üzerine renkli applike tekniği ile işlenmiştir. Bazen yırtıcı hayvanlar ve kuşların saldırdığı mücadele sahneleri vardır. Beşinci Kurganda bulunan bir halı inanılmaz inceliği, yüksek kalitesi motiflerin zenginliği ve özellikleri ile dikkat çeker. Rudenko kurgandaki halıyı İskitlere mal ederek M.Ö. V. Yüzyıla tarihlendirmiştir. Daha sonraki yıllarda ise J. Zick halının M.Ö. V yüzyılda Susa veya Frigya arasında herhangi bir merkezde yapılabileceğini, sanat geleneklerinin Kuzey- Batı İran'ı işaret ettiğini ileri sürmüştür (Aslanapa 1993: 12).

Fotoğraf- 2: Pazırık Kurganında çıkartılan halı.

Kaynak: <http://otukenormanininfilizleri.blogspot.com.tr/2016/03/dunyann-bilinen-ilk-hals-turklerin.html>. 22.05.2018.21:2.

MÖ. 3. yüzyıldan Altaylardaki 5 numaralı Pazırık Kurganında bulunmuş olan keçeden bir duvar halısında tahta oturan ve elinde muhtemelen ölümsüzlük bitkisi (hayat ağacı) tutan taçlı bir kadın ve ona doğru gelen bir atlı figür bulunmaktadır. Bu kompozisyonda tahtta oturan figür muhtemelen ölümsüzlüğü, yaşamı ve bereketi simgeleyen yer tanrıçası Api (Hera ?) ve atlı figür ise muhtemelen bitkiyi yani ölümsüzlüğü almaya gelen mezar sahibi soylu bir İskitliyi simgelemektedir. Bu sahne ve figürler, üslup ve ikonografik açıdan her ne kadar yerel özellikler taşısa da taht, dilimli taç ve hayat ağacı gibi bezemeler kullanılması İran özelliklerini yansıtmaktadır (Çeşmeli 2015: 8). Kapitone yaygı üzerine yapılmış bir örtüde ise grifon ve geyik mücadelesi tasvir edilmiştir. Figürler Orta Asya hayvan üslubu özellikleri taşımaktadır.

Altaylarda Hun Devleti'ne ait kalıntıların bulunduğu üç ana merkez vardı: Katanda, Pazırık ve Sibe Kurganları. W. Radloff'un kazılarını yaptığı Katanda Kurganlarında buzullar içerisinden elbiseler gün yüzüne çıkartılmıştır. Bu elbise tipleri bugün dahi Sibiryada kullanılan elbise tipleriyle benzerlik gösteriyordu (Salman 2002: 359). Kurganların açılması Türk tarihi ve arkeolojisi için bir dönüm noktası olmuştur. Kurganlardan çıkan buluntular Türk tarihi için, etnolojik, arkeolojik, antropolojik vb. alanlarda çok önemli bilgiler kazandırmıştır. Özellikle beş numaralı Pazırık Kurganında bulunan tasvirli Hun halısı (MÖ. V. yüzyıl veya MÖ. III. yüzyıl) bu buluntular içinde en değerlilerden birisidir (Başkan 2013). Astana da çıkarılan birçok tekstil örneği Çin tasarımlarından etkilenmiştir. Dokumalarda Orta Asya etkisi gösterse de diğer ipeklerde Fars (İran) etkisi görülmektedir (Biggs 2009: 155). MÖ. Birinci Yüzyıla ait Kuzey Moğolistan'daki

Noin Ula kurganında bulunan dokuma parçalarında Türk, Hun Kağan ile Beyleri tasvir edilmiştir. Birinci yüzyılda ipek üzerine böylesine mükemmel insan tasvirlerinin yapılması bize göstermektedir ki, yapılan tasarımın o günün teknolojisi ve üstün becerisini ortaya koyduğu muhteşem bir üründür.

Bu ipek dokuma ve üstündeki giyim- kuşam tarzı o tarihten günümüze kadar süregelen dokuma ve giyim tarzının yolculuğu hakkında bizlere oldukça önemli fikirler vermektedir (Güneş: 4). Mezarlardaki bazı tabutlar ipekli kumaşlarla sarılmışlardır. Mezar koridorlarında ise matem göstergesi olarak yağlı kumaşlar bulunmuştur. Tüm bunların arasında insan başlıkları ve pantolonları da dikkati çeker. Mezarın sadece güney koridorunda yirmiden fazla ipekli kumaş ele geçmesi, dokumaların çokluğu açısından önemlidir. Yenisey Irmağı kıyısında bulunan Oğlaktı Kurganına ait kazılarda mezarlarda bulunan ölülerin yüzlerinin ipek kumaşlarla örtüldüğü görülmüştür (Salman 2002: 358). Aynı gömme geleneği Kırgızistan'da Karabulak (Bkz Ek1) mezar bölgesinde yapılan kazılarda yüzü kırmızı ipekli başörtüsü ile kapatılmış, bu kumaş parçalarının üzerinde yer alan ellerinde ejderha tutan iki kadın figürü işlendiği kumaş parçaları ortaya çıkartılmıştır. Kazılar sırasında bulunan kumaşların ortak özelliği üzerlerinin nakışlı olmasıdır. İpekli ve yünlü olan bu kumaşların antropomorfik⁵ rakamlar, çiçek desenleri bulunmaktadır. Buluntular arasında yünden yapılmış beş kumaş parçasında 13 tane ayrı ayrı desenle bezenmiştir. Teknik incelemesi yapılan kumaşların hem yün hem de ipekten üretildiği gibi çok farklı liflerin karışımından olanları da görülmektedir. İçlerinde kırçilli (Şakilli) kumaş olduğu gibi, çözgü yüzlü kumaşlar da bulunmuştur (Bkz. Ek 1). Kumaşların günümüze kadar gelmesindeki en büyük nedenlerden biri ölü gömme gelenekleri bağlamında kefen örtüsü olarak kullanılmış olmalarıdır (Masson, Ploskih1982:49-52).

⁵ **Antropomorfizm** ya da **insan biçimcilik**, insanî vasıfların başka bir varlığa atfedilmesidir. Hayvanlar, cansız varlıklar, doğa güçleri, çok ve tek Tanrılı dinlerdeki tanrılar, melekler, şeytanlar, cinler ve daha başka kavramlar da "*Antropomorfizm*" konusu olabilir. "*Antropomorfizm*", Yunancada insan anlamına gelen *ανθρωπος* (*anthrōpos*) ile şekil veya biçim anlamına gelen *μορφή* (*morphē*) kelimelerinden oluşur. (http://www.wikiwand.com/tr/insan_bicimcilik, 23.02.2018).

Yapılan kazılardaki Kurgan buluntuları arasında sadece tekstiller bulunmamaktaydı; çeşitli madenden, ahşaptan, yünden ve topraktan yapılmış eşyalar da ele geçmiştir. Yün ve keçeden yapılanlar arasında halılar ve kilimler önemli yer tutmaktadır (Durmuş 2002: 24). Eski Türklerin sanatlarındaki başlıca farklılıklar Orta Çağ başlarında Güney Sibirya ve Orta Asya göçebelerinin kullandıkları dekorasyonlarda da görülmekteydiler. Ölü gömme törenlerinde kullanılan kemer ve at koşumları gibi aletler, eski Türklerin kullandığı aletlerin en yaygın olanlarındandır. İnsan, hayvan ve bitki figürlerinden oluşan bu motiflere iyilik, güzellik anlamları yüklenmiştir (Borisenko 2002: 17).

Fotoğraf -3: Noin- Ula Kurganından çıkan İpekli kumaş parçası.

Kaynak: <http://www.turkkozmozlojisi.com/2015/09/hun-kagan-portre-ve-figurleri>, 17.04.2017, 20.50

Yenisey Nehri'nin (Hakasya) batı tarafında Hunlulardan kalma bazı arkeolojik buluntular olmasına rağmen, Hunluların burada yaşamadığı ve bu bölgeyi hiçbir zaman elde etmediği görüşü öne sürülmüştür (Erdy 2002: 1103). Göçebe Hun toplumunda kadınlar ve kızlar zamanlarını keçe yaygı yapımında, halı, kilim ve kumaş gibi ihtiyaçlarını karşılamak için geçirirlerdi. Yerleşik hayatı olmayan bu insanların bütün sanat anlayışları, yine yanlarında taşıdıkları eşyalara yansımıştır. Bunun sonucu olarak dokuma ürünlerinde yüksek bir kalite yakalamaları kaçınılmaz olmuştur. Atalarımızın ev olarak kullandıkları çadırlarda bile, ahşap yapı dışında,

tamamen liflerden yararlanılmıştır. Savaşçı ve göçebe olan Hun toplumu lifleri çok yakından tanımış ve en iyi şekilde kullanmıştır(Salman 2002: 360).

Bunlardan bazılarında *Ahamenig*⁶ (Akhamenid- Pers) sanatı tesirleri açıkça görülmekle beraber keçe üzerine ince ve renkli deriler yapıştırmak suretiyle süslenen bir grup tekstil işleri tamamıyla orijinal Hun üslubunu göstermektedir. Ayrıca Altaylar'da yaşayan Hunların, İskit ve Ahamenid ülkesinden gelen bazı motifleri, yaptıkları bazı sanat eserlerinde kullandıkları da bilinmektedir (Başkan 2002: 182).

Fotoğraf -4: Ak-Alaha 3-1 kurganından çıkartılan keçe üzerine deri applike edilmiş ceket kolu.

Kaynak: BARKOVA L.L., POLOSMAN.N.V., Takımlar ve Tekstiller, Pazırık- Altay (IV-III M.Ö. Yüzyıl),2005.

Bunlar, eyer örtüleri (belleme) olarak yapılmıştır. Böyle keçeden bir belleme (aplike) üzerinde renkli derilerden kesilerek yapıştırılmış parçalarla bir dağ keçisine saldıran grifonu gösteren bir hayvan mücadelesi sahnesi işlenmiştir (Aslanapa, turkoloji.edu.tr). Güney Altay dağları'nın Pazırık kültüründeki tekstil kullanımının farklı yaşam alanı göstergesi olan Ukok platosunda yapılan kazılar sonucunda bulunan, Ak- Alaha 1-1, Ak- Alaha 3-1, Ak- Alaha 5-1 ve Üst Kaldzhin-2 Kurganlarından çıkan tekstil örneklerinden de anlaşılacağı gibi dönem halklarının giyim kuşamında görülen ipek, yün, kürk ve keçi kılından dokunmuş erkek ve kadın

⁶ Ahamenig MÖ 6. ile 4. yüzyıl sonu arasında İran'da kurulan Akhamenid Krallığı ilk büyük Pers Devleti'dir. (<http://bilgipedia.net/ahamenidler/>), 27.04.2017,11.59.

giysilerinden, etek, gömlek, pantolon, yelek ve ceket örnekleri tekstil tarihine ışık tutacak en eski bulgulardır⁷.

Göktürk kurganlarının kazılarında ise kumaş, çok sayıda dokuma, ahşap ve madeni eser örnekleri ele geçmiştir. Kaynaklarda bu eserlerin toplam 2280 parça olduğu belirtilmektedir. Altın bir taç, kemer tokaları, giysilerin üzerine takılan eşyalar ve elbise kopçaları, sürahi, maşrapa, tabak gibi kaplarla birlikte altından yapılmış kaplar da bulunmuştur. Gümüş eserler ise 1850 adettir. İki geyik heykelciği, tabak, sürahi, kadeh gibi kapların bazılarının içinde değerli taşlar, madeni nesnelere, dokuma parçası, kömür kemik gibi kalıntılar da vardır. Bunlar aslında minyatür boyutta yapılmış mezar eşyalarıdır (Çoruhlu 2002).

Fotoğraf- 5: Göktürk Dönemine ait Kurgandan çıkartılan keçe örtü.

Kaynak: Prof.Dr. Bekir Deniz arşivinden (23.05.2015,17.37).

Uygur kültürüne ait arkeolojik buluntular ise eski Hun dönemine ait bazı özellikler gösterir. Bu özellikleri, seramiklerin cilalı yüzeylerinde, çömleklerin şekillerinde, asmaya (üzüm) dönüşen dalgalı çizgilerde görmek mümkündür (Kamalov 2002: 102). Hun geleneğine göre ölen insan mezara konmadan önce en iyi elbiseleri giydirilirdi, genellikle bunlar pamuklu kumaşandı. Aynı ölü gömme gelenekleri Göktürkler döneminde de devam etmiştir.

⁷ Ö. Aydın, Ö. Topuz, Ukok Platosundaki Kurganlarda Bulunan Tekstiller, 3. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu“Kültürel Mirasın Korunması Ve Yaşatılması”, Antalya, 24-25 Nisan 2018, yayımlanmamış bildiri özetidir.

Fotoğraf- 6: Hun dönemi Elbise ve Pantolon.

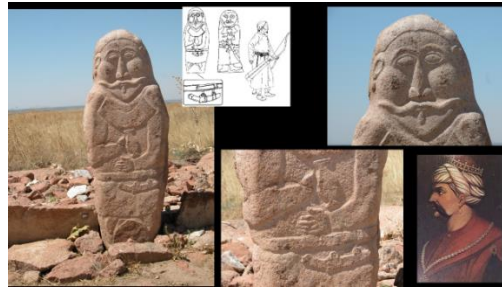
Kaynak: Prof. Dr. Bekir Deniz arşivinden (23.05.2018.17.37).

Fotoğraf- 7: HUN dönemi, Batı Göktürk dönemi, Ölü maskeleri.

Kaynak: Prof. Dr. Bekir Deniz arşivinden (23.05.2018. 17.37).

Fotoğraf- 8: Batı Göktürk taş baba- balbal kağan. Balbalın üstünde o dönem giyilen kıyafet görülmekte.

Kaynak: Prof. Dr. Bekir Deniz arşivinden (23.05.2018. 17.37).

Orta Asya kültürlerinde tekstil buluntularının çok olması, bölgesel İklim şartlarından kaynaklanmakla birlikte, bölge halklarının inanç sistemiyle de ilgilidir. Kurganlardan çıkan tekstiller karşılaştırıldığında soylular ve halktan olan insanların gömü şekillerinin bile farklı olduğunu ve gömü yapılırken bile konulan eşyalarda farklılık görüldüğünü Rudenko şöyle anlatmıştır “*Soylu insanların mumyalarına giydirilen kıyafetler tüy, ipek ve yünden oluşmakla birlikte, sıradan insanların kıyafetleri keçi kılı ve deve yününden oluşmuştur*”. Halkının ölülerini mumyalayarak

korumaları ve bu insanların yaşam, ölüm ve ölümsüzlüğe karşı tutumlarını canlı bir şekilde gösteren eski bir ritüelin delili olarak hizmet etmektedir (Polosmak2014:39). Kurganlarda bulunan ve çıkartılan her eşya ve her tekstil parçası Türk tarihi açısından bizlere etnolojik, arkeolojik ve antropolojik alanlarda çok önemli bilgiler kazandırmıştır. Her buluntu kendi içinde eşsiz bir özellik taşımaktadır.

1.2.2.Mısır

Sahranın ortasında kaybolmuş kültürlerin göz kamaştırıcı manzaralarına, sanat abidelerine, bakımlı şehirlerine, batılı gezginlerin dilsizliğine karşın yine de konuşan kalıntılarıyla günümüze kadar gelebilmiştir Mısır Uygarlığı (Ligetti 1986: 9). Mısır dünya arkeolojik kazılarında ilk tekstil kalıntılarına rastlanılan yerlerden biridir, zengin bir tarih geçmişine sahip olan Mısır coğrafik konumu, kültürel yapısı dolayısıyla yapılan kazılarda tekstil aletlerine ve birçok mezar kalıntısında tekstillere (cenaze paçavrası) rastlanmıştır. Bu parçaların çoğunluğu fragman (parça) ya da tek bir bez parçası (bütün) olarak ele geçmiştir(Landi, Hall 1979:141). İklim yapısı saklama koşullarına uygun olan Mısırın çevresindeki ülkeler bu kadar şanslı değildir, tüm tekstil ürünleri Mısırdaki gibi çöl ortamında bozulmazken, Nil deltasında yer alan yerleşim yerlerinde yapılan kazılarda tekstille ilgili hiçbir bulgu elde edilememiştir. Bunun nedeni ise Nil deltasının çok nemli ortamıdır. Bazı kazı alanlarında yüzlerce tekstil örneğine rastlarken, bazı yerlerde hiçbir şey bulunamamasının sebebi bu yüksek nemdir.

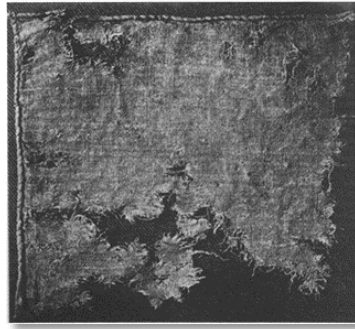
Yeni krallık (M.Ö. 1570-935) döneminden önce Mısırda sadece düz beyaz dokuma kumaşlara rastlanırken, yeni krallık dönemiyle birlikte ise renkli ve desenli tekstillere rastlanmaya başlanmıştır. Kahire müzesinde bulunan tekstiller incelendiğinde aslında bunların burada dokunmadıkları bu tekstillerin ticaret yoluyla getirildikleri keşfedilmiştir (Barber 1982:442). Birkaç örnek verecek olursak; Ölü Deniz kıyısında bulunan keten kıyafetin incelenmesi sonucunda kumaş parçasının 30% Keten çözgü, %20 keten atkıdan oluştuğu gözlemlenmiştir. Scroll Mağarasında bulunan parça o dönemde Mısır da dokuma tezgâhlarında görülen dokuma

özelliklerini birebir taşımaktaydı⁸. O dönemde kullanılan teknikte, çözü ipinden daha ağır atkı ipi kullanılmalarıydı bu da kumaşın yüzeyinde atkı ağırlıklı bir yüzey oluşmasını sağlamakta ve kumaşa desenin sonradan işlenmiş gibi görünmesine yol açmaktaydı. Desenlerin genel özelliği, Suriye ve Mezopotamya'daki dönem desenlerine çok benzemektedir. Bu durum; dokuma ustalarının yabancı olma olasılığını yükseltmekte, kölelik dönemi olması da bu öneriyi güçlendirmektedir.

Kop tekstillerinde ve bilinen en eski tekstillerin üzerinde yapılan çalışmalarda (Gordion ve İskit mezarlarından çıkartılan kumaşlar) dâhil bu savı desteklemektedir (Barber 1982: 445). Mezarlardan çıkarılan tekstil örnekleri arasında büyük farklılıklar görülmektedir. Bunun nedeni olarak; toplumun ufak bir yüzdesini oluşturan kraliyet ailesinin giysileri ile halkın giydikleri arasında büyük bir farklılık olması gösterilebilir ki bu da doğal bir durumdur. Bu nedenle Mısır toplumunun kullandığı kıyafetler (giysiler) bulunup sınıflandırılabilirse bizi Mısır tekstil tarihi açısından gerçek ve doğru bilgilere ulaştırması mümkün olacaktır (Parlaker 2005). Mısırdaki bulunan dokuma örneklerinin çoğunluğu keten lifinden yapılmıştır, IV. Tutmosis zamanından kalma çok ince, hafif beyaz kumaş parçaları, diğer Firavun devirlerinde ise çizgili basit kareli keten kumaşlar bulunmuştur. Keten lifinin yanı sıra en çok kullanılan lifler kenevir lifi, saz, hasır otu ve Hindistan cevizi lifi olmuştur. Yünün az kullanılmasının nedeni ise; dinsel gelenekleri ile Firavunlar döneminde yabancı kavimlerin daha çok renkli çizgili keten kumaşları tercih ettikleri olarak bilinmektedir. Mısır yerleşimlerinde boyanmış tekstil bulunması son derece zayıf bir olasılıktır. Bunun nedenlerinden biri de Mısırlıların sağlık tutkularından ötürüdür, beyazlatılmış ketenden dokunmuş giysileri bu yüzden giymekteydiler.

⁸ Mısır'da alışkanlık, bir tezgâhta çok sayıda çözü kurmak ve daha sonra daha az sayıdaki bir atkıyla örgü yapmaktır. Scroll Mağarasında bulunan parçada da çözü parçaları birbirinden uzakta ayarlanmış çözülere oranla daha fazla atkı konmuştur. Bulletin of American Schools of Oriental Research, No 118 (Apr., 1950) pp. 9-11 (<http://www.jstor.org/stable/1355945>)

Fotoğraf-9: Linen Cloth from the Cave of the Scrolls. Scroll mağarasında bulunan kumaş detayı.

Kaynak:(Report upon a Fragment of Cloth from the Dead Sea Scroll Cave, Bulletin of the American Schools of Oriental Research, No. 118 (Apr., 1950), pp. 9-11); This content downloaded from 194.27.186.191 on Thu, 20 Nisan 2017 11:29:11

Beyazlatılmış ketenden yapılmış giysiye örnek buluntu ise, kaynaklara Tarkhan gömleği olarak geçen araştırmalarda kısmen bütün olarak bulunan bir tuniktir. İlk hanedanlık dönemine ait olduğu düşünülen bu tunik örneği bir ilk olma özelliği taşımaktaydı çünkü ilk hanedanlığa ait buluntulara ender rastlanmaktadır. Bu güne kadar bulunan giysiler ve parçalar, beşinci ve altıncı hanedanlık dönemlerine aittir. Petrie’de⁹ bulunan eserlerin birçoğu Fayyum bölgesindeki “*Deshasheh*”¹⁰ mezarlığında, rulo bandajlar, büyük bezler ve şalların sarılarak saklanmış büyük miktarda ketenlere rastlanmıştır. Bu bölgede daha küçük mezarlardan çıkartılan küçük ama önemli nesnelere bulunmuştur (www.egyptsites.wordpress.com,03.10.2017,14.50).

Başka bir mezarlık yeri olan “*Naga-Ed-Der*”¹¹de yapılan kazılar sırasında tabut içinde iki kadın iskeletinin yanında dokuz adet gömlek bulunmuştur. Kıyafetler uzun parçalardan, iki tanesi ise çok kaba malzemeden oluşuyordu, günümüzde bu gömlekler Mısır- Petrie müzesinde sergilenmektedir. Bu giysilerin çoğunluğu hayat boyu giyilen ve/ veya ölüye giydirilecek mezar eşyaları olarak yapılmış çok uzun ve dardır (ortalama genişlik 40 cm ve 150 cm). Bununla birlikte genel olarak ilk

⁹ Petrie Museum, Malet Pl, Bloomsbury, London WC1E 6BT, İngiltere, <https://www.ucl.ac.uk/culture/petrie-museum> 23.02.2018, 22:33

¹⁰ Deshaaheh: Eski krallık mezarlığı (M.Ö. 2686- 2181). Kaya mezarlarının dekarasyonlarıyla meşhurdur. Sahada bulunan daha küçük mezarlarda hala Petrie Müzesindeki iki giysi gibi önemli nesnelere barındırıyordu. www.egyptsites.wordpress.com, 03.10.2017, 14.50

¹¹ Naga-Ed-Deir: Sohap vadisinde, Nil nehrinin doğu kıyısında yer alan bir nekropoldür. Burada bulunan mezarlar, hançer döneminden Orta Krallığa kadar uzanmaktadır. www.egyptsites.wordpress.com, 03.10.2017, 15.00

hanedanlık dönemine ait ölü gömüler için *Anrogetrik*¹² kanıt zor bulunduğu kabul edilmelidir. Bu kıyafetler tamamen tesadüfi bir şekilde bulunmuşlardır. Parçaların üzerini tahta parçası kaplamış bu sayede parçaların günümüze erişimini sağlamıştır. Bazı dokuma parçaları ise *Alabaster*¹³ kavanozlarının ve küçük bir kireç deposuyla birlikte bulunmuş bu da tekstillerin hava almasını engellemiştir. Bulunan tuniklere doğru bir tarihlendirme yapılması ise karbon 14 testi ile mümkündür. Fakat radyo karbon yönteminin bulunan tuniklere zarar verme olasılığı yüksektir, bu nedenle aynı konu tekst içinde bulunmuş keten kumaş örnekleri üzerinde bu test uygulanmıştır.

Duvar üzerinde kısmen korunmuş bir sahnede ketenlerin temsillerinden Tarkhan, Deshasheh ve Naga-ed-deir tuniklerinin bu belirleyici tabloda dolayı erken orta krallık giysileri ile çok benzemesi; haddelenmiş bez parçaları tasvirleri için de geçerlidir. Eski Krallıkta günlük elbisenin kanıtına gelince mezar kabartmaları erkekler tarafından giyilen kilts baskınlığını göstermektedir; erkekler ve kadınlar için tam boy giysi omuz kayışlarıyla sadece bir omuza bağlanmış halde bulunurdu.

Fotoğraf- 10: Mısır da erkekler tarafından giyilen “Kilts”.

Kaynak: <http://imágenesdeegipto.blogspot.com.tr/2012/03/tejidos-y-ropas-en-el-antiguo-egipto-ii.html>.

Boydan tunikler neredeyse hiç bilinmiyordu (Landi-Hall 1979:143). Tarkhan gömleğini keşfedenler bu gömlek hakkında çok az şey bilmekteydiler zira bu önemli

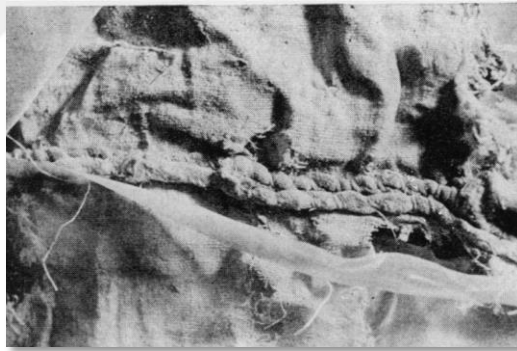
¹² Antropometri: İnsan vücudunun çeşitli kısımlarının ölçüleriyle insan ilişkilerini saptama yöntemidir, www.kültürelbellek.com, 03.10.2017,20.50

¹³ Alabaster: Bir tür kaymak taşı, www.türkceanlamnedir.com,03.10.2017,13.37

keşfin farkında bile değillerdi. Gömlek bulunduğu sırada çamurla kaplanmış ve son derece dayanıksız duruma gelmiş, kumaşın tamamına yakınında birçok delik mevcuttu ve etek kısmı ise tamamen yok olmuştu. Topraktan çıkartılma aşaması son derece zorlu olmuştu çünkü yapılacak en ufak bir hata tuniğin tamamen yok olmasına yol açabilirdi.

“Tarkhan Tunığıne yapılan ilk müdahale, tunik önü ve arkasını ayırmaktı fakat bulunduğu durumdan dolayı bu bile mümkün gözükmemekteydi. Yıkama işlemi yapılmasına karar verildi yapılacak tek yol kıyafeti çamurdan arındırarak rahatlatmaktı. Az miktarda su ile endüstriyel metillenmiş ispirto karışımını çamurlaşmış tabakayı yumuşatmak için tuniğin her yerine bu karışımdan hafifçe sprey şeklinde sıkıldı. Bu işlemle birlikte tunikte ayrılma meydana geldi, bu sayede tunikte kaba bir ölçümlenme yapılması sağlanmış oldu”.

Fotoğraf – 11: Birbirinin içine geçmiş kenarlarında ki kaba dikişler belli olan Tarkhan gömleği.

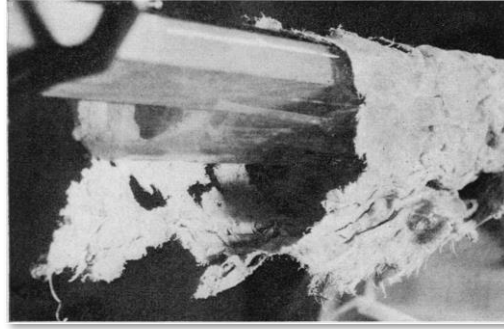

Kaynak:Sheila Landi and Rosalind M. HallThe Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic, pp 144,197.

Gömleği bir bütün halden ayırmayı başardıktan sonra ilk yapılacak şey gömleğin görüntülenmesine çalışmaktı, öncelikle gömleğe zarar vermeden bu işlemin yapılması gerekmekteydi destek için Melinex¹⁴ kullanılmasına karar verildi.

¹⁴ Melinex: Nem hasarlarına karşı bariyer film olarak ya da destek malzemesi olarak kullanılır. Yüksek ve düşük sıcaklıklarda, gerilim ve boyut değişimlerine dirençlidir, www.instukonservsyon.com. 4.10.2017, 15.21).

Fotoğraf - 12:Koruma çalışmalarına önce kollardan özellikle bilek uçlarında başlandı.

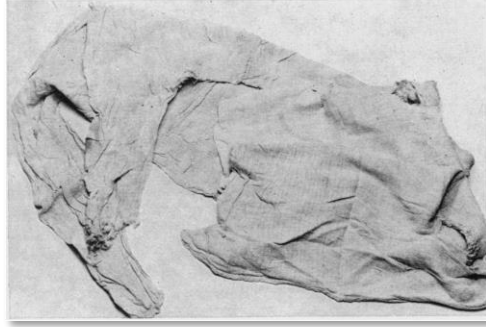
Kaynak: Sheila Landi and Rosalind M. Hall The Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic, pp 145,1979.

Ama daha önce çamurun tamamen çıkarılıp çıkarılmayacağını belirlenmesi gerekmektedir. Fakat bu işlem kumaşın tamamen hamurlaşmasına neden olabilirdi. Çok yumuşak hareketlerle fazla zorlamadan çıkabilen çamur temizlenmiş fakat kalan için zorlama yapılmamış olduğu gibi bırakılmıştır. Temizlikten sonra tuniğin destek meselesi ele alındı, yapılacak olan destek örülmeden ziyade dokunmaya elverişli şeffaf bir kumaş olması gerekmektedir, böylece tuniğin dikiş yerleri kolaylıkla görülebilecekti. Bunun için üç kumaş düşünüldü, çok açık ve esnek yapıya sahip naylon bir ağ, fakat düşünülünce bu listeden çıkartıldı. İkincisi ise crepeline benzeyen naylon bir kumaştı fakat o da şeffaf değildi. Üçüncü olarak silk crepeline seçildi, burada da çekince konusu olan dayanıklılığı idi fakat şeffaflığa gelince diğer ikisinden daha iyiydi. Bez yıkanarak ipek teflon kaplı emülsiyon filmi (Mowilith DMC¹⁵, suda % 15) ile boyandı ve kurumaya bırakıldı. Kumaşın desteklenmesinin tek yolu elbette içeriden olmalıydı, destekleyici kumaşın yerine oturması ve doğru bir şekilde hizalanması için tek tatmin edici yol, tuniğin sağ tarafını, az çok kumaşa çevirmektir. Ölçümleri tahmin ederek, muamele edilmiş Crepline ait iki dikdörtgen parça, boyundan ve bilekten geçirilecek kadar uzun ve boynun önden arkaya omuzdan geçmesi için yeterince uzun kesildi. Hazırlanan Crepline ait parçalardan birinin üzerine yerleştirildi, kol gövdeye dik açıyla uzandı, gevşek kanadın kenarı kenar dikişine paralel dikişte düz kenarı ile hizaya getirildi. Demirden gelen ısı bir

¹⁵ Mowilith: Vinil asetat, Proliz-silisyon-gaz kromatografisi-kütle spektrometresi ile resimleri bağlama aracı, bir çeşit yapıştırıcı, www.sciencedirect.com,17.04.2018, 14.49.

araya getirilerek birkaç dikiş yapıldı. Daha sonra kol altındaki şekil kesildi ve ikinci kenar, tekrar birkaç dikişle korse önüne sabitlendi. Crepelinin geri kalanı, manşonun gittikçe azalan çizgisini izleyecek şekilde açılacaktı ve fazla malzeme kesildi. Kesme kenarı demirden gelen ısı ile dikiş çizgisi boyunca sabitlendi. Kol altındaki şekil karşı kenarla eşleşecek şekilde kesildi. Diğer kola da benzer şekilde muamele etmek için kolu çalışma yüzeyine getirmek için tüm tunik döndürüldü. İşlem, kolların içindeki bileklerden Crepelinin iterek ve diğer elin parmakları boyunca ucundan ulaşana kadar tunik alınıp içe doğru dikkatli bir şekilde geçirilir. Dışarıdan çalışılan keten, muamele edilmiş desteğe daha sıkıca sabitlendi, silikon kâğıt kullanarak demirle doğrudan temastan uzak tutuldu. Tunikteki pililere karşı tam dikkat gösterildi, kıvrımları vurgulamak için eğimli bir yüzey kullanarak her kıvrım kâğıt konularak tekrar ütülendi. Bir zamanlar giyilmiş olan tunik vücutla ilişkili kıvrımları göstermek ve içeriye doğru şekilli durması için kâğıt kullanıldı. Ayrıca bu nesnenin korunmasının ona uyacak şekilde şekillendirilmiş vücuda kalıcı olarak monte edilmesini gerektirdiği açıktır. Vücutun ana yapısı plastik kaplı tel örgüden oluşturuldu, çevresi 71 cm olan yassı bir tüp haline getirildi. Tel örgünün çevresi sıkıca gerdirilmiş muslin ile tutulan ince bir selüloz örtüyle kaplandı. Terilen isimli kumaş bunun üzerine dikildi. Bu şekiller daha sonra selüloz votka ile doldu, üst kısımda bol miktarda fazlalık malzeme kaldı ve vücutun omuzları üzerinde hafifletmeden önce tunik kılıflarına sokuldu. Kalıp üzerine geçirilen tunik üzerine endüstriyel metil alkol çözülebilir % 2 lik bir solüsyon ile güçlendirildi (Landi- Hall. 1979: 14)

Fotoğraf – 13: Tarkhan Gömleğinin temizlenmiş hali.

Kaynak: Sheila Landi and Rosalind M. HallThe Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic, pp 145,197.

Fotoğraf -14: Gömleğin tel örgü altına müslin kumaş geçirilen bir destekle duruşu

Kaynak: Sheila Landi and Rosalind M. HallThe Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic, pp 145,1979.

Fotoğraf – 15: Deshasheh ve Naga-Ed-Der mezar bölgesinden çıkartılan gömlekler.

Kaynak:<http://www.jennifertalbot.co.uk/talks.html>, 23.02.2018, 23:06.

Fotoğraf – 16: Tarkhan Gömleği, Yeni hali Mısır Kahire Müzesi.

Kaynak:<http://www.jennifertalbot.co.uk/talks.html>, 23.02.2018, 23:10.

Tarkhan gömleğinin bulunduğu zamandan bu yana incelemeleri süregelmiştir, teknolojinin ilerlemesi bu gömleğin her inceleme sonucunda yeni bulgulara rastlanmasını sağlamıştır. Düz beyaz keten gibi duran bu gömleğin aslında zamanında renkli dokuma yapıldığı renkli mikroskopla taramayla ortaya

çıkartılmıştır. Gömleklerin üzerinde inceleme sonucunda gömleğin iki tarafında mavi çizgiler Firavun Unas zamanından beri görülmekteydi. Bu teknikteki başka kumaş kalıntılarına Deir el Bahri’de atılmış kollektif mezarlardan çıkan tekstil parçalarında da görülmektedir (Barber 1982: 443)

1.2.3. Yakındoğu Tekstilleri (Mezopotamya-Irak, İran)

En eski medeniyetlerin yerleşim yeri olan Mezopotamya birçok kültürü bir arada bulundurmuş ve geçiş yolu olmuştur. Mezopotamya kelimesi, Helence “Mesos” orta ve “Potamos” nehir ırmak kelimelerinden türetilmiş olup “İki nehir arası” anlamına gelmektedir. Mezopotamya bölgesi için belirli bir sınırdan bahsetmek mümkün değildir. Dicle ve Fırat arasında suskunluğa gömülmüş, sazlarla kaplı kilden bu toprakların farklı dönemlerde değişik isimlendirilmelerle tarih sayfalarında yer almıştır. Sümer, Akad, Babil, Asur vb. gibi birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Bu bölgenin kavimlerin geçiş bölgesi olması yarı göçebe- göçebe toplum olarak yaşayan İran (Pers) halkını da yakından etkilemiştir. Bu topluluk Altayların doğusuna düşen alanda büyük sayılabilecek vahaların içinde yaşamaktaydı, askerlik işine ehemmiyet göstermese de yine de hatırı sayılacak askeri kuvveti mevcuttu. Göçebe yaşam tarzları vardı. Din olarak, Zerdüşt, mani, budizm vb. dinden etkilenmekte ve sanatlarında da bu etkileri görülmekteydi.(Ligetti 1986: 36). Bu dinlerin mistik dünyası İran(Pers) sanatını nasıl olumlu yönde etkiliyorsa tekstillerine de bir o kadar çeşitli renkler ve dokuları kazandırmıştır. İran’daki Platau düzlüğünde yapılan kazılar sonucu doğal boyar maddelerin izlerine rastlanmasına karşılık antik dönemde daha çok kullandıkları varsayılabilir. Mezopotamya’nın çok kültürlülüğü İran’ın tekstil geleneğinde yaşamsal bir faktör olmuştur. İran’daki tekstillerin izine daha çok yapılan kazılar sonucunda, kil parçasının üzerinde bıraktığı izlerden gözlemlenir (Kawami 1992:7). Neolitik çağ sonrasında İran tekstillerinde ticaretin getirdiği bir gelişme gözlenmektedir. İran’daki arkeolojik tekstillere kanıt olabilecek bir bulguya bebek mezarından çıkartılan oyuncağın üzerinde tespit edilen yelken bezi yerine kullanılan kumaş parçalarına rastlanmıştır. Daha sonraki yıllarda yapılan kazılar sonucunda “S” bükümlü bir keten parçasının bulunduğu bakır bir ayna

bulunmuştur. Genellikle bu kazılar sonucunda bulunan arkeolojik tekstiller bir eşyayı sarmak için ya da bir kıyafetin parçalarına tutturulan metal kısımlara yapışık vaziyette kömürleşmiş olarak bulunmaktadır. Bu örneklere uyan Susa da yapılan bir kazıda ele geçen biri ince dokunmuş biri ise kaba dokunmuş (keten olduğu düşünülen) kumaşa sarılı halde bulunan baltadır. Mezopotamya'nın M.Ö. iki binli yıllarda çok kar eden bir tekstil merkezi olması İran'ın da bir tekstil merkezi olma yolunda ilerlemesine katkıda bulunmuştur. Peki, tekstilin İran da bu kadar yayılması neye bağlıydı? Aslında bu sorunun cevabını Asur yazılı tabletlerinden öğrenebiliriz; Asur yazılı tabletlerinde buradaki tekstil ustalarının ve esnaflarının ticari hareketlerinden söz edilmektedir. Bu dönemdeki bazı üslup benzerlikleri de bu şekilde anlaşılır hale gelmektedir (Erol 2015: 427).

Fotoğraf-17: Pers giyim kuşamıyla ilgili arkeolojik kazı sonrası çıkartılan halı parçaları.

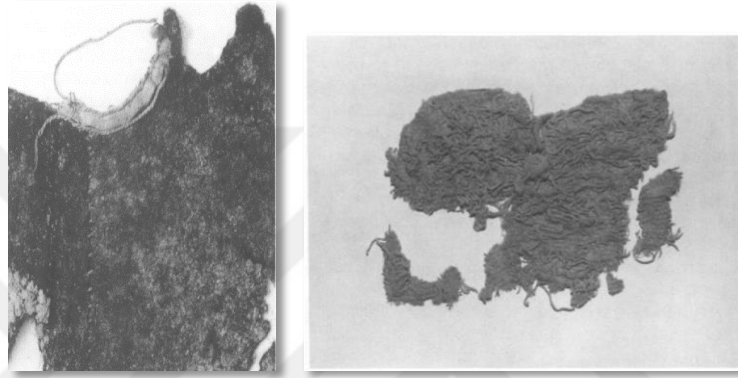

Kaynak: ACKERMAN P., POPE U.A., A Survey Of Persian Art: From Prehistoric Times To The Present, Volume XI, Soroush Press Tehran 1965.

İran'daki giyim kuşama ilgili ilk bulgular, kazılar sonucunda ortaya çıkartılmış halılar üzerindeki figürlerdir. Halıların varlığı, Mezapotamya'da M.Ö. sekizinci yüzyıldan Yeni Asur dönemine kadar uzanmaktadır (Kawami 1992:10). İran'daki Pahian dönemi tekstil kalıntılarında en çok yünlü parçalar bulunmuştur. 1. Yüzyıla tarihlenen kumaş parçasında ise pamuk astarlı bir keçe giysinin kol parçasına ulaşılmış, fakat tam bir kıyafet bütünlüğü sağlanamamıştır. Sasani dönemi bulgular da ise kilise hazinesi olarak adlandırılan örtü olduğu sanılan kumaş parçalarına

ulaşılması fakat tam olarak tarihlendirilememiştir. Bu döneme ait olduğu düşünülen birçok yün, keçe karışımı kumaş yığını bulunmuştur. Yün ve keçenin karışımı ipeğin bol miktarda kullanılmasının nedenlerinden biri İpek yolu boyunca yapılan ticaretin tekstil ve tasarımları üzerinde etkili olmasıdır.

Fotoğraf- 18: Sasani dönemine ait olduğu söylenen sarı renkte yün ve keçe karışımından oluşan kıyafet parçası. Şahr-ı Qumis VI. 23 numaralı odada bulunmuştur. Sergilenme yeri Metropolitan Müzesi.

Kaynak: Archaeological Evidence for Textiles in Pre-Islamic Iran.(Kawami 1992:15).

Sasani hanedanlığının çöküşü ve ülkede İslam etkisi görülmesi bile bu durumu bozmamıştır. İran tekstillerinin genel yapısında ipek üstünlüğü görülmektedir, ipek yetiştiriciliği kraliyet desteğine bağımlıydı bu nedenle yerel dokumaların gelişmesi için bir dizi önlemler ve standartlar getirmişlerdi ve bu durum, İran tekstillerin eski dönemlerden beri önemini ve değerini arttıran bir gelenek haline almıştı (Ackerman 1964: 1995). Mezopotamya Havzası, İran, Irak ta yapılan kazılar sonucunda bu bölgede çıkartılan Arkeolojik tekstillerin büyük çoğunluğu küçük kumaş parçaları, halı parçaları, ya da çanak çömleğe yapışmış durumda ve metale sarılmış kömürleşmiş kumaş lifleri bulunmuştur. İklim yapısı ve toprak özelliğinden dolayı bütün halinde bir bulguya rastlanmamış, M.S. ki yüzyıllarda ise birçok dokuma örneğine sağlam bir şekilde ulaşılmıştır. Dokuma örnekleri Metropolitan Müzesinde, Philadelphia Üniversitesinin Müzesinde koruma altına alınmıştır.

1.2.4. Avrupa ve Afrika

Eski çağlardan günümüze tekstil ürünlerinin hayatta kalmalarının nedenleri coğrafik koşullar sağlamakla birlikte tekstilin üretildiği lifin de bu hayatta kalışa bir katkısı vardır. Tekstil ürünlerinin günümüze kadar en az zararla gelebilenlerinin şansı oksijen yokluğundan bakteri üremeyen ortamda olması, çöl ve ya tuz ocağı gibi bölgelerde bulunması, sürekli don altında kalan toprakta yer almasıdır. Kuzey ve Orta Avrupa da tersine bir iklim olduğundan turba gölleri ve akarsu yatakları erken dönem dokumacılar ve çalışma materyalleri hakkında bizlere temel bilgiler sunmakla beraber, bölgedeki nemin yüksekliğinden günümüze sağlam olarak gelen giysi örnekler çok azdır. Kumlu topraklar ne kadar kalıntıları korumak için elverişli ise toprağın içinde bulunan metal cevherleri, tuz ya da bakır da tekstillerin korunmasına neden olmuştur. Çöl ikliminden farklı olan bu bölgelerde, sabit nem, bataklık bölgelerdeki asitler tekstil parçalarını havayla temasını keserek korunmasını sağlamaktadır.

Neredeyse hepsi kuzey enlemlerde bulunan turba bataklıkları, sulak arazi arkeolojisi için önemli alanlardır. Güney İngiltere'deki Somerset Levels'da yer alan Glastonbury ve Meare'de bu yüzyılın başında çok iyi korunmuş Demir Çağı göl yerleşimleri ortaya çıkartılmıştır (Renfrew, Bahn 2016-59). İngiltere'nin Yorkshire Bölgesi'ndeki Kirkby Malzerat yakınlarında tesadüfen bulunan cesetle karşılaşmıştır. Ortaçağ döneminden kalma bir ceset olduğu tahmin edilmektedir fakat bataklığın şartlarından olsa gerek ceset hava ile temas etmediği için hiçbir şekilde bozulma olmamış üstündeki kıyafetin renkleri bile açık bir şekilde görülmektedir. İngiltere de böyle bulgular çok nadir olarak bulunmakla birlikte az da olsa rastlanmaktadır (Wild 1988:8).

Ancak Danimarka da, çoğunlukla göllerden çıkarılan ve Jutland yarımadası bataklığında tarih öncesi ve sonrası giysilerle dolu bir koleksiyona sahiptir. Aslında Danimarka bataklıklarıyla anılan bir ülkedir. Birçok kuzey Avrupa ülkesinde bataklık görülmektedir ve bu bataklıklardan demir çağına ait olduğu düşünülen yüzlerce ceset çıkartılmıştır. Bataklık ve fundalıklardaki yosunların oluşturduğu asit sayesinde 2000 yıl dayanmışlardır. Demir çağında Danimarka'da henüz yazı

bulgusuna rastlanmadığı için ölenler hakkında bir bilgi sahibi olunamamıştır. 1936 yılında bulunan Bocksten adamı olarak adlandırılan bir ceset ise üzerinde kıyafetleriyle bataklığa atılmış olarak bulunmuştur. Yapılan analizler sonucunda adamın 14. Yüzyılda yaşadığı tespit edilmiştir. Gelişen teknoloji ile birlikte üzerindeki kıyafetlerin ve yüzü tamamen canlandırılmış ve Halland Kültürel Tarih Müzesi'nde (Varberg County Müzesi olarak bilinir), sergilenmektedir (<http://www.ancient-origins.net/history-famous-people/700-year-old-murder-mystery-who-bludgeoned-bocksten-man-death-and-why-007673>, 19.04.2018,11:03).

Fotoğraf- 19: Bocksten Adamının çıkartılmış cesedi, 3 D ile yeniden canlandırması.

Kaynak: <http://www.ancient-origins.net/history-famous-people/700-year-old-murder-mystery-who-bludgeoned-bocksten-man-death-and-why-007673>, 19.04.2018,11:03.

Fotoğraf – 20:Bataklık cesetlerinden bir örnek daha, adamın saçlarının kırmızı olması ve bugüne kadar gelmesinin nedeni bataklık asididir. Adamın neden ve nasıl öldürüldüğü boynundaki derin kesik izinden belli olmaktadır.

Kaynak: <http://www.bbc.com/turkce/vert-tra-37706454>, 19.04.2018,11:41.

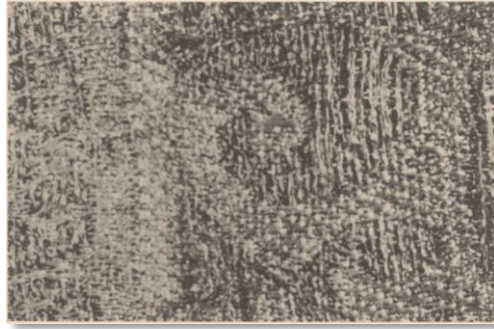
Fotoğraf- 21: Tollund Adamı. 2400 yıl öncesine ait bu ceset 1950'lerde bulunmuş ve çok iyi muhafaza edilmiş. Başındaki şapkası ve boynundaki halat çok net bir şekilde görülmektedir.

Kaynak: <http://www.bbc.com/turkce/vert-tra-37706454>,19.04.2018,11:42

Danimarka, Avrupa da arkeolojik tekstil konusunda en çok veri bulunan ülke konumundadır. Danimarka'daki Milli Müze, Danimarka ve Görland da bulunan mezarlık yerlerinde sayısız yaptığı araştırmalar sonucunda, bir kilisenin temelleri arasında bulunan tabut açıldığı zaman bir mumya ile karşılaşmıştır. Mumyanın bir konya ait olduğu bilinmekle birlikte, Konya'nın bulunduğu tabutun içine yerleştirilen çiçeklerin dahi sağlam olduğu görülmüştür. Bunun nedeni ise mumyalama işlemi için kullanılan karışımın tekstiller ve çiçekler üzerinde olumlu bir etkisi olmasından kaynaklanmaktaydı. Tabutun kaplandığı yeşil ipek kumaş, bedene giydirilen keten gömlek, örgü çoraplar ve kıyafetteki çiçek şekilleri açık bir şekilde görülmekteydi (Ginsburg 1991:182-192). Bu tabutun içindekilerin sağlam bir şekilde bulunması sadece mumyalama işleminden miydi? Tabutun bulunduğu kilisenin inşa edildiği bölgenin toprak yapısı da önemlidir, kum tabakası üzerine inşa edilen kilise tabutun korunmasına neden olmuştur, kum alkalidir ve nemi çabuk kurutur. Başka bir kazı sonucunda elde edilen tekstil parçasının analizinde, tekstilin ipek lifinden elde edildiği ve kumaş parçasının üzerinin gümüş yaldızlı ipliklerle süslendiği ve ipliklerin çekirdeğini oluşturan iç katmanının ise hayvan kılından (at kılı olabileceği öne sürülmüştür) oluştuğu tespit edilmiştir. Yine Danimarka'nın Roskilde Katedralinde yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkartılan bir dizi kumaş parçasının örgü planı, kullanılan materyaller ve kullanılan ipliklerin analizi yapılmak üzere analiz laboratuvarına gönderilmiştir, yapılan analizler sonucu kumaş parçalarının M.S 1200-1300 yıllarına tarihlendirmişlerdir (bkz: Ek 2) (Skals 1991: 240).

Fotoğraf -22: Katedralde bulunan kumaş parçasının görüntüsü.

Kaynak: Metal Thread with Animal-Hair Core, Irene Skals, Taylor & Francis, Ltd. on behalf of the International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, Vol. 36, No. 4 (Nov., 1991), pp. 240-242.

İngilterenin bazı şehirlerinde de Danimarka'daki gibi bataklık insanları bulunmuştur, Londra, York, Newcastle, Perth ve Dublin gibi büyük şehirlerin kasabalarında bulunan kişilerin kıyafetleriyle neden gömüldükleri tam olarak anlaşılamamışsa da bunların genellikle mahkûm oldukları ya da toplum tarafından dışlanmış kimseler oldukları sanılmaktadır. Sadece bataklık yerler değil insan yapımı nemli ortamlar da tekstil tarihine ışık tutacak materyallerin saklanması için uygun ortamlar olabilir. Vindoland'da (Cesterholm) kalesinde insan tarafından açıldığı düşünülen bir çukurda yüzlerce yün paçavrası içeren çöpe doğal bir koruma sağlamıştır (Wild 1988: 8). Aslında Anglo- Sakson ölü gömme ritüellerinde insanlar kıyafetleriyle gömülmektedir, iyi halde bulunan lifler ise genellikle hayvan proteini içeren elyaflar iyi konumda bulunurlar. Selülozik bitki lifleri ise bataklık ortamlarda hızlı bir biçimde çürürler. İsviçre'de bulunan bazı tekstil örneklerine ise göllerin bulunduğu bölgelerde çıktıkları gözlemlenmiş ve bunun nedeninin göl sularının yatağındaki tebeşir tortularının tekstil parçaları üzerinde koruyucu bir etki yaptığı anlaşılmıştır. Sulak yerlerden çıkartılan tekstil parçaları kuruduktan bir süre sonra esnekliğini kaybeder ve kırılarak ufalanır ve toz haline gelebilir.

Soğuk ve donmuş topraklar ülkesi olan Norveç'te Lendbreen dağ buzulunda yaklaşık olarak 1900 m yükseklikte yünden yapılmış bir gömlek buruşuk bir şekilde bulunmuştur. Demir çağına ait olduğu düşünülen bu gömlek radyo karbon yöntemiyle M.S. 230-390 arasında tarihlenmiştir. Güneşe maruz kalan yerleri yer yer solmuştur, kumaşı korumak için gömlek temiz suda dikkatlice yıkanmış ve Oslo'daki

Kültür Tarih Müzesinde yeniden dondurularak kurutulmuştur. Gömlek geçmişte yünün işlenişi ve kullanımına dair iyi bir belge niteliğindedir. Gömleğin analizi sonucunda açık bej ve koyu kahverengi tonlarında yün ipliklerle baklava şekilli çapraz dokuma tekniğiyle işlenmiştir (Renfrew,Bahn2016:2).

Fotoğraf – 23: Dağ buzulunda bulunan gömlek ve dokuma örneği, Z yönlü dimi

Kaynak: Archeology: Theories,Methods and Practice, 2016:2.

Fransa'nın Akdeniz kıyısı olan bir yerleşim yerinde M.Ö. 4950-4800 yılları arasına tarihlenen bir buluntunun üzerindeki kıyafetin özenle dekore edildiği gözlenmiştir. Avignon'da bulunan bu mezarla ilgili ilk kez 1970'li yıllarda kayıt tutulmaya başlanmış ve adamın üzerinde ki kıyafetin tamamen çürümüş olmasına rağmen kıyafetin süslendiği deniz kabuklarından kumaşın ne tür liften yapıldığı halen incelenmesi sürdürülmektedir(www.arkeofili.com.,19.04.2018).¹⁶

Arkeologlara göre iklim koşulları, toprak yapısı ne olursa olsun bazen doğal felaketler de organik malzemelerin korunmasında büyük rol oynamaktadır. Geçirilen büyük yangınlar, depremler ve volkan patlaması gibi birçok doğa olayı bazı tekstilleri yok ederken bazılarının ise günümüze gelmesini sağlamıştır. Aklımıza şu soru gelebilir Avrupa da ve Mısırda iklim ve toprak yapısından dolayı günümüze kadar gelebilen tekstiller Afrika kıtasında neden yoktur ya da varsa hangi bölümlerinde daha çok bulunmuştur? Afrika'daki tekstillerin tarihi belgeler yerine geçmesi nedeniyle önemli bir yeri vardır. Afrika'da tekstil belirli bir insanı, bir olayı anmak için kullanılmaktaydı. Eğirme ve dokuma iplikleri insanın doğumu veya ölümü gibi görülmekteydi hatta tekstilde kullanılan renklerin bir anlamı vardır. Yaşlı

¹⁶ Laboratory Exvation of a Neolithic Grave from Avingnon-La Bolonce- llot (France) Burial Pratices and Germent Reconstiriction. Journal of field Arkeology, 42(1) 54-68-2017

insanların cenaze törenlerinde kullanılan siyah beyaz hem hayatın bir kutlaması hem de ölümün yasını simgelediği için yaygın olarak kullanılmaktadır. Mısır'a komşu olan Afrika ülkelerinde Mısır dokumalarına benzer tekstil kalıntılarına rastlanmış daha uzak olan ülkelerde ise ağaç kabuklarının liflerinden, hayvan postlarından ve tüylerinden yararlanmışlardır. Bulunabilen tekstil örnekleri incelendiğinde bu dokuma yüzeylerinde hayvansal liflerle bitkisel liflerin karıştırılarak dokunduğu tespit edilmiştir.

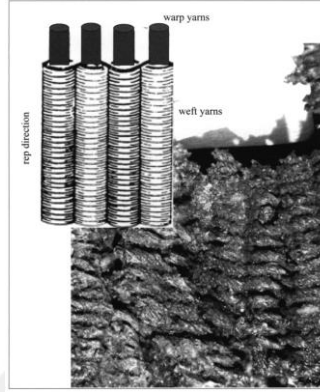
Burkina Faso'daki Kissimezar alanı içinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, metal nesnelerin korozyonu nedeniyle ilk bin yıldaki Demir Çağı mezarlarında yünlü kumaş parçaları bulunmuştur. Batı Afrika dokuma tarihi için etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Bu şanslı durum, ilk bin yıllık tekstil buluntusunun çok küçük bir bölümüne daha fazla örnek ekleyerek, Sahra-altı Afrika'da kumaşın talep ve kullanımının kanıtlarının bu bölgedeki zamanı da geri çekmektedir. Nijer ve Orta Sahrada bulunan bu tekstillerin tarihi M.S 8. yüzyıldan kalma yünlü ve pamuklu tekstillerin hemen hemen hepsi tunik şeklinde bulunmuştur. Bulunan tunik pamuktan dokunmuş olup kırmızı, yeşil ve mavi renktedir. Batı Afrika'nın geri kalan bölgelerinde ise küçük parçalar ve lifler tespit edilmesine rağmen büyük parçalara rastlanmamıştır. Bulunan parçalar ise radyo karbon yöntemi uygulandığında M.Ö. 1000 sonu ile M.S. 13. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Mezarlarda tekstil dışında deri, kürk parçaları bulunmuştur. Bunların korunmasında yine kuru ortamın yanı sıra mezarların içine konan ölü eşyalarının demir, bakır ve bakır alaşımından oluşması en büyük etkidir ve tekstiller üzerinde minerilazisyon oluşturmuşlardır (Magnavita 2017:244). Afrika da bulunan tekstil örneklerine daha fazla eklemek istersek, Bida da brokarlı bir sarıcı, Nijer de bir çift pantolon ve İbada'da indigo boyalı bir sarıcı bulunmuştur (Kriger 2007:2).

Afrika da tekstil bulgularının azlığı arkeolojik verilerin tam bir kronoloji yapmasını engellemektedir. Kissi de ya da onun çevresinde bulunan bölgelerde herhangi bir dokuma aletinin bulunmayışı da bunda bir etkidir. Çoğu arkeolojik verilerin M.S. tarihlendirilmektedir. Bazı yazarlar bölgede pamuk kullanımının M.Ö.

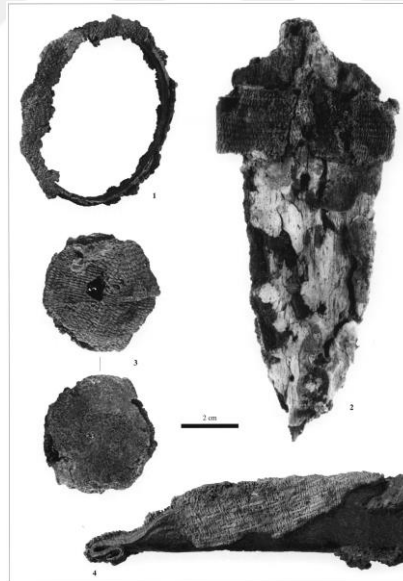
ilk iki binli yıllarda başladığından söz etseler de yapılan kazılarda sağlıklı tam bir veri bulunamamıştır. Bu da Afrika’da dokumanın geç başladığının işareti olabilir.

Fotoğraf – 24: Atkı yüzü rips dokuma şeması ve görseli.

Kaynak: Magnavita Sonja, The Oldest Textiles from Sub-Saharan West Africa: Woolen Facts from Kissi, Burkina Faso, Journal of African Archaeology, Vol. 6, No. 2 (2008), 24.

Fotoğraf– 25: Kissi mezar alanından çıkartılmış nesnelere kalmış tekstil örnekleri.

Kaynak: Magnavita Sonja, The Oldest Textiles from Sub-Saharan West Africa: Woolen Facts from Kissi, Burkina Faso, Journal of African Archaeology, Vol. 6, No. 2 (2008), 248.

1. 3. Türkiye’de Ulaşılabilinen Arkeolojik Tekstil Örnekleri

Anadolu’nun, bir yarımada olması coğrafi konum olarak hem batıyı hem de doğuyu birbirine bağlayan bir geçiş köprüsü görevi görmesiyle birçok uygarlığa ev sahipliği yapmasını sağlamıştır. Bu da son derece zengin arkeolojik verilerin toplanmasını kolaylaştırmıştır. Anadolu’da ve Dünya’da arkeoloji tarihi üzerine yapılan çalışmaların önemli bir bölümü eski eserlerin koleksiyonerler tarafından veya ulus devletin doğuşu ile modern müzeler için toplandığı dönem ile arkeolojinin bilim dalı olarak gelişimi üzerine odaklanır (Çilingiroğlu, Özgüner 2013:9). Türkiye de yapılan Arkeolojik kazılar Osmanlı Devleti zamanında zengin bir tarihe sahip bu toprakların üzerinde birçok gezgin arkeolog tarafından kazılar başlatılmıştı. Topraklarında yapılan bu kazılardan çıkan eserlerin Osman Hamdi Bey tarafından koruma altına alınması için yeni önlemler alınmış ve Asar-ı Atike nizamnamesinin yeniden düzenlenmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti döneminde ilk arkeolojik kazı yapma izni alan yabancı arkeologlar, C. Texier Boğazköy/Hattuşa’yı 1834, W. C. Hamilton Alacahöyük’ü 1835, C. T. Newton Bodrum Mausoleum’da kazısı 1857. 1864 yılında resmî ruhsatla Ayasoluk’ta J. T. Wood’a kazı izni verilir. F. Calvert’in Troia’da yaptığı sondaj kazısının 1863 ardından, H. Schiliemann Troia kazısına başlar 1871. O. Rayet Miletos, Magnesia ve Priene’de araştırmalar yapar 1872. C. Humann Pergamon’da 1878, Osman Hamdi Bey Nemrut 1883 ve Sayda’da 1887, F. Chantre Boğazköy’de 1893, W. Dörpfeld Troia’da 1893, C. Humann Priene’de 1895, O. Benndorf Ephesus’ta 1895, T. Wiegand Miletos’ta 1899, G. ve A. Körte kardeşler Gordion Tümülsü’nde 1900, J. Garstang Sakçagözü’nde 1907 ve H. C. Butler Sardis’te 1910 kazılara başladı.

(<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/10075,turkiyearkeolojisi.pdf?0,08.05.2018,15:15>).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra arkeolojiye önem verilmeye başlanmış ve Atatürk’ün talimatıyla Ankara’da ve İstanbul’da bu bilim dalı ile ilgili üniversiteler kurulmuştur. Yurt dışına bu konuda yetiştirilmek üzere öğrenciler gönderilmiştir, Alman ekolü olarak yetişen bu öğrenciler Ekrem Akurgal, Sedat Alp, Arif Müfit

Mansel ve Halet Çambel arkeolog olarak yetişmiştir (Gökalp 2014: 467). 1931 den itibaren ilk Türk kazıları yapılmaya başlanmıştır. H. Z. Koşay ve R. O. Arık başkanlığında Ahlatlıbel 1933 ve Alacahöyük'te 1935 yıllarında kazılar başlatılır. Bu çalışmaları K. Kökten başkanlığında Antalya Karain 1946, A. M. Mansel başkanlığında Perge 1946 ve Side 1947; B. Alkım başkanlığında Karatepe 1947; T. Özgüç başkanlığında Kültepe 1948 ve Altıntepe'de Urartu Kalesi 1959; K. Bittel, H. Çambel ve A. M. Mansel başkanlığında Fikirtepe 1952; J. Mellart başkanlığında Hacılar 1957 ve Çatalhöyük 1961; E. Akurgal başkanlığında eski İzmir (Smyrna), Foça, Sinop; A. Erzen başkanlığında Van'da Urartu 1961; K. Erim başkanlığında Afrodisias 1961; N. Özgüç başkanlığında Acemhöyük 1962 ve Samsat 1978; H. Çambel ve J. Braidwood'un başkanlığında Çayönü 1964; N. Fıratlı başkanlığında Uşak Selçukler 1966; U. Esin başkanlığında Tepecik 1968 ve Tülintepe 1971 kazıları izlemiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2008: 9). Yapılan kazılar sonucunda çıkartılan tarihi eserlerin raporları ise düzenli olarak 1980 yılından itibaren Kazı Sonuçları Toplantılarında (KST) paylaşılarak yayımlanmaktadır.

Ulaşılan kaynaklara göre, Türk Tarih Kurumu, 1935 yazı başında yaptığı toplantıda, Alacahöyük'te kazı yapmaya karar vermiştir. Üyelerden Zübeyr Hamit Koşay ve Arkeolog Remzi Oğuz Arık'ın yönetiminde bir ekip ile başlamıştır. Kazı çalışmaları 22 Ağustos 1935'ten 4 Kasım 1935'e kadar sürmüştür. 1936'da bulunan büyük Hitit tapınağını tamamen açmak ve kral mezarlarını yeniden araştırmak 1938 yılı için bir neden haline gelmiştir. Bu kazılar sonucunda tekstil parçaları bulunmamış ve dokuma tezgâh parçalarına da ulaşılmıştır (Gökalp 2014: 470). Türkiye'de yapılan kazılardaki arkeolojik verilerin zenginliğinin yanı sıra tekstil buluntularının az olmasının nedenleri coğrafik konum ve iklim şartlarına bağlıdır. 1947 yılında Ankara'da başlanan bugün Anıtkabir'in bulunduğu alan olan Beştepe adı verilen yerde düzeltme işlemleri yapıldığı sırada orada bulunan Tümülüslerin de kaldırılması gerekmiştir (Gordion Tümülüsleri, Frig Tümülüsleri).

“Kaldırma işlemleri 1945 yazında başlatılmıştır, kazı sırasında mezarlardan çıkartılanlar arasında ölü hediyeleri oldukları tahmin edilen eşyalar bulunmuştur. Bu eşyalar Tunç'tan yapılmış bir kemer tokası ve omuz bandı, şerit halinde ve esnek olan bu tunç kemer tokası kenarlarındaki delikleri vasıtasıyla kumaşa dikildikleri

yerde kaldıkları görülmekteydi. Kazı yerinin kuzey yüzünde yapılan kazı sırasında ilk görünümde keten olduğu düşünülen soluk beyaz renkte kumaş parçaları bulunmuştur. Kumaş parçası ve kemer tokasından yola çıkacak olursak bu parçaların bir elbiseye ait olduğu düşünülmektedir. Başka bir Tümülüs kazısı sırasında birçok kap parçalarına rastlanmış ve bu parçaların yüzeyleri incelendiğinde bunların kumaşa sarıldığı yüzeyde bıraktıkları izlerden anlaşılmıştır. Gordion III Tümülüs'ünde bulunmuş kumaş parçalarından ilk olarak 1904 yılında Körte kardeşlerin raporlarında söz edilen üç tür ketene ait kumaş parçalarında biri olduğu düşünülmektedir. Körte kardeşler kumaştan ince lifli sık dokunmuş (patiskaya) benzer iç giysiye ait olabilir diyerek tarif ettiği dokumaya ait olması muhtemeldir. Kumaş parçalarının üzerinde yer yer bakır korozyonuna ait izler görülmüştür”(Özgüç-Akok 1947:37).

Gordion kazıları sonucunda 1957 yılına kadar on iki tekstil örneği bulunmuştur. Bulunan tekstil parçaları bazı büyük parçaların arasına sıkışıp kalmış oldukları için yapıları hakkında kesin bir bilgiye varılamamıştır. Bazı kırılğan parçaların korunarak gelmesindeki en büyük etken bakır nesnelere temas halinde olmalarıdır. Bellinger bu tekstillerin liflerinin birçoğunu tanımlamıştır; bu tespitleri 1962 yılında Washington Tekstil Müzesinin katalog yayınında şöyle bahsetmiştir;

“Küçük parçalar halinde bulunan bu tekstillerin ihtiva ettiği lif grupları keten, kenevir, yün ve tiftikten oluşmaktadır.” Bezayağı dokuma şeklindeki tekstiller Bellinger'in de tespit ettiği üzere çoğunluğu tiftik olduğu düşünülmektedir.

Fotoğraf – 26: Bakır veya metal bir parçada kalarak korunmuş tekstil parçasının görünümü.

Kaynak: Amorium Reports II, Research Papers and Technical Reports, C.S. Lightfoot. 2003. Oxford. England

1948 yılında Tahsin Özgüç başkanlığında başlatılan Kaniş- Kültepe kazısında yazılı tabletlerin 'de bu bölgede yapılan ticarete saraya alınan malların arasında dokumalarında bulunduğundan bahsedilmektedir.

“Kaniş sarayının en önemli işlevlerinden birinin Asur'dan ithal edilen tekstil ve kalay gibi malların denetimi olduğu anlaşılıyor. Mallar, önce sarayda görülüp, denetlenmesi amacıyla orada depo ediliyor. Vergilerin hesaplanıp ödenmesinden sonra malların dışarı çıkarılıp halka satılmasında bir gümrük binası işlevi görmekteydi”(Alp 1999).

Konya Çatal Höyük Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden, en az 9000 yıllık bir geçmişe sahip bir yerleşim yeridir. Burasını önemli kılan en büyük özelliği en kalabalık neolitik döneme ait yerleşik yaşam merkezi olması ve o dönem hakkında bizlere doğru bilgiler vermesidir. Arkeolojik kazılarda ulaşılan her katman kendi içinde bir hikâye saklar, arkeolojik kazılarda tekstillerin bulunması güç olduğu için büyük heyecan yaratır. 1961 kazı sezonunda bulunan tekstil örneklerinin düzgünlüğü ve örme malzemenin sağlamlığı gözle görünür bir durumdadır. Bu buluntular VI seviye de bulunmuş tekstillerin aslında yoğun ısıya maruz kaldıkları ve kil duvarların bu ısıyı tuttukları için altta kalarak oksijenle teması kesilince kömürleşme olmadan bulunmuştur. Bu onları inert olarak etkilemiş ve bitkisel, hayvansal maddelerin çürümesine yol açan ortamdan uzak tutmuştur. Bu parçalar Ankara da bulunan ETİ Arkeoloji Müzesinde incelenmiştir.

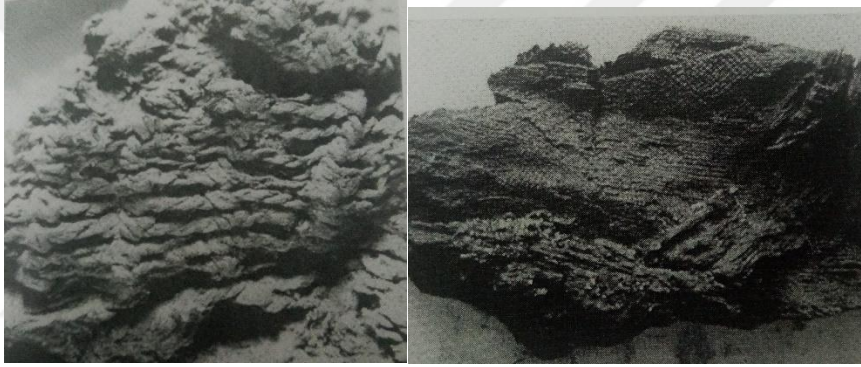
“Tüm boyutları birkaç santimetre kareyi geçmeyen fragmanlar tümü siyah ve çok kırılğan koyu kahverengindedir. Önemli olan seviye VI evlerin altında bulunan mezarlarda iskelet kalıntılarının altında kumaş sarılı olarak bulunmuştur. Yangın bu binaları yok etmiş fakat etraflarını saran kil tabakası tarafından korunan iskeletler toprak tarafından yanmalarına engel olmuştur. Çatalhöyük, erken neolitik devir insanların mezarlarında bulunan bu kumaşlar tamamen, James Mellart ve Dr. Hans Helbaek tarafından tarif edilmiştir”(Burnham 1962: 169).

Fotoğraf- 27: Tekstildeki birleşim yerinin büyütülmüş fotoğrafı.

Kaynak: Çatal Hüyük: The Textiles and Twined Fabrics. Harold B. Burnham.1965.

Fotoğraf- 28: Sağdaki fotoğrafta ikiye katlandığı net bir şekilde görülen kumaş katmanları göze çarpmaktadır, soldaki fotoğrafta ise kumaş örgüsü net bir şekilde görülmektedir.

Kaynak: Çatal Hüyük: The Textiles and Twined Fabrics. Harold B. Burnham.1965.

Bu tekstillerin hemen hemen hepsi siyaha yakın koyu kahverenginde olduğu için bu dönemde boya kullanılıp kullanılmadığı tespit edilememiştir. En erken renk kullanımı M.Ö. 4000'lere tarihlenen Çatal höyük 'teki buluntulardır (Oyman 1998: 104). 1980 yılından itibaren düzenli olarak Türkiye de yapılan Arkeolojik kazılar bir rapor halinde hazırlanarak sunulmuştur, bu kazıların bazılarında tekstil kullanımına işaret eden tezgâh parçalarına rastlanırken bazı kazı yerlerinde bulunan seramik parçalarının üzerinde kalan kumaş örgü izlerinin o bölgede tekstil kullanımının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihten sonra yapılan kazılarda çıkartılan dokuma tezgâh parçaları ve bulunan tekstillere ait raporlar şu şekildedir; hiçbir şekilde raporlara yorum katılmamış ve raporlar yayımlandığı gibi alınmıştır.

Diyarbakır Çayönü Buluntuları 1992

Çayönü “Bitki Kalıntıları üzerinde Prof. Dr. Willem Zeist ve Jan de Roller tarafından sürdürülen çalışma sona ermiştir. Özetle, Çanak Çömleksiz dönemde *Triticum monococcum* ve *Triticum dicoccum* olmak üzere iki buğday türü, *Pisum sativum* tür bezelye, *Lens culinaris* türü mercimek ile *Vicia erviliatürü* burçağın tarıma alındığı, arpanın yalnızca yabani olarak bulunduğu, beslenmede baklagillerin tahıldan daha önemli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca fıstık *Pistacia atlantickhijuk*, badem *Amygdalus spec.* Ayrıca çok az olarak yabani keten *Linum cf bienne* bulunmuştur. Ancak bir orak sapı üzerinde korunmuş olan dokumanın ketenden yapıldığı saptanmıştır (15.Kazı sonuçları 1993: 103)”.

Samsun- Bafra, İkiztepe Buluntuları 1992

“Birinci mimari tabakaya ait olanlar C-15j1V-10 ve 11 plan karelerinde ortaya çıktı. b. 3207 olarak kodlanan kömürleşmiş ahşaplardan oluşan kalıntıların belirli bir mimari planın bir yapı kalıntısına ait olduğu görüldü. Burada, moloz yığını içinde çok sayıda ele geçen çanak-çömlek parçalarının yanı sıra sonradan 4 kulplu, yumurta gövdeli bir çömlek, ağırşak, tezgâh ağırlığı gibi dokumacılıkla ilgili objeler, kemik ağırşaklar da bulunmuştur. Bulunan başka objelerin üzerinde, hançerlerden birinde kıllı bir deri parçasının fosilleşmiş kalıntısına, diğer hançer ile mızrak ucu, delici, balta ve maşa biçimli aletin üzerinde dokuma kalıntısına rastlandı. Hançer üzerindeki kıllı derinin ahşaptan yapılmış bir kının üzerini kaplayan, büyük olasılıkla ayı postundan ve dokumaların ise bitkisel liflerden, büyük olasılıkla, günümüzde de yoğun olarak Kastamonu bölgesinde üretilmekte olan kendir veya kenevir olduğu, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'ndeki incelemelerden anlaşıldı. (15. Kazı sonuçları 1. 1993: 236). İkiztepe 1995 yılında yapılan kazılarda ise dokuma tezgâhında kullanıldığı düşünülen ip çubuğu tutturucusu, 8 ağırşak ile 39 tezgâh ağırlığı bulunmuştur (18. Kazı sonuçları 1. 1996: 145)”.

Eskişehir, Şarhöyük – Dorylaion Buluntuları (1989-1992)

“A. Muhibbe DARGA tarafından gerçekleştirilen kazıda bu bölgede pişmiş topraktan yapılmış dokuma ağırşakları bulunmuştur (15. Kazı sonuçları 1. 1993: 487)”.

Erzurum, At Sos Höyük Buluntuları (1995)

“Her arkeolojik kazı sonucu bulunan keramik ağırşaklar burada da bulunmuştur, ayrıca burada üretilen çanak çömleğin üzerinde onların sarıldığı düşünülen kumaşın dokuma izlerine rastlanmıştır (18. Kazı sonuçları 1. 1996: 441)”.

Tekirdağ Menekşe Çatığı Buluntuları 1998

“Geçen yıl da (1997) mekânın doğu tarafında 19T açması ile arasında kalan araba yolunu kazmış ve 1996 yılında ucunu yakaladığımız, içinde çok miktarda, kırılarak dağılmış murex türü deniz salyangozlarına ait kabukların bulunduğu hafif çukurlaştırılmış yaklaşık 2 x 1 m.lik bir alana rastlamıştık Kuzeydeki bu yıl açılan mekânın altında da deniz salyangozlarını içeren sığ çukurun devam ettiği görülmüştür. Kırılarak dağılmış kiremit parçalarının aralarından, yanık dolgunun içinden toplanan kabukların kesin dağılım alanını saptamakla birlikte yaklaşık olarak 5 x 2 m.lik bir alana yayılmış olduğunu söyleyebiliriz. Murex ilkçağda asillerin giydiği mor/erguvani togaların boyanmasında kullanılan kabuklu deniz salyangozlarıdır. 1 gr. boya elde etmek için yaklaşık 8000 taneye gereksinim olduğu göz önüne alındığında bu renk kumaşların neden kıymetli olduğu anlaşılır. Deniz salyangozlarına ait çok miktardaki kabuk, bu yerleşmede özellikle ilk yerleşim sırasında, boya yapılmış olduğunu düşündürmektedir. Sonraları çukurdakilerin kullanılmadan neden bırakılmış olduğunu bilemiyoruz. Yukarıda sözünü ettiğimiz teraslama işlemi murexlerin bulunduğu çukuru da büyük oranda tahrip etmiştir. Harekât Tepe Tümüülüs’ünde bulunmuş olan mezardaki kralın üzerinden çıkan mor ve erguvani renkli kumaşın bu yerleşmede boyanmış olabileceği de bir olasılıktır

(21. Kazı Sonuçları 1999:239)”.

Tekirdağ, Harekâttepe Tümülüsü Buluntuları 1997

“Mezarın iç yüzeyi demir oksitli kırmızı renk bir boyayla boyanmıştı. Sandık mezarın içteki dört köşesi ile uzun kenar ortalarına dikine kazıklar çakılmış, bu kazıklara kaplama tahtası monte edilerek iç yüzey tahtayla kaplanmıştı. Ayrıca mezarın üzeri de tahtayla kaplanarak ahşap bir sanduka oluşturulmuştu. Kaplanan tahta üzerine kakma tekniğiyle şimşir ağacından yapılmış yaprak motifleri işlenmiştir. Bir tahtanın üzerinde bu motifler tam olarak saptanmış olup mezar içinde şimşirden yapılmış yaprak ve ince dal parçalarına rastlanmıştır. Kakma yapılan ağaç çam cinsi bir ağaç olduğundan büyük bir bölümü çürümüştür. Ancak şimşir olduğu tahmin edilen süsleme parçaları gayet sağlam olarak ele geçirilmiştir. Mezarın içi bir çeşit kil dolguyla yatak haline getirilmiş ve ölen kişi başı doğu yönünde olacak şekilde sırt üstü yatırılmıştı. Üzerinde ince ahşap izleri gayet net olarak görülmekteydi. Uzunlamasına sırt üstü, kollar ve eller yanda olacak şekilde yatırılmış olan iskelet, kaburgalar dışında sağlam durumda olup, kafatası güneydoğu köşeye düşerek foramen magnumu (omurilik deliği) üstte kalacak şekilde bulunmuştur. Alt çene ayrılmış durumdaydı. Düşmüş olan kafatasının üstünde meşe dalı şeklinde yapılmış bir diadem, konduğu şekilde duruyordu. Meşe dalının yaprakları ve palamut denen meyveleri ayrıntılı şekilde işlenerek yapılmıştı. Bu diademin bir benzeri Vergina'da Philip II'nin mezarında bulunmuştur". Teknik ve işçilik olarak da birbirine çok benzemektedir. İkinci bir diadem sol kolun üzerinde bulunuyordu. Bu diadem de sarmaşık dalı şeklinde olup, aralarda çiçekleri bulunmaktadır. Benzerine sadece Yunanistan'da Dion Müzesi'nde rastlanmıştır. Bu tür diademleri, Dionysos'un ve Dionysos müritlerinin kullandığını, figürlü keramiklerin ve sikkelerin üzerindeki (örnek: Taşoz sikkesi) Dionysos başına işlenmiş sarmaşık diademlerden anlamaktayız. Kemiklerin ve tahtaların üzerinde yer yer kumaş ve deri kalıntıları saptanmıştır. Kumaş erguvan (mor) renginde olup üzeri küçük ve büyük boy kemik üzeri altın kaplama boncuklarla süslenmiştir. Göğüs kısmında da açık erguvan renk elbise kalıntıları görülmüştür. İskeletin sağ el parmağında üzerinde kazıntı olarak oturan bir

Demeter ve onun karşısına Eros işlenmiş altın bir yüzük bulunmuştur. Sağ leğen kemiğinde sarılı deri parçaları saptanmıştır. Bacak kemikleri gayet muntazam olup sağ ayakaltındaki toprağın kaymasıyla sağ ayak dağılmıştır. Sol ayakta altı kösele olup üç deri bantla bağlanan bir sandalet bulunmaktadır. Çok yıpranmış olan sandaletin alt ve üst kısmında zar kadar ince altın levhalar bulunmuştur. Bunlar sandalet süsleri olabilirler. İskeletin çenesinin altında mezarı tarihlenemize yarayan gümüş bir sikke bulunmuştur (21. Kazı Sonuçları 1999:335)”.

Van, Karagündüz Höyüğü Buluntuları 1998; Ortaçağ

“Höyüğün batı ucundaki kilisenin etrafında gelişmiş olan mezarlıktaki çalışmalara. H ve J açmalarında devam olunmuş H karesinde 30, i karesinde 87, J karesinde de 50 yeni mezar açılmıştır. Ortaçağın “son evresine (1. yapı katı) ait olan bu mezarlıkta şimdiye dek incelenen mezarların sayısı 577’ye ulaşmıştır. Tümü doğu-batı doğrultusunda uzanan mezarlar basit toprak türündedir. Mezar çukurları üstten alta doğru genişleyen oval planlıdır; üzerlerinin nasıl kapatıldığına ilişkin hiçbir iz yoktur. Beyaz renkli bir kumaşa sarılarak gömüldüğü anlaşılan cesetler, baş doğuya gelecek şekilde doğu-batı doğrultusunda yatırılmışlardır. Eller kadınlarda genellikle göğüs üzerinde, erkeklerde ise karın üzerinde birbiri üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Kimi mezarlarda ölümler takılarıyla birlikte gömülmüştür. Bunlar: Siyah, mavi, lacivert, beyaz, sarı, yeşil, kahve, mor renklerdeki küçük camlar ve kornalin, kemik, frit ve tunç boncuklardan kolyeler; taş amuletler, tunçtan yapılmış düğme, sarkaç, yüzük, küpe ve bilezikler; cam bilezik, siyah taş amulet ve aşık kemiğidir (21. Kazı Sonuçları 1999:409)”.

Mersin, Kelenderis Buluntuları 2002

“T1 açmasının yüzeyindeki tarım toprağı kaldırılmaya başlandıktan sonra, analemna duvarının dışında ve diazoma olarak adlandırdığımız kısmın üzerinde yüzeye yakın, yaklaşık 50 cm. derinlikte mezarlara rastlanmıştır. Bu mezarların varlığı, daha önceki yıllarda tiyatrodan açılan sondajlardan bilinmekteydi. Gömme biçiminin daha çok basit toprak olmasının yanı sıra tabutlara da gömü yapıldığı görülmüştür. Ele geçirilen kumaş parçaları ve

buluntular, bu mezarların, kilisenin yanında yer alan 19-20.yüzylla ait Hıristiyan mezarlığı olduğunu düşündürmüştür. Burada 38 adet mezar ve bu mezarlarda 41 birey saptanmıştır(25. Kazı Sonuçları 2003:441)”.

Van-Yoncatepe Kalesi Ve Nekropolü Buluntuları 2003

“Kazı sezonu sırasında, Petra Linscheid 2002 yılında Aşağı Şehir Kilisesi narteksinde bulunan mezarların ikisinden (No. 4 ve 6) ele geçirilen tekstil örneklerini çalışmıştır. 6 numaralı mezardaki 1 numaralı iskeletin üzerindeki tekstil iki kastlı olarak kullanılmış çok ince ipele, muhtemelen ipekle dokunmuştur. Kumaşın muhtemelen tamamı ağ şeklinde yerleştirilen 1 cm. çapındaki rozetlerle süslenmiştir. 4 numaralı mezardan gelen ve muhtemelen altın iplikle dokunmuş en büyük parçada altın rengi zemin üzerine koyu renkli kıvrımlar ile desen oluşturulmuş ve her kıvrım ok şeklindeki bir yaprakla bitirilmiştir (26. Kazı Sonuçları 2004:189). 2005 yılı kazılarında, Ocağın hemen güneyinde, çok sayıda kap, kâse ve çömlekçik insitu bulunmaktadır. Ancak bunların bir kısmı, yukarıda ikinci katın çökmesi yüzünden kırılmıştır. Bazı çömlekler ise ağız kısmı tabana gelecek biçimde ters bırakılmıştır. Bu arada bulunan karbonlaşmış kumaş parçalarının, içinde yiyecek olan çömleklerin ağızlarını kapatmakta kullanıldığı anlaşılmaktadır (28. Kazı Sonuçları 2006:429)”.Eski Van şehri, kalesi ve höyüğü2014 yılı kazı çalışmaları (2015),DC90 açması içerisinde doğu yönündeki mekân içerisinden elde edilen bol miktarda kumaş bu mekânın kumaş satan bir dükkân veya terzihane olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca aynı mekândan gelen yanmış defter sayfaları üzerinde çeşitli kumaş tasniflerine dair yazılar ve borç senetleri bu fikri kuvvetlendirirken, şikâyet dilekçeleri ve mahkeme tutanakları da çoğu evrakın mekân içerisine başka bir yerden getirildiğini düşündürür. Ayrıca kumaş toplarının duvarın yüzeyinden ahşap ve metal çivilerle birlikte ortaya çıkarılmış olması burada raflar olabileceğini de düşündürmektedir (37.Kazı Sonuçları 2006:573)

Hatay, Aaçana Höyük (Antik Alalakh) Buluntuları 2004

“Buluntuların arasında, büyük olasılıkla çürümüş bir kumaş giysi veya başlığa ait, rozet bezekli altın aplikler bulundu. Yine 3 No.lu iskeletin

başının çevresinde altın varak küpe yahut saç halkaları ve hâlâ parmağına takılı biçimde bir altın yüzükle karşılaştık. Bir kısmı bakır esaslı olan delikli iğnelerin (toggle pin) gümüş bir örneği ise iskeletin sarıldığı kumaşa veya giydiği kıyafete tutturulduğu anlaşılacak biçimde bulunmuştur(27. Kazı Sonuçları 2005:37)”.

İzmir- Bornova, Ulucak Höyük Buluntuları 2005

“Açmada bulunan diğer buluntular arasında sapan taneleri önemli yer tutar. Açma güneybatı kesit duvarının içerisinde bulunan ve üzerinde tekstil parçaları tespit edilmiş idol en ilginç buluntulardan biridir. Yassı idol üzerindeki kumaş kalıntıları idolün giysili olduğu konusunda ip uçları sunmaktadır. Ancak idolün bir kumaş parçasına sarılmış olduğu da mümkündür (28. Kazı Sonuçları 2006: 135)”.

Afyonkarahisar, Amorium Buluntuları 2005

“Tekstil, Deri Çalışmaları ve Konservasyonu Çalışmalar 2002 kazı sezonunda Aşağı Şehir kilisesinin nartheksinde bulunan mezarlarda ele geçirilen iskelet üzerindeki elbise ve kefene ait olan tekstil ve deri ayakkabı parçaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Çalışmaların amacı ilk hâllerini, kullanım amaçları ve her iskelet üzerinde tek parça hâlinde bulunan parçaların yapım malzemelerini tespit etmektir. Tekstiller küçük parçalar ve bozulma halindeyken bulunmuşlar ve kumaş renklerinin hepsi koyu kahverengiye dönüşmüştür. 1000 parçadan fazla minik parça el büyüteciyle detaylı olarak çalışılmıştır. Bir mikro örnek analiz yapmak üzere New York Metropolitan Müzesi laboratuvarına götürülmüştür. 2005 kazı sezonunda konsolide edilip kutular içindeki özel karton yataklara yerleştirilen tekstil ve deri parçaları 39 adettir. Bunlar içinde 1993, 1996, ve 2002 kazılarında ele geçirilen parçalar da dâhildir. 2002 sezonunda bulunan parçaların hızla bozuldukları dikkat çekmiştir. Bu yüzden parçaların hepsinin konsolide edilmesine karar verilmiştir. Parçalardan bazıları 2002 kazı sezonu sırasında buldukları alandan kaldırılmadan evvel 50% ethanol and 50% aseton içine 3% B.72 katılarak konsolide edilmişlerdir. Uygulanan bu karışım fazla etkili olmadığı farkedilmiş ve yapılan testler sonucunda saf su ile karıştırılmış 8% oranında

Rhoplex (tutkal) kullanılmasına karar verilmiştir. Bu karışım parçalara uygulanırken hem korumalarını sağlamak istenmiş hem de esnekliklerini korumaları düşünülmüştür. Rhoplex ayrıca parçalar mikroskop altında incelenirken uygulanan diğer karışımlara oranla parçalar daha net görülebilmekte ve daha az ışık yansıtılmaktadırlar. Bir sonraki aşama konsolidasyonları yapılan parçaların sağlam bir şekilde yerleştirilmeleri olmuştur. Bu parçalar taşınırken zarar görmelerini en aza indirirken çalışılan parçaların kolayca bulunmasına da fayda sağlayacaktır. Her parçanın ayrı ayrı ölçüleri alınmış ve çizim kâğıdı üzerinde dış hatları çizilmiş ve özel olarak yapılmış karton yataklar içine ayrı ayrı yerleştirilmiştir. Deri parçaları da aynı metotla ancak 50% etanol and 50% aseton içinde 101 5% B-72 karıştırılarak konsolide edilmişlerdir. Karbonlaşmış parçalar ayrıca konsolide edilmiş fakat parçaların aşırı kırılğan olmalarından dolayı büyük bir dikkatle çalışılmaları gerekmektedir. 2002 sezonunda konsolide edilmemiş parçalar 2006 kazı sezonunda aynı yöntemle konsolide edilip yerleştirileceklerdir (28. Kazı Sonuçları 2006: 225)''.

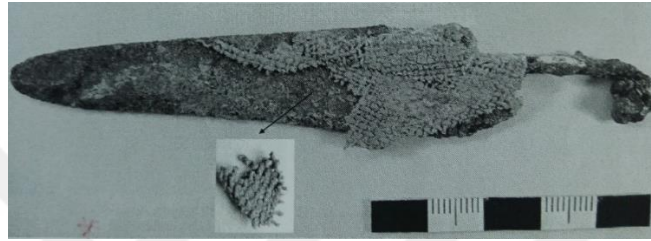
Çorum, Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Buluntuları 2005

“2005 mevsiminin en ilginç bulgularından biri, İkiztepe 8 ve Tekeköy 9 örneklerinde olduğu gibi, bir hançer üzerinde korunmuş kumaş parçasıdır. Dr. Özlem Tütüncüler’in incelemelerine göre, çözüğü ve atkı ipliklerinin ayrımı rahatlıkla yapılabilen kumaşın, keten ipliklerle dokunduğu saptanmıştır. Parçanın analizlerinde Moldenum¹⁷ maddesine rastlanmıştır. Kumaşın dokumasında kullanılan iplerin boyandığını ortaya koymaktadır. Silâhların sarıldığı kumaşlar dışında, mezarlarda ele geçirilen metal takılar üzerinde de, farklı kumaşlara ve dokumalara ait izler saptanmıştır. Resuloğlu bireylerinin şahsî giysileriyle gömülmüş olduklarını düşündürmektedir. Resuloğlu metal eserlerinin analiz çalışmaları sürerken, aldığımız ilk sonuçlar bir hayli ilgi çekicidir (28. Kazı Sonuçları 2006: 211)

¹⁷ Moldenum:Atom numarası 42,atom ağırlığı 95.94 olan 617c ye doğru eriyen gümüş beyazlığında,kırılğan türlü çeliklerin alaşımına giren element,simgesi MO.(www.nedirnedemek.com.20.12.2017.21.45)

Resuloğlu Eski Tunç Çağı mezarlığında bulunan kumaş parçaları dönemin diğer mezarlarında da görülmekte olan ölünün yanına konulan madeni silahları sarmak için kullanılan basit kumaşlardır. Bölge insanının keten lifinden yaptıkları ipleri kullanarak dokudukları ve boyayarak oluşturdukları görülmüştür (Tütüncüler 2006:143).

Fotoğraf- 29: orum Resuloğlu Tunç ağı Mezarlığından çıkartılan hançerin üzerindeki kumaş parçası

Kaynak: . Tütüncüler,Çorum- Resuloğlu Eski Tunç ağı Mezarlığında Kumaş Kullanımına İlişkin Yeni Bulgular. 2006.148.

Aydın, Tralleis Buluntuları Ve Restorasyon alışmaları

“Devam eden çalışmalarda, bu alanda doğu-batı doğrultusunda ve ona bitişik kuzey-güney doğrultusunda yeni duvarlar daha ortaya çıkarıldı. Kuzey-güney doğrultusundaki duvarın batısında yapılan çalışmalarda bir bronz obje ve bir bölümü korunabilmiş bir kumaş parçası ele geçirildi.

Seyitömer Höyüğü, 5 bin yıllık kesintisiz bir iskna sahiptir. Burada yaşayan halk, seramik, cam, madencilik ve dokumacılık ile uğraşmıştır. Hemen hemen bütün tabakalarda atölye tarzı yapıların varlığı, bazı eserlerin benzerlerinin mevcut olmaması ve evre kültür bölgeleriyle karşılaştırılabilecek önemli buluntuların ele geçirilmesi, Seyitömer Höyüğü’nn Anadolu arkeolojisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarla, Seyitömer Höyüğü arkeoloji bilimine pek çok yeni bilgiler katacaktır(29. Kazı Sonuçları. C. 1. 2007:555)”.

Hatay, Alalakh (Tell Atchana) Buluntuları 2006

“İşlevi henüz bilinmeyen ve pota olma olasığı taşıyan bir kap bulunmuştur. Bunun yanı sıra, üstünde bir miktar kumaş parçasının korunduğu bir balta

ucu ve kartal ve geyik motifli bir silindir mühür bulunmuştur (29.Kazı Sonuçları. C.2. 2007:171)”.

Afyonkarahisar, Amorium Buluntuları 2008

“Tekstil Raporu 8-14 Temmuz günlerinde Aşağı Şehir Kilisesi'nin güneyinde açılan mezarlardan 2008 kazı sezonunda ele geçirilen tekstiller üzerinde çalışma Petra Linscheid tarafından yapılmıştır. Mezar içindeki bireyler 10. y.y.a tarihlendirilmektedir ve tekstiller de bu bireylerin giydiği kıyafetlere aittir. Küçük parçalar oldukça hassas ve renkleri bozulmuş hâlde oldukları için, kazı evinde yer alan konservasyon odasında oldukça güçlü bir mikroskop altında incelenmişlerdir. Sağlam kalan tekstil parçalarının çoğu 64 No.lu mezarda ele geçirilmiştir. Bunlar arasında birkaç parça çizgili Şam kumaş dokuması olan çok renkli tekstil parçaları dikkat çekmektedir. Bazı parçalarda görülen dikiş izleri bu desenli tekstillerin bir kıyafete ait olduğunu işaret etmektedir. Aynı mezarda kullanım amacı henüz belirlenemeyen, gümüş iple tekstil üzerine dikilmiş deri parçaları mezarın ayak ve baş kısmında ele geçirilmiştir. Ayrıca 64 ve 104 No.lu mezarlarda bulunan ve tekstil astarlı deri kemer parçaları üzerinde de çalışılmıştır. 64 ve 62 No.lu mezarlarda birbirine geçirilerek örgü tekniğinde yapılmış ip, 6 No.lu mezardaki iple aynı özellikleri göstermektedir. Bu şekilde yapılmış iplerin 10.–11. yy.a ait ölü gömülerinde oldukça sıklıkla kullanıldığı düşünülmektedir(31.Kazı Sonuçları. C.1. 2009:131)”.

Hatay, Alalakh Kenti Buluntuları 2009

“2007 yılından beri sürdürdüğümüz 45.44 açması çalışmalarında, 2. evre mimarîsini temsil eden Genç Tunç I kazamat şehir duvarı ve buna bitişik inşa edilmiş domestik yapıların kazılarına devam edilmiştir. 2008 yılı kazı sezonu sırasında açmanın güneybatı köşesine denk gelen alanda, sandık duvarın altında yanmış bir oda bulunmuştu. 2009'da ikinci bir odada aynı yangının izleri görülmektedir. Odadan kumaş izleri hâlen mevcut olan balta, mızrak ve haç bezemeli ok uçları ve seramik malzemenin yanı sıra bu yangın esnasında ölen bir kadının iskeleti de ortaya çıkarılmıştır (31.Kazı Sonuçları. C.2. 2009:315).”

Kars / Ani Buluntuları 2009

“Kare şeklindeki mezar odasında ayrıca tabut örtülerine ait olduğu sanılan bazı ipek veya dokuma parçalarına ilişkin küçük parçalar da ortaya çıkarılmıştır. Yine bazı boncuklar ve bütün hâlinde kalabilmiş bir cam bilezik gibi eserler bu insanların belki de Orta ve İç Asya geleneklerine uygun olarak eşya ve elbise ile gömüldüklerini veya öldürülerek mezar anıtına atıldıklarını göstermektedir (31.Kazı Sonuçları.C.3. 2009:145)”.

Denizli, Kale-İ Tavas (Tabae) Buluntuları 2009

“Burada yapılan çalışmalar sırasında çok sayıda seramik parçaları ve dokuma tezgâhlarında kullanılan bol sayıda ağırşak ele geçirilmiştir. Osmanlı Dönemine ait olduğunu düşündüğümüz söz konusu ağırşakların çokluğu, kentin sosyo-ekonomik yapısında dokumacılığın önemi hakkında da ayrıca bilgi vermektedir (31.Kazı Sonuçları.C.4. 2009:301)”.

Parion (Çanakkale) Buluntuları Ve Restorasyon Çalışmaları 2010

“Parion Güney Nekropolü’nde M.Ö.6. yy. sonlarında inhumasyon gömününün uygulandığı lâhitlerin kullanıldığını göstermesinin yanı sıra, bu iki mezarda iskeletlerin üzerinde ele geçirilen tekstil parçaları ve özellikle de omuz kısımlarında yer alan küçük iğneler ve bu iğneler üzerindeki aynı tipte tekstil parçası izlerinin bulunması açısından ve bu dönemde ölülerin bir tür kumaşa sarılarak gömüldüklerini göstermeleri açısından önemlidir (32. Kazı Sonuçları. C. 1. 2009:283)”.

Diyarbakır, Körtik Tepe Buluntuları 2010

“Körtik Tepe’de saptanan hasır ve dokuma izleri, bu aktivitelerin oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Kalıntılarda saptanan hasır, dokuma ve ip izleri gündelik yaşamda gerekli olan ip, sicim, kumaş gibi maddelerin üretimi için yoğun bir aktivitenin mevcut olduğunu göstermektedir. Dışerde sık karşılaşılan bu tür oluklar ile ip üretimi, deri işlenmesi, sinir ve bağırsaklardan sicim yapılması ile bunlardan mamul ürün elde edilmesi, dokumacılık, av filelerinin örülmesi, kazıda sık ele geçirilen hasır gibi yaygıların ve örtülerin üretimi, sepet üretimi gibi aktivitelerde

dişlerin sıklıkla kullanıldığını göstermektedir(32. Kazı Sonuçları. C. 1. 2009:28). 2015 yılında yapılan çalışmalarda ise daha fazla dokuma örnekleri bulunmuştur. Özlüce, avcılık ve toplayıcılığın hâkim olduğu Körtik Tepe'de, bilinenin aksine, yerleşik bir yaşam tarzının hâkim olduğu ve bunun gerektirdiği bütün kurum ve kuralların geliştirildiğinin söylemek doğru olacaktır. Olta, ağ ve dokuma ağırlıkları. Ölçü, hacim ve biçimsel açıdan fosil kayalıklara işlenmiş olanlar değişken özellikler gösterip doğal formları korunarak bir ya da iki askı deliği ilave edilerek değerlendirilmişlerdir. Binanın girişe yakın güney batı köşesinde ise 2 boncuk, 1 cilalı taş balta, 1 taş keski, 1 havaneli ve kilden dokuma tezgâhı ağırlığı ele geçirilmiştir(37.Kazı Sonuçları. C.1. 2015:1). Dicle Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Vecihi Özkaya başkanlığında Dicle Nehri ve Batman Çayı'nın kesiştiği Körtik Tepe'de yürütülen kazılarda, insanlığın tarımsal üretimden önce de yerleşik düzene geçtiği tespit edildi. Bölgede yaklaşık 12 bin 500 yıl öncesinde dokuma yapımında kullanılan kemik iğne bulundu. Kazılarda bulunan diğer eşyalar üzerinde, dokumanın incesinden kalınına varıncaya kadar tüm evrelerini gösteren desen izleri ortaya çıkarıldı. Bu ürünlerin analizi sonucunda, 10 ayrı dokuma örneği belirlendi (<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kortik-tepeden-17-yilda-30-bini-askin-eser-cikarildi.22:09.15.05.2018>)”.

Aydın, Çine-Tepecik Buluntuları 2015

“Güney yönünde genişleyen yerleşmeye ait diğer buluntular arasında, M/12 açmasında daha önceki yıllarda çok sayıda benzer örneklerinin ele geçtiği makara ve piramit biçimli dokuma ağırlıklarına rastlanmıştır.2015 yılında, Aşağı Şehir Kilisesi'nde 2009 yılında 103 No.lu mezar yapısında ortaya çıkan tekstil parçaları üzerinde çalışılmıştır. Analiz sırasında 15 farklı tekstil tespit edilmiştir. Tekstillerin çoğu ipek içermektedir ve “Z” biçimli bükülmüş çözümlü ve bükülmemiş düz atkı dokumalıdır. 103 No.lu mezardaki buluntular, Aşağı Şehir Kilisesi narteksindeki 6 No.lu mezar buluntuları ile basit tek örgü, nakış süsleme teknikleri ve ipek kullanımı ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla parçalar Orta Bizans Dönemi Amorium

mezarlarında kullanılan standart tekstil için kanıt niteliğindedir(37.Kazı Sonuçları. C.1. 2015:201)”.

İznik- Yenişehir, Barcın Höyük Buluntuları

“Ayrıca biri L11 açmasının güneyinde, diğeri aynı açmanın kuzeyinde hoker pozisyonunda iki adet yetişkin mezarı kazılmıştır. Bunlardan ilkinde mezar hediyesi yokken, diğesinde bir adet kemik kaşık, bir adet mermer kap, bir boncuk ve kemik bir spatula bulunmuştur. Söz konusu mermer kap, Barcın Höyük’te bulunan ilk tüm taş kap olmasının yanı sıra dış yüzeyin de taşlaşmış kumaş kalıntıları içerdiğinden ayrıca önem taşımaktadır. Buluntular arasında nicelik bakımından ikinci sırayı pişmiş toprak nesnelere almaktadır. Bunlar iki ana sınıf altında incelenebilir: tekstil ve tekstil üretimi ile ilişkilendirilebilecek pişmiş toprak nesnelere ve figürinler. Figürinler yılan, koç ve boğa betimlemelerinden oluşmaktadır (bkz. üstte bahsedildiği üzere). Tekstil üretimi ve kullanımı ağırlıklı olarak bezemesiz (2015 yılında 48 adet; 2014 yılında 26 adet olmak üzere) ve bezemeli ağırşak buluntularla daha iyi bir şekilde kanıtlanabilmektedir. Ağırşakların ağırlık (4-40 gr.) ve boyutlarında gözlemlenen farklılıklar bunların çeşitli kumaşlar için farklı ağırlıklarda kullanıldıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Yalnızca iki veya üç adet bulunan işlevsel tezgâh ağırlıkları (2015’de 1-2; 2014’de 1 adet olmak üzere) oldukça çok sayıda ele geçen yuvarlatılmış ve ortası delinmiş seramik parçalarının yerel tekstil üretiminde tezgâh ağırlığı olarak kullanıldıklarını göstermesi bakımından ilginçtir(37.Kazı Sonuçları. C.3. 2015: 17)”.

Fotoğraf – 30: Barcın Höyük kazısında çıkartılan mermer kaba yapışık kumaş parçası görünümü.

Kaynak: 37.Kazı Sonuçları. C.3. 2015: 17.

Ulaşabildiğimiz kaynakalara göre Türkiye’de yapılan kazıların incelenmesi Osmanlı öncesi ve Cumhuriyet sonrası olarak iki guruba ayırabiliriz. Osmanlı dönemi yapılan kazılar Osman Hamdi Bey zamanına kadar denetimsiz bir şekilde yabancı arkeologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu dönem kazılarında elde edilen zenginliklerimiz yurtdışına kaçırılmıştır. Budurum Osman Hamdi Bey zamanında en aza indirilmeye çalışılmış ve eserlerin depolanması ve ya sergilenmesi sağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte alınan kararlar ve çıkartılan kanunlar neticesinde Türkiye’nin yer altı, yer üstü zenginlikleri korunmaya alınmıştır. Tutulan kayıtlar sayesinde hangi bölgede ne çıkartılmış hangi verilere ulaşılmış günümüze kadar sağlıklı bir şekilde gelmesi sağlanmıştır. 1980 den günümüze 39 KST düzenlenmiş (son yapılan KST yayınlanmamıştır) olup raporlar incelenip kazı yerlerinden çıkartılan tekstil örneklerine ulaşılmıştır. Bazı raporlarda kazı yerinden çıkartılan tekstillerin fotoğrafları rapora konulmuşken bazı raporlarda sadece bahsedilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM- ARKEOLOJİK TEKSTİLLERİN KONSERVASYONU'NDA GÜNÜMÜZDE UYGULANAN TEKNİKLER

2.1. Dünya Koruma Kurumları Nelerdir?

Koruma, kültürel varlıkların uzun vadeli olarak korunma altına alınmasını ve alınacak önlemleri kapsamaktadır. Koruma faaliyetleri, araştırma ve eğitim tarafından desteklenen muayene, dokümantasyon, tedavi ve koruyucu bakımı içerir. Bu kültürel materyalin korunması büyük önem taşımaktadır, ancak yine de toplumumuz için zorlu sorumlulukları bulunmaktadır. Koruma profesyonelleri bu zorlukları tutku, bağlılık ve özveri ile kucaklayanlardır. Sanatı bilimle destekleyerek, koruma uzmanları mirasımızı korurlar ve en nihayetinde, gelecek nesillere aktarılmasını sağlar (<http://www.conservation-us.org/about> conservation#.Wv21yoiFPIU.17.05.2018.20:06).

Dünyada, 20. Yüzyılın ilk yarısından itibaren yaşanan teknolojik gelişmeler sosyo ekonomik yenileşme sürecini başlatmıştır (Öztürk 2007:19). 19. yüzyılın sonlarına doğru uluslararası ilk girişim tarihi ve kültürel eserlerin korunması üzerinde tartışmalar olmuştur. II. Dünya savaşından sonra 16 Kasım 1945 tarihinde imzalanan bir sözleşmeyle UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) kurulmuş ve UNESCO'nun kendi içinde uluslararası anıtlar ve sitler konseyi (ICOMOS), Dünya Doğa Birliği (IUCN) adlı kuruluşların kurulmasına önderlik etmiştir (Öztürk 2007:22). Bu kuruluşlar arasında ICOM'un daha etkin bir yeri bulunmaktadır. Müzeler için bilimsel çalışma ortamlarını, müzelerde eğitim v.b problemler görüşülerek uluslararası laboratuvar ve dokümantasyon komitelerinin kurulmasına çalışırlar. ICOM'un bir başka etkinliği de 1974 yılında yaptıkları bir toplantı sonrası kültürel varlıkların nasıl korunmasının gerekliliğini bildiren bir kitap yayınlamaktı. Bu kitapla birlikte kültürel değerlerin kanuna aykırı ticaretini suç sayılmasını sağlayan düzenlemelerde yürürlüğe girmiştir. ICOM-CC ise koruma ile ilgilenen uzmanları bir araya getirerek ve yeni tekniklerin tartışılmasını amaçlayan üç yılda bir yaptıkları toplantılarla bilgi alışverişinde bulunmaktadır. Bu çalışma gruplarına göz atacak olursak ele aldıkları konuları da anlamış oluruz.

- Koruyucu Konservasyon
- Konservasyon ve Restorasyon Uygulamaları

- Teori ve Restorasyonun Tarihsel Gelişimi
- Sanatsal Çalışmaların Çözümlemesinde Bilimsel Yöntemler
- Resim Konservasyonu ve Restorasyonu
- Resimler Hakkında Bilimsel Çalışmalar; Metotlar ve Teknikler
- Heykel ve Renklendirilmesi
- Duvar Resmi, Mozaik ve Taş Eserler
- Grafik Dokümanlar
- Fotografik Kayıtlar
- Etnografik Koleksiyonlar
- Hayvansal lifler ve Arkeolojik Materyaller
- ***Tekstiller***
- Deri ve Deriden Mamul Ürünler
- Doğal Tarih Koleksiyonları
- Taş
- Cam ve Seramik
- Metal
- Lacquer (Vernik, Vernikli Objeler)
- Mobilya ve Ahşap Objeler
- Reçine: Tanım ve Fiyatlandırma
- Modern Objeler

Çalışma gruplarının her biri farklı ülkelerde yer almaktadır. ***Tekstil*** çalışma grubu ise her üç yılda bir toplanarak şu temel konular hakkında çalışma yapmaktadır. Tekstil ürünlerinin geleneksel olarak konservasyon tekniklerini uygulamak, konservasyonu yapılan tekstilleri fotoğraflayarak belgelemek, modern konservasyon tekniklerini tarihi tekstillerin üzerinde uygulamak gibi misyonlar yüklenmiştir. Mezarlardan çıkartılan tekstillerin (ortaçağ) konservasyonun da karşılaşılan zorlukların listelenmesi ve çözüm yollarının aranması (<http://icom.museum/the-committees/international-committees/international-committee/committee-for-conservation/>. 17.05.2018.21:23).

Bu kuruluşların dışında ICOM- CC ye bağlı ama ülkelerin kendilerinin bünyesinde açtıkları konservasyon merkezleri de bulunmaktadır AIC (Amerikan Konservasyon Enstitüsü), konservasyon eğitimi vermek konservasyon için belirli standartlar geliştirmek ve konservasyon alanında yayın yaparak dünya çapındaki konservatörlere yeni bilgileri ulaştırarak konservasyon konusunun gelişmesini sağlamayı amaç edinmiş bir kuruluştur. Ülkelerin kendi yükseköğretimlerinin bünyesinde konservasyon üzerine eğitim veren okul ve bölümler açılmıştır. Diğer ülkelerdeki eğitim programları için, International Directory of Training in Conservation of Cultural Heritage (The Getty Conservation Institute, Los Angeles and the International Center for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property, Rome. 1994) rehberinden ulaşabilirler. Avrupa daki eğitim programları içinse, Avrupa konseyi tarafından yayınlanan European Directory of Training Centres in Heritage Skills and Crafts 1995, adlı rehberden ulaşılabilir (Ersoy 1999: 1).

Gelecek nesiller, tarihlerini bilmek ve anlamaktan mahrum bırakılmamalıdır, çünkü paha biçilmez eserlerin korunması, saklanması gerekmektedir ve bunun için konservasyon konusunda iletişim araçlarını kullanarak özellikle internet üzerinden konservatörlere daha kolay ulaşım yolu açmışlardır (<http://www.conservation-us.org/about-conservation#.Wv21yoiFPIU>). Üye olan konservatörlere belirli bir üyelik ücreti karşılığında yayınlarında makalelerine yer vermektedirler. Başlıca yayınları Aic Journal, Aic Directory, Code of Ethics and Guidelines, Aic Preprints, Seminar on Paper Sizing, Painting Conservation Catalog, Preservation of Collections, Textile Conservation Catalog, Museum Exhibit Lighting, (<http://www.icom-cc.org/54/document/textiles-working-group-newsletter-2017>).

CCI (Kanada Konservasyon Merkezi), Kanada'nın tarihini ve kültürel zenginliklerini sergileme ve saklama amacı ve konservasyon teknolojisini kendi imkânlarıyla geliştirmektir. Kanada hükümetinin desteğinde olan kuruluş ulusal müzelerde eserlerin korunması ve restorasyonu hakkında program oluşturmaktır. CCI, üç ana faaliyet alanını düzenlersek;

1-Bilimsel araştırma, tedavi ve restorasyon için ileri teknikler ve koleksiyonları önemsemek için pratik ve yenilikçi çözümler dahil olmak üzere koruma alanında araştırma ve geliştirme.

2-Miras kurumları ve profesyonellere bilimsel hizmetler, konservasyon tedavileri ve koruma danışmanlığı hizmetleri de dâhil olmak üzere uzman hizmetlerin sağlanması.

3-Koleksiyonlarının bakımı hakkında bilinçli kararlar vermek için miras objelerinden ve koleksiyonlardan sorumlu olanlara yardımcı olmak için eğitim, mesleki gelişim, çevrimiçi öğrenme materyalleri ve yayınlar yoluyla koruma bilgisinin paylaşılması işlemlerini gerçekleştirirler. CCI'nın yeni web sitesi, tarama deneyimini basitleştirmek için daha akıcı bir görünüme ve gelişmiş işlevselliğe sahiptir. Kullanıcılar, nesnelere ve koleksiyonları için ihtiyaç duydukları bilgileri kolaylıkla bulabilirler (www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/corporate-publications/annual-review-2014-2015.html).

JCIC (Japon Tekstil Konservasyon Merkezi), kültürel mirası bozulan çevresel faktörler ve kalkınma baskıları ile çatışmalar ve doğal afetlerden korumak, dünyanın ortak bir konusudur. Enstitü bu nedenle koruma ve restorasyonun yönetimi ile farklı ülkelerde kültürel mirasın kullanımını açısından kültürel miras ve teknik yardımlardan ve araştırma çalışmaları ile ilgili teknolojilerin transferi korunması sistemlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Faaliyet bölgeleri olarak Kamboçya, Myanmar ve diğer ülkelerin Angkor anıtları dâhil olmak üzere Güneydoğu Asya bölgesindeki kültürel mirasın korunması için araştırma çalışmaları ve işbirliği ile Batı Asya bölgesinde kültürel mirasın korunması bölgedeki ve komşu ülkelerle işbirliği projesinin başlatılmasıdır. İran ve Ermenistan gibi ülkelerde hazırlayıcı araştırmalar üzerine yapılan çalışmaların başlatılmasıdır. Japonya Uluslararası Koruma İşbirliği Merkezi, dünyanın çeşitli yerlerinde aktif olarak işbirliği projeleri birlikte yürütülmeye devam etmektedir. Merkezin faaliyetleri, uluslararası bilginin toplanması, incelenmesi ve yayılması, işbirliği projelerinin uygulanması ve korumadaki kapasite gelişimi gibi kültürel mirasın korunması ile ilgili çeşitli alanlara yayılmaktadır. Merkez, kaynak ve sistem araştırma bölümü, koruma tasarımı bölümü ve koruma uygulama bölümü olmak üzere üç bölümden

oluşmaktadır. Aynı zamanda, Enstitülerin uluslararası bağlantılı faaliyetlerinin etkili bir şekilde uygulanması için iki araştırma enstitüsünü Tokyo ve Narada da bulunan kültürel mülkler için birleştiren Nara Ulusal Araştırma Enstitüsü Kültürel İşbirliği Enstitüsü ile işbirliği düzenler. (<http://www.tobunken.go.jp/~kokusen/en/center.html>).

TCC (Glaskow Üniversitesi Tekstil Koruma Enstitüsü), Karen Finch OBE tarafından 1975 yılında Hampton Court Sarayı'nda kurulan TCC 1999 yılında Southampton Üniversitesi'nin bir parçası olarak kuruldu, kısa sürede büyük başarı kazandı, Ekim 2009'da Üniversite tarafından kapatıldı. 2010 yılında Glasgow Üniversitesi ve TC Vakfı Glasgow Üniversitesi'nde tekrar faaliyete geçirdi.

1975 yılında kuruluşundan 2009 yılında kapanışına kadar Tekstil Koruma Merkezi, İngiltere ve yurtdışındaki müzeler, kurumlar ve özel müşteriler için bir ticari koruma hizmeti sunmuş ve bu süre zarfında 10.000'in üzerinde nesne korunmuştur. Bu, İngiltere'nin tekstil mirası üzerinde büyük bir katkısı olmuştur ve mevcut ve gelecek nesiller için binlerce neslin korunmasını sağlamıştır. (<http://www.textileconservationcentre.org.uk/index.html>). Konservasyon merkezinin bünyesinde kurslar verilerek konservatör yetiştirilmesi sağlanmıştır.

Abegg-Stiftung Vakfı, tekstil konservasyon merkezi İsviçre'de faaliyet göstermektedir. Abegg Vakfı'nın görevleri tarihsel tekstillerin korunması ve restorasyonunu içermektedir. Abegg Vakfı'nın tekstil koruma stüdyosu, öncelikli olarak Villa Abegg'in şirket içi tekstil koleksiyonunu ve tekstil ekipmanlarından sorumlu olmaktır. Ek olarak, kapasiteleri mevcut olduğu sürece, kamu yardım kuruluşları için danışmanlık, koruma ve yenileme çalışmaları karşılıklı yardım gerçekleştirmektedir. Her restorasyonun başlangıcında detaylı malzeme ve teknik analizler ile durum kayıt ve hasar haritalaması yer almaktadır. Böylelikle, tekstillerin daha fazla arıtılması ve araştırılması için temeller geliştirilmiştir. Daha sonra tekstil, her nesne için ayrı ayrı geliştirilen, uygun koşullar altında güvenli ve saklanmış veya sergilenen bir tedavi yöntemine göre zararlı maddelerden arındırmaktır (<https://abegg-stiftung.ch/textilkonservierung/>). Avrupa ve uzak doğuda faaliyet gösteren dünya çapında söz sahibi olmuş konservasyon merkezlerinden bir kaçıdır.

Daha fazla konservasyon merkezi bulunmaktadır, bu merkezlere gelen tekstillerin konservasyon işlemleri için merkezler arası iletişim olmaktadır. Konservatörler kendi aralarında fikir birliğine vardığı durumda tekstilin konservasyon işlemine başlarlar.

Türkiye’de ki kültür varlıklarının korunması konusunda ilgilenen kuruluşları Cumhuriyet öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmamız gerekmektedir. Osmanlı döneminde koruma ile ilgili dernekler kurulduysa da sadece İstanbul’un tarihi güzellikleri, mimarisi, tarihi yapılarını koruma altına alma gibi girişimleri olmuştur. Daha sonra Cumhuriyet yıllarına geldiğimizde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı, Türk Asar-ı Atıkası Müdürlüğü kurulmuştur. Kültür Ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, bağlı olarak Ankara Rölöve ve Anıtlar Müd., İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müd., İzmir Rölöve ve Anıtlar Müd., Konya Rölöve ve Anıtlar Müd., Adana Rölöve ve Anıtlar Müd., Diyarbakır Rölöve ve Anıtlar Müd., Erzurum Rölöve ve Anıtlar Müd.(Madran 2009). Kültür miraslarının konservasyonu çalışmaları pek çok ülkede bizden önce başlamış sa da ülkemizde bu konuyla ilgili birçok okul açılmaya başlanmıştır. Bundaki amaç konservatörlüğü ülkemizde yaygınlaştırmak ve müzelere yetişmiş mesleğinin ehli elemanlar yetiştirilerek yapılacak olan ya da yapılan kazılarda konservatörlere görev verilmesinin önü açılmalıdır (Kökten Ersoy 1999: 2). 1999 yılında düzenlenen Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıları Kolokyumunda sırayla aşağıdaki tablodaki eğitim kurumlarına yer verilmiştir bu kurumlar sırasıyla şöyledir, 4 yıllık eğitim veren üniversiteler ve bölümleri, Restorasyon ve Konservasyon (İstanbul Gelişim Üniversitesi), Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım (Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Batman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi¹⁸, Gazi Üniversitesi, güzel Sanatlar Fakültesi), Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi). 2 yıllık eğitim veren üniversiteler ve bölümleri, Eser Koruma (Ege Üniversitesi, Bergama MYO- Kastamonu Üniversitesi, Taş Köprü MYO- Mustafa Kemal Üniversitesi, Sanat ve Tasarı MYO), Geleneksel Tekstillerin Konservasyonu ve Restorasyonu

(Aksaray Üniversitesi, Aksaray Teknik Bilimleri MYO) (Kökten Ersoy 1999: 18). Konservasyon ve retorasyon ülkemizdeki zengin tarihi ve tekstil mirasını göz önünde

¹⁸ Batman Üniversitesindeki bölüm öğrenci yokluğu ve öğretim üyesi bulunamamasından YÖK tarafından kapatılmıştır (İstanbul Konservasyon Merkez Müdürü Ali Osman Avşar tarafından anlatılmıştır)

bulundurursak eğitim veren kurumların, bu konuda hazırlanan tezlerin makalelerin azlığı bu konuda ne kadar yetersiz bir eğitime sahip olduğumuzun bir kanıtıdır.

2.2. Tekstil Ürünlerinin Konservasyonu

İnsanlar her devirde güzel olan her şeye ilgi duymuşlar ya da güzeli yaratmaya çaba göstermişler, gösterdikleri bu çabalar sonucunda korumaya çalışmışlardır. Romalılar ilk koruma yasasını, binaların cephelerindeki süslemelerin korunmasına ilişkin çıkarmışlardır (Karamut 1982:17). Konservasyon kavramı dilimize Fransızcadan girmiştir (préservation) koruma, korunma anlamına gelmektedir (<http://www.fransizcasozluk.net>).

Koruma teorisi ve tarihi, kültürel mirasın korunmasına ilişkin genel meselelerle ilgilenir. Bu sadece daha önce nasıl tedavi gördüğünüzle ilgili değil, aynı zamanda bu kararların hangi düşünceler ışığında alındığı önemlidir. Mevcut konservatörler için, bu alandaki çalışmalar, herhangi bir tanı ve tedaviden önce koruma sorununun anlaşılması için çok önemlidir. Bir nesnenin geçmişine dair bilgi, düşünce ve bilgi tekstilin konservasyon yapılacağına kararlarını verir. Bu araştırmada önemli bir unsur, kararlarımızı etkileyen felsefi düşüncelerin analizidir. Kültürel mirasın ve değişen eğilimlerini, tekstilin korunmasının genel yönlerine dair bir anlayış, toplumun tutum ve önceliklerini tanımlamamıza ve dolayısıyla işimize daha fazla anlam vermemize yardımcı olabilir. (<https://natmus.dk/organisation/bevaringnaturvidenskab/miljoearkaeologi-materialeforskning/konserveringsteori-og-historie>).

Konservasyon, nesnenin çevre koşullarını iyileştirerek kontrol altına alınarak bozulmasını yavaşlatma işlemine verilen isimdir. Bir nesnenin çürümmesini bozulmaya karşı sabit tutma işlemi de diyebiliriz. Konservasyon sırasında geri dönüşümü olabilecek işlemlerle nesneyi bulunduğu haliyle korumaya alarak bozulmasını yavaşlatmak veya durdurma işlemi de denmektedir. Nesneyi olabildiğince en az işlemle korumaya çalışmaktır (Anmaç 2000: 76). Konservasyon ve Restorasyon birbirine karıştırılan iki kavramdır, Restorasyon objenin veya nesnenin eksik parçalarını ya da parçasını aslına uygun şekilde tamamlayarak orijinal haliyle ayırt edilemeyecek şekilde onarma işlemidir. Eserin malzemesinin özellikleri, mevcut durumu ve sorunları “ön araştırmalar” safhasında belirledikten sonra, en

verimli ve en az zararlı olacak uygun işlem basamakları seçilir (Kantarcıoğlu 1991).Müzeye gelen tekstil ürünlerinin konservasyona tabi tutulup tutulamayacağına ya da restore edilip edilemeyeceğine karar verecek olanlar koleksiyonerler ve küratörlerdir. Bu işlemlerin hangi sırayla ve ne şekilde yapılmasına karar vererek en uygun tekniği seçerek uygulamaya geçerler. Bu tartışmanın nedeni ise her objenin ya da tekstil ürününün kesin ve tek bir konservasyon metodunun olamamasıdır (Anmaç 2000: 75). Konservasyonuna karar verilen bir tekstil ürününün konservasyon işlemi yapılmadan önce gerekli olan şu soruların sorulması gerekmektedir; Obje Nedir? Hangi Hammaddeden yapılmıştır? İpliklerin ya da Liflerin Genel Durumu Nedir? Geçişte Onarım Görmüş müdür Gördüyse Ne Kadar Değişikliğe uğramıştır? Ve ne Kadar kirlidir?(Anmaç 2000:78). Özellikle bir kumaş üzerinde bulunan lekenin çıkartılması işlemi yapılmadan önce liflerin yapısı kesinlikle bilinmelidir. En hızlı ve etkili yöntem yakma işlemidir, bu tür testler karbon katmanlarına sahip hayvansal lif yapılı ürünler için etkili ve hızlı test yöntemidir. Bu tür lifler yakıldığında genel olarak yanık kıl kokusunu yayar, bitkisel lifler ise kolayca yanar ve küle dönerler (Hamilton 1979: 49). Tespitleri yapılan tekstil malzemeleri bakımı yapılmak üzere ayrı bir çalışma odasına alınır diğer tekstiller uygun bir depoya kaldırılarak konservasyon sırasını beklemek zorundadırlar, konservasyonu yapılan tekstillerin genellikle sergiye çıkarılacak olanlarına öncelik tanınmaktadır. Bu seçkinin nedeni ise koleksiyonerlerin tekstil ürünlerini kendi içinde sınıflandırmalarından kaynaklanmaktadır. Koleksiyona sadece yatırım ve sergi amaçlı kazandırılanlar ve sınırlı oranlarda kullanılmak üzere satın alınanlar (Wolf 1995: 80). Yukarıda sorduğumuz soruların cevaplandırdıktan sonra tekstil üzerinde çalışma yapılmaya başlanır, tekstilin ilk önce temizleme işleminin yapılması gerekmektedir, tekstilin yüzeyine baktığımız zaman yüzeyinde bozulmalar varsa yani temel örgüsünün düzeni bozulmuşsa ve iplikleri zayıflamış yüzeyinde incelmeler başlamışsa konservatör'ün temizleme yapmak için önünde dört seçeneği kalır. Hiç bir şey yapmadan bırakmak, Sadece yüzeysel temizlik yapmak, Yüzey temizliğinden sonra yıkama yapmak, Yıkama sırasında organik solventler kullanılmaktadır (Anmaç 2000:79). Bir tekstil ürününü yıkamayı seçtiğiniz zaman tekstile uygun deterjan seçimi burada büyük rol oynar. Bütün yıkama işleminde kullanılan deterjanların yapısında beyazlatıcı kimyasal maddeler bulunmaktadır. Yıkama da ve hatta

durulamadan sonra bile bu katkı maddelerinin çoğu liflerin arasında kalarak tekstile zarar verirler. Katkılarından arındırılmış olsalar bile tarihi tekstilleri yıkamak için kullanılanlar dahi pH değerine sahip değildir (diğ er bir de ğ iş le asitli veya alkalik olmamalıdır) düşük sıcaklıkta iyi temizleme yapmalıdır. Bu iş lem için CCI Notes 13/ 9 1990 bültenin de deterjanın kullanılmasını önermiş hatta bu deterjanın nasıl kullanılması gerektiğini yazılı olarak yayınlamışlardır. WA pasta olarak adlandırılan bu deterjan içeriğinde Sodyum Dodesil Sülfat (Sodyom Lauril Sülfat) bulunduran anyonik¹⁹ yapılı bir deterjandır (Alig, Mailand 1999).

Yıkama gibi tekstil yüzeyinde etkili olabilecek bir tedaviyi belgelemek önemlidir. İşleme başlamadan önce tekstillerin ön ve arka fotoğraflarını çekip kayıplar, lekeler veya önceki onarımların yapıldığı alanların detaylı fotoğraflarını çekip belgelemek lazımdır. Aynı zamanda ise kâğıtlara çizimlerinin yapıp yıkama prosedürünün gerçekleştiği tarihi ayrıntılı bir biçimde kayıt altına alınması gerekmektedir. Tüm bu bilgileri tekstilin kayıtları ile birlikte saklanmasını sağlamamız lazımdır.

Yıkama ekipmanlarını şöyle sıralayabiliriz; İnce dayanıklı polyester, İğne, Makas ve solmaz iplik, Elektrikli süpürge, Naylon perdeler, Yumuşak beyaz naylon ağ veya dikişli polyester kumaş, Tekstilin serilip yıkanabileceği kadar geniş kap veya küvet, Arıtılmış su, Termometre, Anyonik deterjan, Doğal sünger, Beyaz havlu, Tekstilin üzerine serileceği düz temiz yüzey(cam masa, pleksiglas levha), Spreyli şişe, Küçük ağırlıklar, Tekstil parçalarının tutturulmasına yarayan strafor pano veya ince dayanıklı polyester film kaplı olmalıdır, Paslanmaz çelik pimler, Kurutucu fanlar (CCI Notes13/ 7). Yıkamadan önce dikkat edilecek noktalar ise şunlardır; yıkanması sakıncalı olan tekstiller kesinlikle yıkanmamalı, kuru temizleme yapılmalıdır. Dikişleri etrafında büzüşme, ipliklerde yer yer kopma tespiti, düzgün olmayan saçak ve dokularında düzleşme veya incelme yönünde bazı göstergeler

¹⁹ Anyonik (-) yüzey aktif madde: Leke çıkarma özelliği yüksektir. Yüksek köpük oluşturabilme kabiliyeti sebeplerinden dolayı genel temizlik maddesidir. Temizleme ekişi sıcaklık ve çözünürlük ile artış gösterir. Ayrıca kuvvetli ıslatma özelliğine sahiptir. En yaygın kullanılanları Lauril Sülfat ve Lauril Sülfat dır (<https://www.saglikuzmanlari.com/karisik/deterjanlarin-etken-maddesi-yuzey-aktif-madde.html>. 20.05.2018.13:01)

varsa tekstilin tarihi, değeri konusunda emin değilseniz yıkama işlemini gerçekleştirmek sakıncalı olur.

Yıkama yapılacak tekstillerin yüzey temizliği yani tozdan arındırma işlemi yapılmalıdır. Tekstillerin ıslandığı zaman zayıfladığını unutmamamız gerekmektedir, yıkama esnasında tekstillerin desteklenmesi gerekmektedir. Desteklenen tekstiller doğal sünger yardımıyla vakum yapılıp gibi yüzeyine hafifi hafif bastırıp çekilmek suretiyle küçük ama güçlü vuruşlarla yıkama işlemi yapılmalıdır. Kesinlikle sıkıştırılmamalı veya sıkılmaması gerekmektedir. Bir küvetten çıkartılıp ikinci bir temiz su dolu küvete sokulması gerekmektedir. Durulama işlemine geçildiğinde ise saf su ile dolu küvete çalkalayarak tekstili durulama işlemini gerçekleştirilir. Durulama işlemi suda köpük oluşmayınca kadar tekrarlanması gerekmektedir. Tekstil yüzeyinde lekeler hala mevcutsa o şekilde kalması daha iyidir. Kurutma işlemi için temiz doğal sünger veya temiz beyaz havlu ile tekstilin yüzeyindeki suyun atılması sağlanmalıdır. Kuruma işlemini gerçekleştirmek çabuk ve hızlı olmalıdır ki tekstil yüzeyinde lekelenmelere yol açamaması önemlidir, işlemi hızlandırmak için serin bir ortam da fan veya üfleyci kullanılabilir. Havanın akışını, tekstil üzerine bir akım oluşturacak şekilde yönlendirmek ve tekstil kuruyana kadar bu şekilde muhafaza edilmelidir(CCI Notes 13/7).

Yıkama işlemi bu şekilde yapılırken kuru temizleme için gerekli prosedürler ise şöyle gerçekleştirilmelidir; bir müzede tekstil ürünlerinin kuru temizleme yapılabilmesi için önce lekenin türünü tespit edilmelidir, daha sonra tekstili bir torba içine yerleştirerek kuru temizleme makinesine konulması gerekir. Makinenin üç te biri dolana kadar daha önce yıkanmış pamuklu veya polyester beyaz kumaş parçalarıyla doldurmak gerekmektedir (bu tekstilin darbe almasını engeller). Makineyi, damıtılmış su (saf su) ile doldurarak temizleme sıvısını da ekleyerek en üst seviyeye getirin. Makinanın çalışma süresini ayarlanır örneğin: 1 dakika döndürüp 2dk durdurulur. Emme işlemini yapmadan makineden suyu boşaltma işlemi gerçekleştirilir. Temiz saf suyu konarak durulama işlemi yapılır. Yine tahliye borusunu kullanılarak 2-3 dakika içinde boşaltılması gerekmektedir. 1 dakikalık ekstraksiyon döngüsünü açılır. 50 dereceyi aşmayan bir sıcaklıkta kurutmaya başlanır (kurutma esnasında daha fazla beyaz paçavra eklememiz gerekmektedir. Bu

işlemleri yapmadan önce tekstili yırtacak delecak materyaller varsa yüzeyinden çıkartılması işlemini gerçekleştirilmesi gerekmektedir (CCI Notes 13/13).

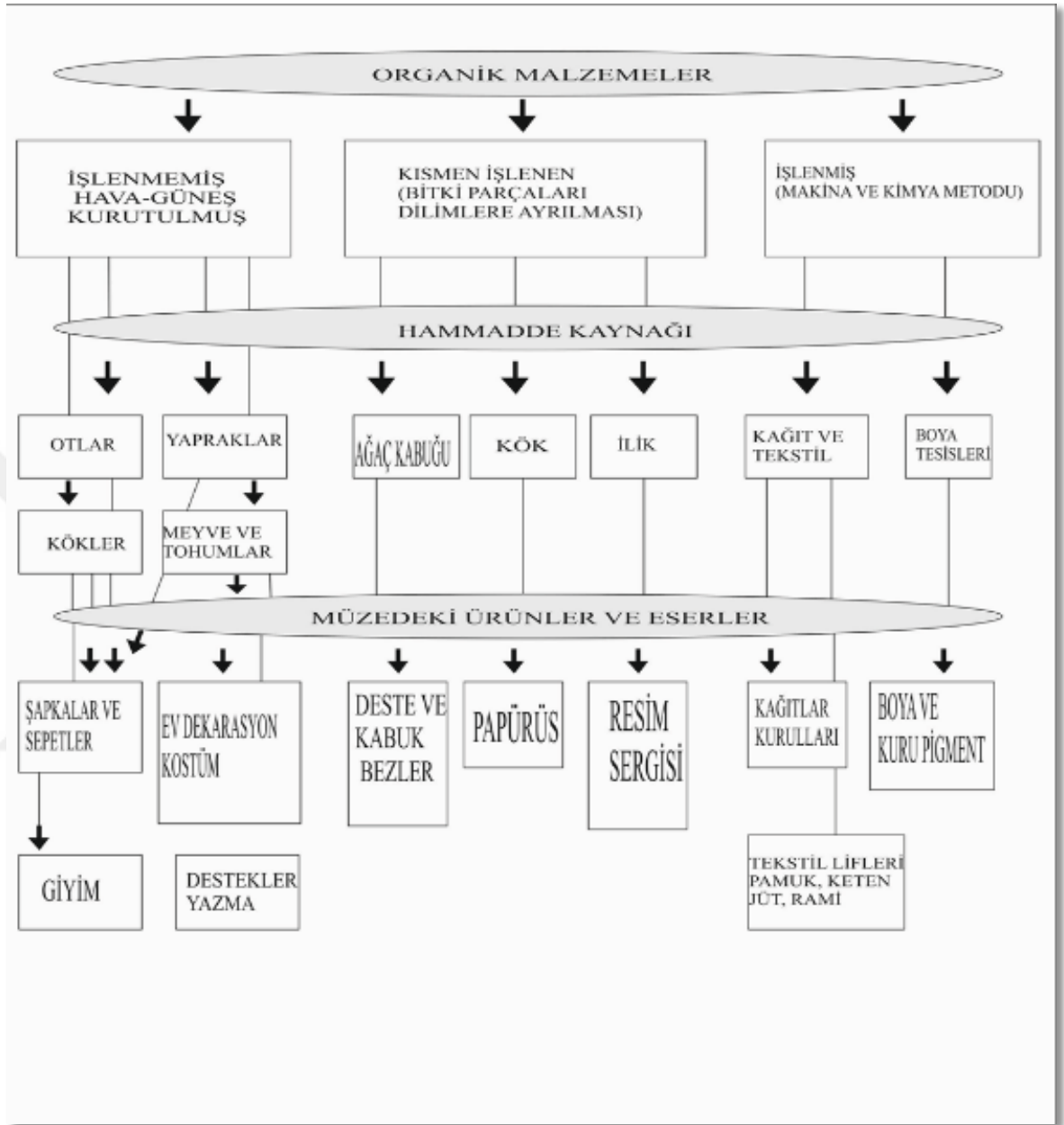
Tekstilin temizlenmesinden sonra, onarım işlemine geçildiği sırada bazı noktaları tamamen göz önünde bulundurulması lazımdır. Yapılan işlemlerde orijinal parçaya zarar vermemeli ya da orijinal parçadaki materyal kaybı minimuma indirilmeli. Temizleme sırasında zararlı tüm böcekleri uzaklaştırmak için kullanılan kimyasal maddelerin minimum düzeyde kullanılması gerekmektedir. Koruma için mekanik yöntemler yeterli ise kimyasal işlem tercih edilmemelidir. Konservasyon teknikleri uygulanırken mümkün olduğunca objenin orijinal rengini, parlaklığını, tekstürünü korunmasına dikkat edilmelidir(Anmaç 2000: 79).

Bütün organik maddeler bir gün aslına dönerler, bunu geciktirmenin yollarını bulmak korumanın zorunlu öğelerindendir. Hepimizin bildiği gibi organik maddeler hava ile temasa geçtikleri zaman oksijen, nem ve havadaki kirletici partiküllerin yarattığı tahribatı en aza indirmek konservatörlerin esas amacıdır (Finch, Bosworth:209). Temizliği yapılmış tekstillerin sergilenmeyecek olanlarını depolamak önemli bir işlemdir gereksiz elleme sıkıştırma, tekstil yüzeyinde metal aksamaların kalması (iğne) yüzeyde pas yapmaktadır. Temizlenmiş olan tekstiller iklim kontrollü (klima) bir binada % 50 bağıl nemde saklamak için güvenlidir. Kullanılan kaplar ve destekler (hemen her plastik) reaktif olmayan ve asitsiz olmalıdır.

Karton kutular, kutu içinde mikro- atmosfere asit yayabilir. Herhangi bir obje, karton kutular içinde saklı koruyucu plastik kılıflar ya da bir torba içinde kapalı ve düzenli bir torba içinde ve kapalı düzenli bir çanta ya da kutu içinde nem seviyesinde artış olup olmadığını görmek için kontrol edilmelidir (Rodgers 2004: 168).

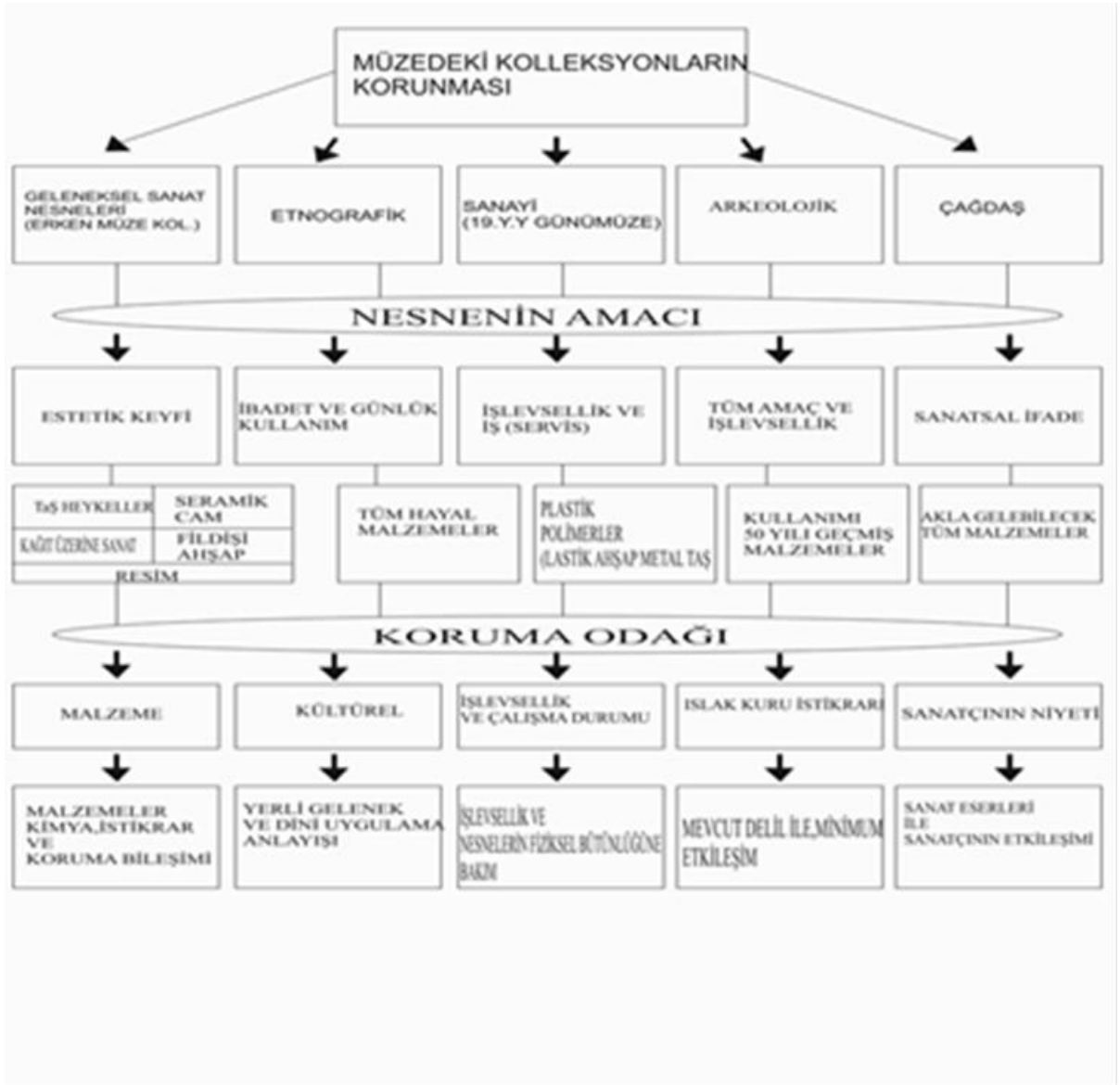
Hayvansal elyafın yapıtaşı proteindir. Proteinler alkalilerden büyük oranda etkilenip bozulurlar. Protein esaslı elyaf türleri (ipek ve yün) güve ve halı böceklerine karşı son derece hassastırlar. Bunun için koleksiyona yeni bir parça geldiği zaman bu parçanın iyice vakumlanması ve böcek yumurtaları larva ve yetişkin böceklerden tamamıyla arındırılmadan diğer koleksiyon parçalarının yanına alınmamalıdır (Wolf 1995: 81).

Fotoğraf -31: Organik Maddelerin sınıflandırılması.

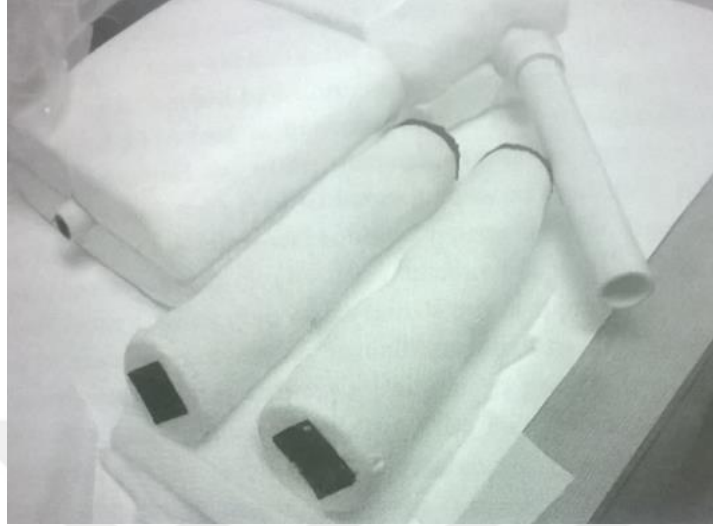
Kaynak:Szcepanowska 2013: 5.

Fotoğraf- 32: Müzedeki koleksiyonların nasıl korunacağına dair şema.

Kaynak: Szcapanowska 2013: 4.

Fotoğraf- 33: Özel hazırlanan depolama destekleri. Üç boyutlu kimyasal olarak İNERT²⁰ malzeme den oluşmakta.

Kaynak: Szcapanowska 2013: 5.

2.3. Arkeolojik Tekstillerin Konservasyonu

Tekstil terimi esasen dokuma kumaşlara, liflerden yapılmış ipliklerin birbiri arasından geçirilerek oluşturularak tüm ürünlerin ortak adıdır. Arkeolojik tekstil terimi ise, arkeolojik kazılardan kaynaklanan bireysel tekstil nesnelere veya koleksiyonu anlamına gelmektedir (Cybulska, Maik 2007: 64). Tekstil ürünlerinde kullanılan ilk malzeme bitkilerdi. Türkiyede yapılan kazılar sonucunda çıkartılan tekstil ürünlerinin karbonize yönteminde M.Ö. 6000 e tarihlenen keten lifinden yapıldığı saptanmıştır. Buna benzer örneklere Avrupa da yapılan kazılar sırasında da rastlanmıştır. Birinci bölümde ayrıntılı bir biçimde anlatılan arkeolojik kazılarda bulunan tekstil ürünlerinin pek çoğu bitkisel liflerden elde edilen tekstil ürünleridir. Selülozik veya protein yapıları liflerden oluşan arkeolojik tekstiller tamamen kuru gömü koşullarında ya da son derece soğuk donmuş toprak altındaki koşullarında günümüze kadar gelebilir. Tekstiller gömülü kaldıkları sürede yanlarında bulunan bakır ve demir parçaların oksitlenmesiyle renk değişimine uğrayabilirler (Özen, Spirydowicz 2002: 2)

²⁰ İng. Tepkime girmeden kalan, tepkime sonunda da bulunan bileşen, <http://www.tdk.gov.tr/>, 19.03.2015, 20:13.

Arkeolojik tekstillerin organik yapıda olduğunu unutmamamız gerekmektedir. Toprak altında yüzyıllar boyunca sağlam bir şekilde kalmaları özel şartlara bağlı olduğu için günümüze ulaşabilen tekstil örnekleri çok azdır. Her bulunan tekstil parçası için ayrıntılı olarak çalışarak, tekstile özgü koruma işlemlerini ortaya koyulması gerekmektedir (Kantarcıoğlu 1991:94). Arkeolojik ürünlerin geri kazanılması, ürünün bulunduğu ortamda değişiklik yapılması anlamına gelmektedir. Yapılan bu değişiklikte en büyük zararlı oksijenli ortamdır, oksijen çıkartılan tekstil örneğinin bozulma sürecini başlamasına veya hızlanmasına neden olmaktadır (Warsheid 2003:14). Arkeolojik tekstiller yüzyıllar boyunca toprak altında kaldıkları için ilk etapta onarılmaktan çok koruma altına alınmaları gerekmektedir. Koruma üç başlık altında yapılabilir;

- Tekstil ürününün temel dokuması sabitleştirilerek ileride oluşabilecek zararları önlemeye çalışmak,
- Fonksiyonel özelliğinin devam ettirebilmesi için tekstil ürününü hazırlamak,
- Tekstil ürününü önceki sanatsal görünümüne kavuşturmak olarak sıralayabiliriz (Anmaç 2000: 77)

Burada dikkat edilmesi gereken Arkeolojik tekstillerin hassas yapıları olduğundan yukarıdaki iki madde geçerli olamaz. Kazıdan çıkan arkeolojik tekstil bulunduğu şekli ile üzerinde oynama yapmaksızın sabitlenme yapıldıktan sonra, uygun iklimlendirme koşulları altında saklanması veya sergilenmesi gerekmektedir. Bütünlüğü bozulmamış tekstil parçalarında bile yapılan yanlış müdahaleler tekstil yüzeyinde geri dönülemez bozulmalar bırakabilir. Kazı alanından çıkan arkeolojik tekstillerin belgelendirme işlemleri önemli bir uygulamadır. İşin profesyonelleri tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Daha geniş bilgi için C.I.E.T.A (Centre International d'Etude des Textiles Anciens)'ya göz atılabilir.(Gills, Nosch,2007:11).

Eski depolama yöntemleri arkeolojik tekstillere zarar vermektedir. Kazı esnasında çıkartılan tekstil parçaları önceleri hemen naylon torbalara ya da hemen parçalanabilen mukavva kutular konularak müdahale yapılacağı güne kadar bekletilmekteydi bu da tekstilde geri dönüşümü olmayan zararlara ve parça kayıplarına yol açmaktaydı. Bu durumları engellemek için teknolojinin getirdiği

yenilikler kullanılmaya başlanmıştır. Kazı esnasında ortaya çıkartılan tekstilin hava geçirmez kapların içine silis jölesi²¹(kumu) sıkılarak tekstilin hava ile teması kesilmektedir. Kuru ortamda bulunan tekstillerin yine hava ile teması kesilmesi için asitsiz kâğıtlara sarılarak aralarına destekler yerleştirilmesi gerekmektedir. Bazı bölgelerde böcekler ahşap saklama sandıklarını delip kabın içindeki tekstile zarar verebileceğinden tekstillerin alüminyum folyoya sarmak kısa süreli bir çözümdür. Bu farklı bölgelerde uygulanamaz çünkü nemli bir iklim de yapılan kazılarda çıkartılan tekstil ürünlerinin üzerinde alüminyum geri döndürülemez izler bırakabilir. Analizi yapılacak olan numunelerin, numunelerle etkileşime girmeyecek şekilde plastik kaplarda saklanması gerekmektedir, dikkat edilmesi gereken bir başka husus ise asitsiz olan her kâğıt uzun zaman sonra içindeki arkeolojik tekstilin mikro organizmaları sayesinde asidik hale dönmektedir. Bu da bize hemen her tekstil parçasının en kısa sürede laboratuvar ortamına taşınıp analizlerinin yapılması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Her tekstil parçasının temizliği ayrı bir şekilde yapılmaktadır, kuru bir ortamda bulunan dokuma örneğinin üzerindeki toprak ya da tozdan arındırabilmek için öncelikle samur derisi veya devetüyü bir fırça ile yüzeyinin süpürülmesi gerekmektedir. Islak ve çamurlu bir ortamdan çıkan dokuma örneği ise kesinlikle temizleneceği zamana kadar aynı ortamı korunmalıdır; unutulmamalıdır ki lifli yapılar ıslak olduklarında oldukça hassas bir yapıda olurlar arkeolojik dokumalar da ise bu iki katına çıkmaktadır. Bu tür ıslak yapıdaki tekstillere müdahale etmek dokumanın yapısını bozarak elde edilecek verilerin kaybına yol açar.

²¹ Silis Kumu, minimum %98 SIO₂ içermektedir. Silisyum ve O₂ dünyada en çok bulunan elementlerdir ve birlikte Silika`yı, dünyada kaya formunda bulunan üç mineralden birini oluşturur. Silika 3 ana kristal formunda bulunur. En çok mineral Quartz formunda bulunur. Fakat bu cevher aynı zamanda kristobolit ve tridimit halindedir. Bu cevherler sıcaklığa ve kimyasal etkilere karşı çok dayanıklıdır. Bu özelliğinden dolayı endüstrilerin farklı kollarında her zaman kullanılır. Silis Kumu çok yönlü kullanım alanları olması ile bilinen bir madendir. Bunlardan bazıları, fayans-seramik Yapıştırıcıları, Derz Harçları, Yüzey Sertleştiricileri, Cam Yünü Üretimi, Elyaf Takviyeli Prekast İmalatı, sanayi boya ları, yol işaretleri sektörlerinde kullanılmaktadır. Silis Kumu yüksek aşınmaya, hava şartlarına dayanıklı ve yüksek kimyasal kararlılığa sahiptir. Çeliktaş silis kumları rengi, kimyasal saflığı (min.%99 SIO₂) sayesinde yapı endüstrisinde istenilen performansta ürünlerin imalatını sağlar(<http://inovasilis.com/blog/silis-kumu-nedir.29.05.2018.22:29>).

Toprak kalıntılarını temizlemek ve tekstilin yüzeyinde renk değişimini, lekeleri temizlemek için yapılacak işlemde bazen sadece suyu kullanmak yeterli olmaktadır. Saf su (DI- Deionized Water) sıradan kirler için en iyi çözümdür. Bu konuyla ilgili Hamilton “Tekstil Ürünlerinin Korunması” kitabında şöyle bahsetmektedir;

“ Bazen bulanık materyali sadece D.I. su tercih edilebilir, suyun temizleme gücünü arttırabilmek hayvansal lifleri temizliği için 0.4% ila 1%, bitkisel lifler içinse 1% oranında amonyum hidrosit eklenebilir. Daha inatçı toprak kalıntıları içinse suyun yüzey gerilimini azaltacak, Lissapol N nötr ve iyonik olmayan bir deterjan 1% oranında suya eklenebilir. Yıkama ve temizleme işlemi sırasında tekstil parçası 4% oranında hidrojen peroksit ve 4% oranında amonyak çözeltisi ile ağartılabilir”

Su yardımıyla temizlenemeyen tekstil ürünleri ise kuru temizleme yapılmalı ya da bazı kimyasal maddeler kullanarak ör. Perkloretillen²², trikloretilen²³ ve gazyağı gibi organik çözücüler kullanılmalıdır.

Oldukça eski olan tekstillerin yıkanmasındaki en uygun deterjan türü yine tekstilin lif yapısına göre seçilmelidir. Yün ve İpek, selülozik yapıda olan pamuk ve ketenden ayrı yöntemlere tabi tutulması gerekmektedir. Yünlü ve İpekli tekstillerin yüksek alkaliden kaçınılması lazımdır çünkü bu durum liflerin aşınmasına neden olmaktadır. Yünün kendi yapısında bulunan lalolin yağlarını çok fazla kaybetmesi lifin daha kırılabilir olmasına neden olur. Keçeleşme riskini azaltmak için sıcaklığında düşük tutulmalıdır (Hofenk-De Graff 1968: 128). Keçeleşme olmayan parçalarda renk analizi de kolay yapılmaktadır. Pamuk lifinin hasar görme olasılığı maruz bırakıldıkları pH değerine göre değişmektedir. Her lekelenme için farklı solüsyonlar kullanılmaktadır. Örnek verecek olursak; Bakır lekesi için 1-5% oranında amonyum hidrosit kullanılabilir, Gümüş lekeleri içinse öne leke potasyum siyanit ile toparlama yapıp daha sonra iki damla iyot damlatılarak temizleme işlemine devam

²² Perkloretillen, yanıcı olmayan fakat uçucu bir solventtir. Havada 1 ppm kadarlık bir miktarı dahi insanlar tarafından fark edebilecek kadar keskin bir kokusu vardır. erkloretillen, birçok uygulamada

²³ Trikloroetilen, organik olan ve halojen bileşiklerinden, renksiz, hafif zehirli ve uçucu olan sıvı durumdaki bir maddedir. Normal olan şartlar altında yanıcı bir şekilde olmadığı için kuru temizleme yapılmasında, metal olan eşyaların yağlarını temizlemede, pamuk ve yünden yağ ile mumların özütlenmesinde çözücü şeklinde yapılması amacıyla kullanılmaktadır (<https://www.kimyadersi.org/trikloretilen.html>,27.05.2018.15:35).

edilmelidir (Hurcombe 2008: 113). Temizleme işlemi bitmiş olan tekstillerin kurutma işlemleri kapalı bir odada bağlı sıcaklık korunarak (oda sıcaklığı fazla olmamak kaydı ile) fanlı bir sistemle ya da yine hava üfleyen bir sistem yardımıyla aseton ile kurutma işlemi yapılmalıdır (Hurcombe 2008: 115).

Temizliği bitmiş tekstillerin saklanması için uygun depo ortamı sağlanmalıdır. Bağlı nem oranını 68% e (maksimum) ayarlamakta yarar vardır. Bir tekstil ürününün muhafaza edilmesi için ideal olan koşullar 10 c sabit sıcaklık, karanlık bir ortam ve 50% den daha düşük bir nem oranı olması gerekmektedir. Bunun nedeni selülozik yapıda olan tekstillerin korunmasını sağlayacaktır. Buna ek olarak güve ve diğer böcekleri ortamdan uzak tutabilmek için naftalin kullanılabilir. Depolama esnasında arkeolojik tekstillerin Correx²⁴ gibi dayanıklı bir malzemenin yatakları üzerine konularak istiflenmesi sağlayacak kapaklara düz bir şekilde yerleştirilir. Üzerinden kaymaması için Mollino veya daha ince Molton gibi yüzeyi hafif dişli malzemeler kullanılabilir. Dokuma parçasının üstünü örtmesi için ise Tyvek bezi kullanılarak dışarıdan gelebilecek çeşitli zararlılara ve diğer liflerin bulaşmasını engelleyecektir.

Doğru depolama ile birçok tekstil ürününü sağlıklı bir şekilde saklanabileceği gibi tekstillere ulaşılması gerektiğinde kolayca bulunması sağlanabilir.

²⁴ Correx, dayanıklı ve darbelere karşı bir koruma panosu olup, belirli proje gereksinimlerine uyacak şekilde kullanılmaktadır. Correx levhaların çift cidarlı polipropilen konstrüksiyonu, beton yapımında kalıcı bir kalıp sistemi olarak kullanılmasının yanı sıra, zeminleri, duvarları, kapıları, tavanları ve pencereleri korumak için yaygın olarak kullanılan iç ve dış uygulamalar için uygun hale getirir (<http://www.cordek.com/products/correx>. 29.05.2018.20:45).

SONUÇ

Tekstilin ilk olarak insanın bitki liflerini, gövdesini ve dallarını kullanarak birbirinin içinden geçmesi suretiyle elde ettiği yüzeyi kullanarak vücudunu örtme ihtiyacından ortaya çıktığı düşünülmektedir. İnsanoğlunun korunma içgüdüsüyle yaptığı bu eylem dokuma tezgâhını, aletlerini ve gereçlerini geliştirmesine yol açmıştır. Daha sonraları bitki liflerinin yerini yavaş yavaş evcilleştirdiği hayvanların tüylerini (yün-kıl) değerlendirerek başka bir dokuma türü elde etmişlerdir. Dokuma ve dokumacılığın ilk defa nerede, nasıl ve ne zaman başladığı konusunda tarih henüz tam ve kesin bir hükme varamasa da kaynaklarda dokumanın neolitik dönemde başladığı hakkında bizleri aydınlatan arkeolojik kazılardır.

Kazılardan çıkartılan tekstilin yapılan analizleri bulunduğu yerleşim yeri tarihi, kültürel yapısı ve iklim koşulları hakkında bilgiler sunmaktadır. Her buluntu kendi içinde eşsiz ve tek olma özelliği taşımaktadır, bu bağlamdan yola çıkarak geçmiş yüzyıllarda yaşayan toplulukların kazı esnasında gün yüzüne çıkartılan eşyaların yanı sıra mezar alanlarında ya da kazı alanlarında her nerede olursa olsun dönemin tekniklerini bizlere tam olarak aktarmaya çalışan tekstil ürünleridir. Kazı sırasında tekstil ürünlerinin çıkartılması esnasında uygun şartlar sağlanmadığı takdirde yüzeyinde bozulma, kırılma ve tekstilde doku kaybına yol açabileceği unutmamak gerekmektedir. Tekstillerin korunması konusunda dünyada faaliyet gösteren birçok kurum vardır, bunların başında ICOM (International Council of Museum- Uluslararası Müzeler birliği) gelmektedir. ICOM'a bağlı konservasyonun nasıl yapılması gerektiğini yayınladığı bültenlerle izlenecek yolu belirleyen CCI (Canada Conservation Institute- Canada Konservasyon Merkezi) gibi birçok kuruluş bulunmaktadır. CCI yayınladığı bültenler ile konservatörlere korumanın nasıl yapılacağı ve yeni gelişen teknikleri birebir aktararak yol göstermektedir.

Tekstillerin veya Arkeolojik Tekstillerin korumaya alınması işlemi ise başlı başına uzmanlık gerektiren bir konudur. Uzman olarak yetiştirilecek kişinin tekstil konservatörünün yapacağı işlemler için iyi bir eğitimden geçmesi gerekmektedir. Yurt dışında bu konuda eğitim veren üniversiteler ya da müze kapsamında oluşturulan sertifika programları bulunmaktadır. Bu programları bitirenlere

uzmanlaşması için müzeler bünyesinde iş imkânı sağlanmaktadır. Uzun yıllar çalıştıktan sonra bu kişilere uzman konservatör unvanı verilmektedir.

Ülkemizde Kültürel Mirası Koruma konusunda eğitim veren kuruluşlar olmasına rağmen tekstil konservasyonu üzerine yeterli uzman kişiler bulunmamaktadır. Bunun için üniversitemizde tekstil konservatörlüğü için bölümler açılması gerekmektedir. Bütün dünyada konservasyon üzerine eğitim, üniversite bünyelerinde açılan bölümlerde 3 ila 6 altı senede verilmektedir. Oysa Türkiye'de 13 üniversite bünyesindeki 16 konservasyon programının 9 tanesi ön lisans eğitimi vermektedir. Üç tanesi lisans, geri kalanı da yüksek lisans programlarıdır. Lisans programlarından da yalnızca İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesindeki taşınabilir Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımı Bölümü eğitim vermektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi bünyesinde yer alan, Türk El Sanatları Bölümü Hat ve Minyatür Konservasyon Programı ile Halı, Kilim ve Etnografik Tekstiller Konservasyonu ve Restorasyonu Programları bulunmaktadır. Bu tablodan da anlaşılacağı gibi Türkiye'de konservasyonun öncelikli sorunu, ihtiyacı karşılayabilir nitelikte eleman yetiştirmeye yönelik eğitimin verilememesidir. Zira Türkiye çapında düşünüldüğünde meslek yüksekokullarından her yıl en az 30 - 35 öğrenci mezun olmaktadır. Kendilerine yol gösterecek, bilimsel çalışmaya yönlendirecek ve deneyim kazandıracak üstlerinin veya çalıştıkları konuda uzmanların olmaması mezun öğrencileri de üstlenemeyecekleri bazı yükümlülükler altında bırakmaktadır. Bununla birlikte lisans ve devamındaki yüksek lisans programları asıl meslek elemanlarının yetiştirildiği bir ortamda, ön lisansla ara eleman yetiştiren meslek yüksekokullarının da mutlaka yer alması gerekmektedir.

Tekstil alanında bile yetişmiş eleman zorluğu çekilen bir ülke de arkeolojik kazılarda ve müzelerde görevlendirilecek tekstil konservasyonu uzmanlarının eğitimine bir an önce ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bu alanda var olan bir eksikliği göz önüne çıkarmak amacıyla araştırmalar yapılmaktadır. Dünyanın neresi olursa olsun kültürel bir miras olarak görülen ve kazı alanlarından çıkan her tekstil parçasının korumasının nasıl yapılması gerektiği, hangi işlemlerden geçebileceği, problemlerini toplumda rol alan sivil toplum kuruluşlarının da bu konuda üniversitelerle işbirliği yaparak konuyu ele almaları gerekmektedir.

Tezin birinci bölümünde, arkeolojik tekstillerin tanımı yapılmıştır. Orta Asya da yapılan kazılar sonucunda nerede ve hangi koşullarda tekstil parçaları bulunduğu ve bu konuda yapılan çalışmalar detaylı olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Mısır' a ait buluntuların hangi dönemde daha fazla olduğunu günümüze nasıl geldiği ve hangi müzede sergilendikleri hakkında bilgiler aktarılmıştır. Mezopotamya, bölgesinde bulunan ülkelerde geçmişten bu zamana kadar ulaşabilen tekstil kalıntıları hakkında yapılan tüm çalışmalar taranarak içeriğe dâhil edilmiştir. Bulunduğu coğrafik koşulların oluşturduğu farklı toprak yapısını ve tekstillerin bulunduğu yerin farklılığını açık bir şekilde tüm makalelerde ve konservasyon merkezlerinin yaptığı araştırmalarda açıkça ortaya koyan Avrupa'daki tekstillerin nasıl çıkartıldığına dair çalışmaların verileri hakkında birçok dokümana ulaşılmıştır.

İkinci bölümde ise, birinci bölümde ele alınan kazılarda çıkartılan tekstil parçaları hakkında hangi işlemlerin yapılacağına dair bilgilendirme bulunmaktadır. Konservasyon hakkında olan bu bilgiler yabancı kaynaklardan elde edilmiştir. Dünyanın dört bir yanında kurulmuş olan konservasyon merkezlerinin her birinin görev alanlarının farklılığı ve bu konuda sahip oldukları zengin araştırma laboratuvarları hakkında genel bir bilgi aktarılmıştır.

Yukarıda aktarılan eksiklikler için çalışmalar yapılmış okuyucuya sunulmuştur. Bu çerçevede yapılan ve yapılacak olan çalışmalarda tekstil malzemeleri korunarak uzman kişilerce konservasyonun yapılması ve bu konudaki eğitim ve yasaların da gerekli şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ülkemiz için ve bize miras kalanları en iyi şekilde korumamız bu konuda çıkartılacak yasalara bağlıdır.

KAYNAKÇA

- Ackerman, P. Pope, U.A. 1965. A Survey Of Persian Art: From Prehistoric Times To The Present. Volume V. Soroush Press Tehran
- Alp, S. 1999. Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans Anadolu Çağında Üzüm ve Şarap. Kavaklıdere Kültür Yayınları. Ankara.
- Alig, S.D. Mailand H.F. 1999. CCI Notes 13/9. Preserving Textiles: A Guide For The Nonspecialist. Indianapolis. Indianapolis Museum of Art. Canada.
- Anmaç, Elvan. 2000. Tekstil Ürünleri Konservasyonu'nun Temel İlkeleri, I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Arık, Murat. 2008. Esik Kurganı Buluntuları ve Kültür Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Tarihi. Ankara.
- Aslanapa, Oktay. 1993. Türk Sanatı El Kitabı, İnkılap Kitapevi. İstanbul.
- Aslanapa, Oktay. İslamiyetten Önce Türk Sanatı, www.turkolog.co.edu.tr. (27. 04.2017, 11:55)
- Aydın, Öznur, Topuz Özlem. 2018. Ukok Platosundaki Kurganlarda Bulunan Tekstiller, 3. Uluslararası Akdeniz Sanat Sempozyumu "Kültürel Mirasın Korunması Ve Yaşatılması" 24-25 Nisan, yayımlanmamış bildiri.
- Bahar, H. Türkistan'ın Coğrafi Konumu ve İlk Çağ Kaynaklarına Göre
- Barber, W. J. E. 1982. New Kingdom Egyptian Textiles: Embroidery vs. Weaving. American Journal Of Archeology. Vol.86. No.3. Jul, pp.442-445.
- Barkova, L.L. Polosmak, N.V. 2005. Takımlar ve Tekstiller, Pazırık- Altay (IV-III M.Ö. Yüzyıl). Rusya.

- Başkan, Seyfi. 20013. Eski Türklerde Sanat, Tarih Tarih Dergisi 11.09.
www.tarihtarih.com. 27.04.2017. 14.58.
- Başkan, Seyfi. 2002. Eski Türklerde Geleneksel Kültür ve Sanat. Türkler Dergisi C. 1. s. 181-209. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.
- Biggs, R. D. 2009. Central Asian Textiles and Their Contexts in the Middle age,
Journal of Near Eastern Studies. Vol 68, no. 2, April, pp. 154- 156
- Borisenko, Y. A. 2002. Güney Sibiry ve Merkezi Asya Türklerinin Dekorasyon
Sanatı. Türkler Dergisi C. 4, s. 105- 109, Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.
- Bruody, E. 1989. The Book Of Looms, History of the Handloom from Ancient
Times to The Present.
- Burnham, H. B. 1965. Çatal Höyük; The Textiles Twined Fabrics, British Institute at
Ankara.
- CCI Notes 13/ 7. 1999. Washing Non- Coloured Textiles(Renksiz Tekstillerin
yıkınması) Bülteni. Canada.
- CCI Notes 13/13 2008. Commercial Dry Cleaning of Museum Textiles. Canada.
- Cybulska, Maria, Maik, Jerzy. 2007. Archaeological Textiles – A Need for New
Methods of Analysis and Reconstruction, Fibres & Textiles in Eastern Europe,
January/ December.
- Çeşmeli, İbrahim. 2015. Tarihi Kaynaklara Göre Türk Göçebelerinde Dinler, Kültür,
Ritüeller İle İkonografi (M.S. 8. Yüzyıla Kadar). Art Sanat. İstanbul Üniversitesi.
- Çilingiroğlu, Ç. Özgüner N. P. 2013. Değişen Arkeoloji: 1. Teorik Arkeoloji Grubu –
Türkiye Toplantısı Bildirileri. Ege Yayınları. İzmir.

Çoruhlu, Yaşar.2002. Hun Sanatı, Türkler Dergisi. C 4. s. 54-76. Yeni Türkiye Yayınları Ankara..

Çoruhlu, Yaşar. 2002.Göktürk Sanatı. Türkler Dergisi. C. 1. s. 148-161. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.

Deniz, Bekir. 2002. Orta Asya Düz Dokuma Yaygıları. Türkler Dergisi. Editörler Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca. C 4. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.

Durmuş İlhami. 2009. Bozkır Kültür Çevresi Türk Tarihi Araştırmaları ve Kronolojisi. sf. 5. Gazi Türkiyat. Ankara

Durmuş İlhami. 2002. İskit Kültürü. Türkler Dergisi. Editörler Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca. C 4. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.

Ekici, K. Deniz.2013. Fayyum Portreleri. Karabük Üniversitesi Fethi Toker. Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Ekim, Yunus. 2006. Pazırık Kurganları, Buluntuları ve Arkeolojik Açından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bilim Dalı. Ankara.

Eren, Kübra. 2012. Elektron Spin Rezonans (ESR) Tekniği ile Görsel Gastropoda Kavkılarının Tarihlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans Tezi. İzmir.

Ersoy, K. Hande. 1999. Türkiye de Konservasyon ve Restorasyon Eğitimi Veren Yüksek Öğretim Kurumları. Kazı Notları Arkeolojik Konservasyon ve Antik

Yerleşimlerin Korunması için Rehberler. S.7. Japon Anadolu Arkeoloji Enstitüsü.

Ersoy, K. Hande. 1999. Türkiye'deki İki Senelik Konservasyon Ve Restorasyon Eğitiminin Sorunları Ve Çözüm Öneriler. 1. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu Ve Restorasyonu Kolokyumu. Ankara.

Erol, Hakan. 2015. Eski Asur Şehir Devletinin Ticari Tekelleşme Politikası. TAD (Tarih Araştırmaları Dergisi). C 34. S 58. s. 423-447. Ankara.

Finch, Karen, Putnam Gretha . 1977. Caring For Your Collection. İngiltere.

Gills, Carole, Nosch, B. Louise Marie. 2007. Guidelines for the Excavation of Archaeological Textiles, Oxbow Books. Oxford. The David Brown Book. USA.

Gökalp, Latif. 2014. Erken Cumhuriyet Dönemi (1930-1940) Orta Anadolu Bölgesi Türk Kazıları ve Değerlendirilmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C7. s 34.

Güneş, Silvan. Geleneksel Türk Giyim Kuşamına Tarihsel Bir Bakış Ve Alanya Yöresi Geleneksel Kıyafetleri. Academia Edu.29. 03.2018. 22:33

Gürsoy, Muzaffer. 2012. Doğu Kazakistan Tarbagatay Yamacındaki Şilikti Baygetöbe Kurganı. Uluslararası. Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi sayı: 1/3. s. 40- 54. Türkiye <http://bilgipedia.net/ahamenidler>. 27.04.2017. 12.00.

Hamilton L.Donny. 1997. Basic Methods of Conserving Under Archaeological Material Culture. Texas A&M University. Washigton, D.C.

Kantarcıoğlu Serda A. 1990-1991. Arkeolojik tekstillerin Konservasyonu, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, say.4, , Ajans Türk Matbaa San. A.Ş, Ankara.

Karamut İsmail. 1982 Eski Eserlerimizi Neden Koruyoruz. Müze (Konya Müzeler

Müd. Müzeler Haftası Özel Sayısı. Ankara.

Kamalov A. 2002. Göçebe Uygur Kültürü. Türkler Dergisi C. 1. s. 162-172. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.

Kawamí S.Turdy. 1992. Arkeological Evidence for Textiles in Pre- Islamic Iran. The Carpets and Textiles of Iran. New Perspectives in Reserarch. vol. 25. no 1/2. pp7-8.

Kazı Sonuçları Toplantısı 11. 1993. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 18. 1996.T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 21. 1999.T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 25. 2003.T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 26. 2004.T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 27. 2005.T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 29. 2007. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1.Ankara

Kazı Sonuçları Toplantısı 29. 2007. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 2. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 31. 2009. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel

Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 31. 2009. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 2. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 31. 2009. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 3. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 31. 2009. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 4. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 32. 2010. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kazı Sonuçları Toplantısı 37. 2015. T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü. c. 1. Ankara.

Kruger E. Collen. 2007. Cloth in West African History. African Diaspora Archaeology Newsletter. Vol . 10. Article 27.

(<https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?07.05.2018,22:10>).

Kültür ve Turizm Bakanlığı. 2008. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına. Türkiye Arkeolojisi. Ankara.

Landi, Sheila, Hall M. Rosalind.1979. The Discovery and Conservation of an Ancient Egyptian Linen Tunic Bulletin of American Schools of Oriental Research, Ligetti, Louis. 1986. Bilinmeyen İç Asya. Çev. S. Karatay. Türk Tarih Kurumu. Ankara.

Lightfoot. Chris S. 2003. Amorium Reports II. Research Papers and Technical Reports. Oxford. England.

Madran Emre. 2009. Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarımına İlişkin Temel Bilgiler. Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları. 12/4. Antalya.

- Magnavita Sonja. 2008. The Oldest Textiles from Sub-Saharan West Africa: Woolen Facts from Kissi. Burkina Faso. *Journal of African Archaeology*. Vol. 6. No. 2. pp. 243-257.
- Masson M.V. Puloskih M.V. 1982. Kırgızistan'ın Anıt Tarihi ve Kültürel Eserlerin İzinde. İlim Yayınları. Frunze.
- Miklos Erdy. 2002. Yenisey Batısında Hun Arkeolojik Kalıntıları. *Türkler C.1*. s. 720- 728. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.
- Oyman Rengin. 1998. Ulaşılabilen Yayınlar ve Bazı Müzelerimizde Bulunan Anadolu Kökenli Arkeolojik Tekstiller (M.Ö.8000-1000) Teknik Çözümlenmeleri ve Konservasyonu. Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlilik Tezi. İzmir.
- Özen Latif, Spirydowicz K. 2002. Conservation Of Leather & Textile Artifacts on Archaeological Sites, Japanese Institute of Anatolian Archaeology.
- Özgüç Tahsin. Akok M. 1947. Türkiye'de Yapılan Kazılar. *Belleten*. Türk Tarih Kurumu. C.XI. s. 4. Ankara.
- Öztürk İsmail. 2007. Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı. Mor-Fil Yayınları. Ankara.
- Parlaker Rahşan. 2005. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Böl. Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Uygulamalı Ana Sanat Dalı, Halı Kilim Restitüsü Yüksek Lisans Ödevi. Petrie Museum, Malet Pl, Bloomsbury, London WC1E 6BT, İngiltere, <https://www.ucl.ac.uk/culture/petrie-museum> 23.02.2018, 22.33
- Polosmak Natalia. V.2014. Göksel Meralar Yolunda. 39.N3. polosmaknatalia@gmail.com Dr.Sci.
- Renfrew Colin. Bahn Paul. 2016. *Archeology: Theories, Methods and Practice*. Thames & Hudson Ltd. London.

- Report upon a Fragment of Cloth from the Dead Sea Scroll Cave, Bulletin of the American Schools of Oriental Research, No. 118 .Apr. 1950. pp. 9-11.<http://www.jstor.org/stable/1355945>.This content downloaded from 194.27.186.191 on Thu, 20 Apr 2017 11:29:11.
- Rodgers A. Brad. 2004. The Archaeologist's Manual For Conservation, Kluwer Academic/ Plenum Publishers, United States of America.
- Skals Irene. 1991. Metal Thread with Animal- Hair Core. Taylor & Francis Ltd. on behalf of the International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, Vol. 36, No. 4 Nov. pp.240-242.
- Salman Fikri. 2002. Başlangıcından Türkiye Selçuklularına Kadar Türkler de Tekstil ve Dokumacılık Sanatı Tarihi. Yeni Türkiye Yayınları. Ankara.
(www.guneyturkistan.wordpress.com) 03.04.2017, 11.18. C. 4. s. 208- 219.
- Sazak Gözde. Arkeolojik Bulgular Üzerinden Türk Hükümdarlarının Kutsal Eşyaları. İstanbul Üniversitesi. Genel Türk Tarihi A.B.D. Doktora Tezi.
- Szczepanowska M. H. Conservation of Cultural Heritage: Key Principles and Approaches, 2013, USA and Canada.
- Tütüncüler Özlem. 2006. Çorum-Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlığı'nda Kumaş Kullanımına İlişkin Yeni Bulgular. Anadolu/30.
- Warscheid T. H. 2003. Art, The Evalation of Biodeterioration Processes on Cultural Objects and Approaches For Their Efective Control. Biology, And Conservation: Biodeteriotion of Works Art. Robert J. Koestler, Victoria H. Koestler. New York.
The Metropolitan Museum of Art. 14-26.
- Wild Peter John. 1988. Textiles in Archaeolgy. England.
- Wolf J.S. 1995. Koleksiyonlarda Yer Alan Tekstillerin Bakımı ve Koruması. Antik Dekor. S 29.

Yağın Yüksel Şahin. 1978. Türk El Dokumacılığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

Zemaityte R. Jonaitiene V. Ubzaitite R. 2006. Analysis and Identification of Fibre Constitution of Archeological Textiles. IISSN 1392- 1320 Meterials Science Medzia Gotyra, Vol 12, No.3. Lithuania.

Fotoğraf 5,6,7,8; Bekir Deniz Arşiv fotoğraflarıdır (23.05.2015,17.37).

<http://www.ancient-origins.net/history-famous-people/700-year-old-murder-mystery-who-bludgeoned-bocksten-man-death-and-why-007673>, 19.04.2018,11:03.

www.egyptsites.wordpress.com, 03.10.2017, 14.50

www.egyptsites.wordpress.com,03.10.2017,14.50

www.kültürelbellek.com, 03.10.2017,20.50

www.instukonservsyon.com. 4.10.2017, 15.21

<http://www.jennifertalbot.co.uk/talks.html>, 23.02.2018, 23.06

www.arkeofili.com.,19.04.2018,12.00

<http://www.jstor.org/stable/1355945>. No118.Apr.,1950.pp.9-11 This content downloaded from 194.27.186.191 on Thu, 20 Apr 2017 11:27:1.

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Eklenti/10075,turkiyearkeolojisi.pdf?0>, 08.05.2018,15:15.

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kortik-tepeden-17-yilda-30-bini-askin-eser-cikarildi>.22:09.15.05.2018.

<http://www.conservation-us.org/about-conservation#.Wv21yoiFPIU>.17.05.2018.20:06

<http://icom.museum/the-committees/international-committees/international-committee/committee-for-conservation/>. 17.05.2018.21:23

<http://www.icom-cc.org/54/document/textiles-working-group-newsletter-2017>. 18.05.2018.20:20

www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/corporate-publications/annual-review-2014-2015.html

<http://www.conservation-us.org/about-conservation#.Wv21yoiFPIU>.
18.05.2018.20:53

<http://www.tobunken.go.jp/~kokusen/en/center.html>. 18.05.2018.21:40

<http://www.textileconservationcentre.org.uk/index.html>. 18.05.2018.22.17

http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/II-1_Mart2005/oz2-12005/2-1oz_3sgomec.html.
22.05.2018.20:52.

<https://natmus.dk/organisation/bevaring-naturvidenskab/miljoearkaeologi-materialeforskning/konserveringsteori-og-historie>. 18.05.2018. 22: 18

<https://abegg-stiftung.ch/textilkonservierung/>. 18.05.2018.22:29

<http://www.fransizcasozluk.net>, 29.03.2018,20:24

<https://www.saglikuzmanlari.com/karisik/deterjanlarin-etken-maddesi-yuzey-aktif-madde.html>. 20.05.2018.13:01

<http://www.tdk.gov.tr/>, 19.03.2015, 20:13.

<http://www.genelturktarihi.net/wp-content/uploads/2014/02/?MA>. 22.05.2018.21:01.

<http://otukenormanininfilizleri.blogspot.com.tr/2016/03/dunyann-bilinen-ilk-hals-turklerin.html>. 22.05.2018.21:2.

<http://imagenesdeegipto.blogspot.com.tr/2012/03/tejidos-y-ropas-en-el-antiguo-egipto-ii.html>.21.05.2018.06.31.

http://www.wikiwand.com/tr/Esik_kurgan%C4%B1.28.05.2018.22:27.

<http://inovasilis.com/blog/silis-kumu-nedir>.29.05.2018.22:29.

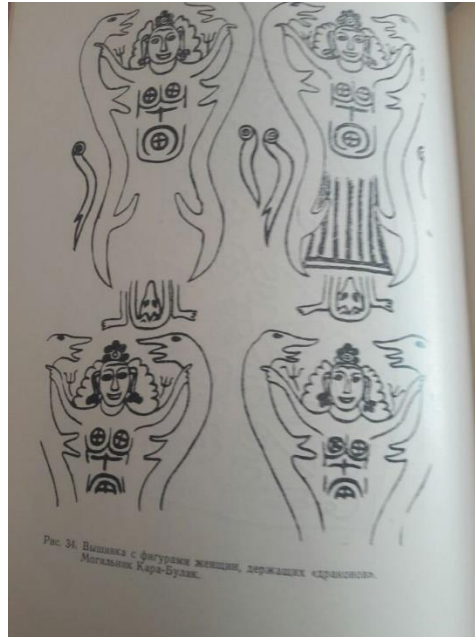
EKLER

EK-1

Kırgızistan'ın Karabulak Mezar Yerinde Bulunan Dokuma Parçasının Analizi

Kırgızistan'ın Karabulak Mezar bölgesinde bulunan ölülerin yüzlerini örttükleri ipekli kumaşların üzerlerindeki işlemlerde ellerinde ejderha tutan iki kadın cesedinin işlemeli bezlerle bilek ve omuzları kapalı şekilde gömüldükleri anlaşılıyor. Bu kurganlar da gömülen insanların yüzlerine (yüzlerini kapatmak için) güneş veya ay tanrısı imiş gibi bronz plakadan yapılmış maskeler takıldığı görülmektedir. Bu araştırmalara kendisini adayan Y.D. Baruzdin ve A.M. Belenniski M.Ö. IV-III yüzyıllara ait olduğunu kabul etmektedir. Çıkarılan kumaşlardan dikey çizgili etek üzerindeki işlemlerde birbirini takip eden çıplak hizmetçi kadın (geyşa) figürleri dikkat çekmektedir. Figürlerdeki göğüs bunların kadın olduğuna işaret etmektedir. Tanrıça olduğunu düşündüğümüz bu figürün ellerinde de yılan gibi yaratıklar vardır. Bu türden tanrıça figürleri Karabulak tan önce Kuzey- Batı Hindistan ve Orta Asya sanatında karşılaşılan ve çok sayıda örneği bulunan örneklerle benzetilmektedir.

Fotoğraf- 1: Karabulak mezar yerinde bulunan kumaş parçasının üzerindeki desenin çizimi.

Kaynak: Kırgızistan'ın Anıt Tarihi ve Kültürel eserlerin izinde, V.M. MASSON, V.M. PULOSKİH, İlim yayınları, Frunze 1982.

Teknik incelemesi yapılan kumaşların hem yün hem de ipekten imal edildiği olduğu gibi çok farklı liflerin karışımından olanları da görülmektedir. Şakilli (kırçılı) kumaş olduğu gibi, çözgü yüzlü kumaşlarda bulunmuştur. Kumaş üzerine kasnakta işlenmiş gibi durmakla birlikte kırmızı ve mavi renkler görülmektedir. Kullanılan kırmızı (çöl kumundan) kum rengidir. Bu teknik Akdeniz bölgesinde de görülmektedir, Mısır Kop kumaşlarında da aynı teknik kullanılmıştır. Nakışlarda kullanılan motiflerin kutsal ve koruyucu olanlarına da yer verilmiştir. Altı yapraklı çiçek motifi o çağlarda sahibini kötü ruhlardan koruyan muska olarak kullanılmaktaydı. Kumaşların üzerindeki nakışlardan yola çıkarsak kullanılan figürlerin Akdeniz ve Güney Batı Asya topraklarında geniş bir alanda görülen Hint kültürünün izlerini taşıdığı görülmektedir.

EK-2

Danimarka'da Bulunan Örnek

Hayvan-Saç Kapaklı (Metal İplikle Kaplı) Metal İplik

M.Ö 1200-1300 tarihli bir dizi arkeolojik ipek tekstilde yaldızlı gümüş ipliklerinin çekirdeği olarak hayvan kıllarının küçük parçaları bulundu. Örgü desenini ancak kısmen tespit edebilir ve saçın doğası kesin olarak belirlenemez. Metalin X-ışını emisyon analizi gerçekleştirildi ve sonuçlar benzer analizlerle karşılaştırılarak ipliğin orijinini saptamaya çalışıldı. 1891-92 yılları arasında Danimarka'nın Roskilde Katedrali'nde yapılan kazılar sonucunda bulunan küçük bir koleksiyon, inceleme ve tekrar montaj için tekstil koruma laboratuvarına geldi. Tekstil AD 1200-1300 tarihlidir ve çok bozulmuştur ancak özellikle hayvan kılından biri metal ipliğin çekirdeği olarak kullanıldığından, bir dizi parça özellikle ilgi çekicidir.

Üç parça ne yazık ki çok küçük (en büyük tedbirler 15 x 21 cm) ve çok kırılkan ve gevrek; parçalardan sadece birinde örgü deseninin küçük bir kısmı tespit edilebildi.

Figür 1: Örgü modelinin küçük bir bölümünü gösteren parçalardan birinin Kroki

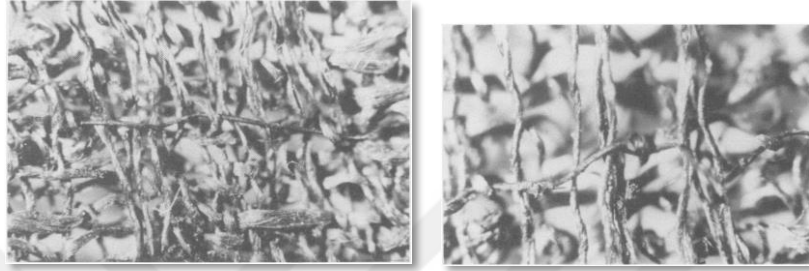

Kaynak: Irene Skals, Metal Thread with Animal-Hair Core. 240.

Bağlayıcı, bir bağlayıcı örgü ve iki ana örgü Z-bükülmüş ipek ipliğiyle (17 bağlama örgüsü ve 32 ana örgü / cm) ve iki çözülmemiş ipek ipliği ve bir metal ipliğin (her biri 23 geçiş bir atkı ile atkı yüzlü bileşik dildir). Metal iplikler çoğunlukla bozulmuştur ancak dokumanın yüzeyi üzerine saçılmış altın parçaları görülebilir; ana örgü iplikleri metalin korozyonu ile muhtemelen koyu renkli, uzun karanlık ilmekler biçiminde altın iplikler baskın olmalıydı.

Bu alanların yakından incelenmesinde, bağlama çözgüsünün aksi takdirde boş döngülerinin bir kısmından geçerek çok ince uzun hayvan tüyleri bulundu. Birlikte toplanmış üç tüy örneği vardır ve metal şeridin kalıntıları ya kılları saran veya onlara yapışan görülebilir. Saç örnekleri hem kesit hem de uzunlamasına olarak mikroskobik olarak incelendi

Fotoğraf- 2: İpliklerin üzerinde tespit edilen metal şeritlerin görselleri.

Kaynak: Irene Skals, Metal Thread with Animal-Hair Core. 241.

Kesin bir tanımlamanın mümkün olduğunu ümit ederek bir taramalı elektron mikroskop incelemesi yapıldı ancak ölçek deseni ne yazık ki tamamen bozuldu. At kuyruğu çok olası bir olasılık gibi görünse de kesin olarak tanımlanamadı Metal şeridin bir örneği de tarama elektron mikroskobunda incelendi ve iki farklı yerin X-ışını emisyon analizi, şerit (koyu alan) içinde% 33 gümüş ile% 4 altın,% 52 altın için% 52 altın buldu. Dış yüzde 24 gümüş, bu da yaldızlı gümüş kullanıldığı görüldü. Altındaki yüksek miktardaki gümüş, gümüşün korozyon esnasında dağılmış olduğu veya altın tabakanın çok ince olduğu anlamına gelebilir. Bir sürü kirin yanı sıra, karanlık alanın çoğunlukla gümüş ile analizi, önemli ölçüde yüksek sülfür içeriği gösterdi.

Son yıllarda metal bileşiklerini tanımlamak ve böylece metal ipliklerinin kökenini belirlemek için çeşitli X-ışını sondaj teknikleri kullanılmıştır. Güney Avrupa'yı yaldızlı gümüş iplerin üretim merkezi olarak gösterildiği görülüyor. Bu yüzyılın başlarında, dilbilim çalışmalarını yapan araştırmacılar, aynı şekilde, yaldızlı gümüş ipliklerin daima bitmiş iplikler olarak satılmalarını ticari defter kayıtlarında görmüşlerdi. Verdikleri bilgilerin sınırlı olmasının nedeni parçacıklarımızın çok kötü olması ve bu tür metal ipliğin kullanımıyla ilgili pek çok soru sorulmasına neden oldu. Sekizinci yüzyıldan başlayarak nakışta, hayvan tüylü metal iplikler

kullanıldığını, ancak bilgilerimize göre bu dokuma tekniği tekstillerde daha önce hiç kayıt edilmemişti. Umarız örneğimizin benzersiz olduğunu ispatlamışızdır (**Metal Thread with Animal-Hair Core**, Irene Skals, Taylor & Francis, Ltd. on behalf of the International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works, Vol. 36, No. 4 (Nov., 1991), pp. 240-242).

T. C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı	Özlem TOPUZ
Doğum Yeri	Almanya
Doğum Tarihi	11.11.1972

İletişim Bilgileri

Telefon	05373001673
e-posta	basakincioz@gmail.com
Adres:	Gürsu Mah. Atatürk Bulv. 10. Cad. A1 blk. 10/ 22 Konyaaltı- Antalya

Eğitim Bilgileri

Lise	İsmet İnönü Kız Meslek Lisesi- Antalya
Lisans	Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalı.
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalı.

Kariyer Bilgileri*

İş Deneyimi	Antalya Olgunlaşma Enstitüsü Ücretli Öğretmen / Usta Öğretici
Kurs-Sertifika	Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müd. Bilimsel Araştırma Teknikleri ve Nitel Araştırma Yöntemleri Kursu. Yine Hayat Boyu Öğrenme Genel Müd. Tarafından Yürütülmekte Olan Modül yazılım Programına desteğinden dolayı sertifika.
Aldığı Ödüller	
Üyelikler	
İlgi Alanları	
Referanslar	

İmza

